

**Прикарпатський національний університет імені Василя
Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

ГЕЙНЦ РУСЛАНА МИКОЛАЇВНА

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

**методичні вказівки для підготовки до семінарських
занять студентів 2-го курсу денної форми навчання
спеціальності «Право»
(четвертий семестр)**

Івано-Франківськ – 2025

Затверджено на засіданні кафедри цивільного права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 5 від 23 грудня 2024 р.)

Схвалено Науково-методичною радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 3 від 08 січня 2025 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 6 від 22 січня 2025 р.)

Рецензенти:

Банасевич Ірина Іванівна

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри цивільного права
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Логвінова Марія Володимирівна

кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри судочинства
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

Г 29 Гейнц Р. М. Цивільне право України: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять студентів 2-го курсу денної форми навчання спеціальності «Право» (четвертий семестр). Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2025. 88 с.

Методичні вказівки розроблені відповідно до ОПП «Право» першого (бакалаврського) рівня спеціальності 081 «Право» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника та тематики навчальної дисципліни «Цивільне право України», яку здобувачі другого курсу опрацьовують у четвертому семестрі.

В посібнику викладені короткі методичні рекомендації для підготовки здобувачів до семінарських занять, переліки питань, які виносяться до обговорення на занятті, практичні завдання та задачі для закріплення теоретичного матеріалу. До кожної теми наводиться перелік основної та додаткової рекомендованої літератури, що включає нормативно-правові акти, судову практику, навчальні посібники та наукові праці.

Методичні вказівки призначені для здобувачів, науково-педагогічних працівників.

© Гейнц Р. М., 2025

© Прикарпатський національний університет імені
Василя Стефаника, 2025

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	4
ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (МОДУЛЬ 2).....	5
СРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (МОДУЛЬ 2).....	13
 ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ	 14
Семінарське заняття № 1. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи	14
Семінарське заняття № 2. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Захист особистих немайнових прав.....	16
Семінарське заняття № 3. Загальні положення про право власності та інші речові права.....	21
Семінарське заняття № 4. Набуття права власності	25
Семінарське заняття № 5. Припинення права власності	29
Семінарське заняття № 6. Право спільної власності	33
Семінарське заняття № 7. Право власності на землю (земельну ділянку) та право власності на житло.	37
Семінарське заняття № 8. Захист права власності	40
Семінарське заняття № 9. Речові права на чуже майно	43
Семінарське заняття № 10. Загальна характеристика права інтелектуальної власності	47
Семінарське заняття № 11. Право інтелектуальної власності на літературний, художній та інший твір (авторське право).....	51
Семінарське заняття № 12. Право інтелектуальної власності на виконання, фонограму, відеограму та програму (передачу) організації мовлення (суміжні права).	56
Семінарське заняття № 13. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок	60
Семінарське заняття № 14. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг	64
Семінарське заняття № 15. Загальні положення про спадкування.	69
Семінарське заняття № 16. Спадкування за заповітом	72
Семінарське заняття № 17-18. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування. Спадковий договір	76
ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ.....	81
ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ЗАДАЧ.	85
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	88

Загальні положення

У четвертому семестрі тематика дисципліни «Цивільне право України» охоплює правове регулювання здійснення та захисту особистих немайнових прав фізичної особи, речових та спадкових правовідносин, правовідносин у сфері права інтелектуальної власності. Відповідно, здобувачі вивчають положення книг другої, третьої, четвертої, шостої Цивільного кодексу України та спеціального законодавства, що регулює зазначені відносини.

У результаті вивчення дисципліни у четвертому семестрі студенти повинні:

знати:

- поняття та види особистих немайнових прав фізичної особи;
- доктринальні та легальні підходи до класифікації особистих немайнових прав;
- особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи;
- особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи;
- закономірності розвитку інституту права власності та інших речових прав;
- види речових прав;
- речові права на чуже майно;
- основні поняття спадкового права;
- поняття, види та умови дійсності заповітів;
- особливості спадкування за законом;
- способи, строки і порядок прийняття спадщини;
- порядок укладення та припинення спадкового договору;
- поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності;
- основні інститути права інтелектуальної власності;
- загальні та спеціальні способи захисту авторських та суміжних прав;
- особливості правового регулювання засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу;
- нетрадиційні об'єкти права власності.

вміти:

- правильно тлумачити та застосовувати норми цивільного права про особисті немайнові права, речові та спадкові права, права інтелектуальної власності;
- грамотно проводити юридичний аналіз обставин, що склалися у конкретних відносинах;
- аналізувати норми законодавства, що регулюють цивільні правовідносини;
- використовувати здобутки науки цивільного права для вирішення казусів;
- обґрунтовано вирішувати практичні завдання і належно їх оформляти.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (МОДУЛЬ2)

Змістовий модуль 5. Особисті немайнові права

Тема 17. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи

Поняття, зміст та ознаки особистих немайнових прав.

Класифікація особистих немайнових прав: легальний та доктринальний підходи. Види особистих немайнових прав за Цивільним кодексом України.

Особливості здійснення особистих немайнових прав у цивільному праві.

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Право на життя як невід'ємне право фізичної особи. Право на усунення небезпеки, яка загрожує життю та здоров'ю. Право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на інформацію про стан свого здоров'я, право на таємницю про стан здоров'я, їх забезпечення та реалізація. Права фізичної особи, яка перебуває на стаціонарному лікуванні у закладі охорони здоров'я.

Зміст та забезпечення права на свободу та права на особисту недоторканість (недоторканність зовнішнього вигляду, зображення, тілесну недоторканність). Випадки обмеження свободи особи.

Право на донорство крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів.

Правова характеристика інших особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на сім'ю, право на опіку або піклування, право на безпечне для життя та здоров'я довкілля).

Тема 18. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи

Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи. Право на ім'я, право на зміну імені та право на використання імені.

Право на повагу до гідності та честі. Повага до людини, яка померла. Право на недоторканість ділової репутації. Відмінності відомостей, що ганьблять честь, гідність і ділову репутацію особи, від наклепу і дезінформації. Право на індивідуальність.

Право на інформацію. Поняття та види інформації. Особливості правової охорони відкритої, конфіденційної та таємної інформації.

Право на особисте життя та його таємницю. Право на особисті папери та розпорядження ними. Право на ознайомлення з особистими паперами, які передані до фонду бібліотек або архівів. Право на таємницю кореспонденції.

Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відео зйомок. Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах. Право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

Інші особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи (право на місце проживання, право на недоторканість житла, право на вибір роду занять, право на свободу пересування, право на свободу об'єднання та право на мирні збори).

Поняття та способи захисту особистих немайнових прав. Поновлення порушеного особистого немайнового права. Спростування недостовірної

інформації та право відповідь як способи захисту особистих немайнових прав фізичної особи. Заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права фізичної особи. Відшкодування шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи.

Цивільно-правові способи захисту честі, гідності і ділової репутації. Умови і наслідки задоволення позову про захист честі, гідності і ділової репутації.

Змістовий модуль 6. Речове право

Тема 19. Загальні положення про право власності

Поняття речових прав, їх ознаки, принципи та види. Розвиток інституту права власності та інших речових прав. Право власності в системі речових прав.

Поняття власності та права власності, їх співвідношення. Право власності в об'єктивному та суб'єктивному значеннях. Зміст суб'єктивного права власності.

Види права власності за законодавством України. Право власності Українського народу. Право приватної власності. Право державної власності. Право комунальної власності. Об'єкти та суб'єкти права власності.

Поняття, принципи та межі здійснення права власності Юридичні гарантії здійснення права власності. Непорушність права власності. Використання власником свого майна для здійснення підприємницької діяльності. Тягар утримання майна. Ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна.

Довірча власність в Україні.

Тема 20. Набуття права власності

Поняття та класифікація підстав набуття права власності.

Первинні способи набуття права власності. Набуття права власності юридичною особою публічного права. Набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права.

Набуття права власності на новостворене майно та об'єкти незавершеного будівництва. Набуття права власності на перероблену річ.

Привласнення загальнодоступних дарів природи. Набуття права власності на безхазяйну нерухому річ. Набуття права власності на знахідку та скарб. Набуття права власності на бездоглядну домашню тварину. Набуття права власності за набувальною давністю.

Похідні способи набуття права власності. Набуття права власності за договором. Значення передання майна.

Тема 21. Припинення права власності

Поняття та класифікація підстав припинення права власності. Відчуження власником належного йому майна як підстава припинення права власності. Відмова власника від права власності.

Припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати. Припинення права власності внаслідок знищення майна.

Примусове припинення права власності. Примусове відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону.

Викуп пам'яток культурної спадщини.

Реквізиція та конфіскація як підстави припинення права власності.

Інші підстави припинення права власності (звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника; припинення юридичної особи чи смерті власника).

Тема 22. Право спільної власності

Поняття, особливості та види права спільної власності. Підстави виникнення права спільної власності.

Поняття та зміст права спільної часткової власності. Підстави виникнення та визначення часток у праві спільної часткової власності.

Здійснення права спільної часткової власності. Утримання майна, що є у спільній частковій власності. Право співвласника розпоряджатися своєю часткою у праві спільної часткової власності.

Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності.

Момент переходу частки у праві спільної часткової власності до набувача за договором. Виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній частковій власності. Поділ майна, що є у спільній частковій власності.

Підстави припинення права спільної часткової власності.

Право спільної сумісної власності. Підстави виникнення права спільної сумісної власності. Здійснення права спільної сумісної власності

Виділ частки із майна, що є у спільній сумісній власності. Звернення стягнення на частку у майні, що є у спільній сумісній власності. Поділ майна, що є у спільній сумісній власності.

Особливості права спільної сумісної власності подружжя

Тема 23. Право власності на землю (земельну ділянку) та право власності на житло

Поняття права власності на землю (земельну ділянку). Земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності. Суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку). Право приватної власності на землю. Право комунальної власності на землю. Право державної власності на землю.

Право власника на забудову земельної ділянки. Самочинне будівництво та його правові наслідки. Право на земельну ділянку при придбанні житлового будинку, будівлі або споруди, що розміщені на ній.

Поняття та ознаки житла як об'єкта права власності. Види житла.

Права та обов'язки власника житлового будинку, квартири. Права та обов'язки власників житлового будинку, квартири. Права житлово-будівельного (житлового) кооперативу та їх членів на квартиру в будинку кооперативу.

Об'єднання власників житлових будинків, квартир.

Тема 24. Захист права власності та інших речових прав

Поняття захисту речових прав. Охорона та захист речових прав у цивільному праві. Поняття та класифікація цивільно-правових способів захисту речових прав. Умови та підстави застосування речово-правових і зобов'язально-правових засобів захисту речових прав.

Витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикаційний позов). Добросовісне та недобросовісне володіння річчю, його цивільно-правове значення.

Вимога про усунення порушень, не зв'язаних з позбавленням володіння (негаторний позов).

Допоміжні речово-правові засоби захисту права власності. Позов про визнання права власності чи іншого речового права, Вимога про звільнення майна з-під арешту (про виключення майна з опису). Позови до публічної влади про захист інтересів приватних осіб як суб'єктів речових прав.

Тема 25. Речові права на чуже майно

Поняття, характерні ознаки та види речових прав на чуже майно. Співвідношення права власності та речових прав на чуже майно. Захист речових прав на чуже майно.

Поняття володіння та права володіння чужим майном. Види володіння. Загальна характеристика права володіння чужим майном. Виникнення та припинення права володіння чужим майном. Суб'єкти фактичного володіння. Захист фактичного володіння.

Право обмеженого користування чужим майном (сервітут). Поняття та види сервітутів. Суб'єкти сервітутного права.

Встановлення та припинення сервітутів. Зміст сервітуту. Право користування чужою земельною ділянкою або іншим нерухомим майном. Право членів сім'ї власника житла на користування цим житлом.

Припинення сервітуту.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої у користування для сільськогосподарських потреб. Права та обов'язки землекористувача. Право землекористувача на відчуження права користування земельною ділянкою. Припинення права користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб.

Підстави виникнення права користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій). Права та обов'язки власника земельної ділянки, наданої для забудови. Права та обов'язки землекористувача. Правові наслідки припинення права користування земельною ділянкою.

Змістовий модуль 7. Право інтелектуальної власності

Тема 26. Загальна характеристика права інтелектуальної власності

Поняття інтелектуальної діяльності та права інтелектуальної власності.

Співвідношення права інтелектуальної власності та права власності. Інститути цивільного права, що регламентують відносини охорони та використання результатів інтелектуальної діяльності.

Об'єкти і суб'єкти права інтелектуальної власності. Підстави та момент виникнення прав інтелектуальної власності. Цивільно-правові договори та судова практика у сфері права інтелектуальної власності.

Джерела правового регулювання відносин, пов'язаних з інтелектуальною діяльністю. Міжнародні угоди (конвенції) як джерела цивільно-правового регулювання відносин у сфері інтелектуальної діяльності.

Зміст права інтелектуальної власності та здійснення суб'єктивних прав. Строк чинності прав інтелектуальної власності та їх види. Поняття виключного права його відмінність від речових і інших цивільних прав.

Правові наслідки порушення прав інтелектуальної власності. Захист прав інтелектуальної власності судом.

Тема 27. Авторське право і суміжні права

Поняття авторського права. Джерела авторського права. Міжнародно-правова охорона авторських прав.

Поняття та ознаки твору. Види об'єктів, що охороняються авторським правом. Критерії охороноздатності об'єктів авторського права. Твори, що не є об'єктами авторського права

Суб'єкти авторського права. Співавторство та його види. Суб'єкти авторського права на службові твори. правонаступники й інші суб'єкти авторського права

Зміст суб'єктивного авторського права. Виникнення суб'єктивних авторських прав. Особисті немайнові права автора та строк їх чинності.

Майнові права інтелектуальної власності на твір. Виключні права. Строк чинності та правові наслідки закінчення строку чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір.

Способи використання твору. Вільне використання твору без згоди автора.

Захист авторських прав. Особливості цивільно-правового захисту особистих немайнових і майнових прав авторів.

Поняття суміжних прав та джерела їх правового регулювання. Об'єкти і суб'єкти суміжних прав. Взаємозв'язок суміжних і авторських прав.

Виникнення суміжних прав. Особисті немайнові права суб'єктів суміжних прав.

Майнові права інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав. Строк чинності суміжних майнових прав.

Способи використання об'єктів суміжних прав. Колективне управління авторськими та суміжними правами

Цивільно-правовий захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів суміжних прав.

Тема 28. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок

Поняття винаходу (корисної моделі), умови надання правової охорони. Об'єкти винаходу та корисної моделі. Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід (корисну модель). Умови патентоздатності винаходу, корисної моделі.

Суб'єкти права інтелектуальної власності на винаходи (корисні моделі). Право на реєстрацію винаходу (корисної моделі).

Порядок реєстрації винаходу (корисної моделі). Оформлення прав на винахід (корисну модель). Подача заявки на реєстрацію винаходу (корисної моделі) та її зміст. Експертиза заявки та її складові: попередня, формальна та кваліфікаційна експертизи. Видача патенту. Строк дії патенту. Права та обов'язки, що впливають з державної реєстрації винаходу (корисної моделі).

Припинення державної реєстрації винаходу (корисної моделі). Визнання прав на винахід (корисну модель) недійсними. Порушення прав володільця патенту та їх захист.

Промисловий зразок: поняття та умови надання правової охорони. Критерії охороноздатності промислового зразка. Суб'єкти права на реєстрацію промислового зразка. Порядок реєстрації промислового зразка. Права та обов'язки суб'єктів прав на промислові зразки.

Припинення державної реєстрації та визнання прав на промисловий зразок недійсними. Порушення прав власника зареєстрованого або незареєстрованого промислового зразка. Захист прав на промисловий зразок.

Тема 29. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг

Поняття та види засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг.

Право інтелектуальної власності на комерційне найменування. Поняття та умови правової охорони комерційних найменувань. Суб'єкти права на комерційні найменування, зміст їх прав. Підстави виникнення, чинність та особливості використання прав на комерційне найменування.

Право інтелектуальної власності на торговельну марку. Поняття та види торговельних марок. Суб'єкти права інтелектуальної власності на торговельну марку. Умови надання правової охорони торговельній марці та підстави для відмови в наданні правової охорони. Порядок одержання свідоцтва на торговельну марку. Права та обов'язки, що випливають із свідоцтва на торговельну марку. Припинення дії свідоцтва та визнання його недійсним. Захист прав на торговельну марку.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення. Поняття географічного зазначення та умови надання правової охорони. Порядок реєстрації географічного зазначення. Права та обов'язки, що випливають із реєстрації географічного зазначення. Порядок визнання недійсною та припинення правової охорони географічного зазначення. Захист прав, що випливають із реєстрації географічного зазначення.

Тема 30. Право інтелектуальної власності на наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення та інші об'єкти інтелектуальної власності

Поняття, особливості правової охорони та оформлення прав інтелектуальної власності на наукові відкриття. Зміст прав на наукове відкриття.

Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.

Право інтелектуальної власності на компоновання інтегральної мікросхеми. Оформлення прав інтелектуальної власності на компоновання інтегральної мікросхеми.

Право інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин. Поняття та ознаки селекційного досягнення в рослинництві. Критерії придатності сорту для набуття права інтелектуальної власності. Особисті немайнові та майнові права на сорт рослин. Поняття та ознаки селекційного досягнення в тваринництві. Особисті немайнові та майнові права на породи тварин.

Поняття та ознаки комерційної таємниці. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю.

Право інтелектуальної власності на «ноу-хау»

Змістовий модуль 8. Спадкове право

Тема 31. Загальні положення про спадкування

Основні поняття спадкового права: спадкування, спадщина та її склад, спадкодавець, спадкоємець. Спадкування та його види.

Поняття відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини, їх правове значення.

Право на спадкування. Усунення від права на спадкування.

Спадкування права на земельну ділянку, частки у праві спільної сумісної власності, вклад у банку, права на одержання страхових виплат, права на відшкодування збитків, моральної шкоди та інші особливі випадки спадкування.

Тема 32. Спадкування за заповітом

Поняття та юридичні ознаки заповіту. Спадкоємці за заповітом. Види заповітів.

Право на заповіт, його скасування та зміну. Право на обов'язкову частку у спадщині.

Зміст заповіту. Особливі заповідальні розпорядження заповідача. Заповідальний відказ. Загальні вимоги до форми заповіту та його недійсність. Посвідчення заповіту. Оголошення заповіту.

Поняття та правова природа інституту виконання заповіту. Призначення виконавця заповіту та його повноваження. Правовий статус суб'єктів виконання заповіту. Строк чинності повноважень виконавця заповіту.

Тема 33. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування

Поняття спадкування за законом. Черговість спадкування за законом. Прямок закликання до спадкування спадкоємців за законом.

Спадкування усиновленими, усиновлювачами та за правом представлення.

Поняття, строки та способи прийняття спадщини. Спадкова трансмісія.

Відмова від прийняття спадщини, її оформлення та правові наслідки. Розподіл спадщини між спадкоємцями. Перерозподіл спадщини.

Підстави та наслідки визнання спадщини відумерлою.

Управління спадщиною. Охорона спадкового майна.

Тема 34. Оформлення права на спадщину. Спадковий договір

Право спадкоємця на одержання свідоцтва про право на спадщину. Строк видачі свідоцтва про право на спадщину. Визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину.

Поняття, сторони та зміст спадкового договору. Зміна та припинення спадкового договору.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ (МОДУЛЬ 2)

№ з/п	Найменування розділів і тем	Усього	Кількість годин		
			лек.	сем.	с/р
Змістовий модуль 5. Особисті немайнові права					
1.	Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи	7	2	2	1
2.	Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.	6	2	2	2
Змістовий модуль 6. Речове право					
3.	Загальні положення про право власності	5	2	2	1
4.	Набуття права власності	6	2	2	2
5.	Припинення права власності	5	–	2	3
6.	Право спільної власності	5	2	2	1
7.	Право власності на землю (земельну ділянку) та право власності на житло	4	–	2	2
8.	Захист права власності та інших речових прав	5	2	2	1
9.	Речові права на чуже майно	5	2	2	1
Змістовий модуль 7. Право інтелектуальної власності					
10.	Загальна характеристика права інтелектуальної власності	5	2	2	1
11.	Авторське право і суміжні права	7	2	4	1
12.	Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок	6	–	2	4
13.	Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг	6	2	2	2
14.	Право інтелектуальної власності на наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення та інші об'єкти інтелектуальної власності	3	–	–	3
Змістовий модуль 8. Спадкове право					
15.	Загальні положення про спадкування.	5	2	2	1
16.	Спадкування за заповітом	6	2	2	2
17.	Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування	5	1	2	2
18.	Оформлення права на спадщину. Спадковий договір	3	–	2	1
	Разом за II семестр	90	24	36	30

ЗМІСТ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарські заняття № 1 (2 год.)

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ПРИРОДНЕ ІСНУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Методичні рекомендації: При вивченні теми важливо пам'ятати, що охорона та захист особистих немайнових прав здійснюється на національному і на міжнародному рівнях, а у книзі другій ЦК України знаходять деталізацію основні права та свободи людини, що закріплені у розділі 2 Конституції України. Вивчення теми слід розпочати з аналізу положень Конституції України про особисті немайнові права та міжнародних документів, які закладають основи правової охорони особистих немайнових прав і положення ст. 270 ЦК України, якими передбачається невичерпний перелік особистих немайнових прав. Окремими спеціальними нормативними актами конкретизується зміст зазначених прав, а також може розширюватись їх обсяг. Для їх вивчення слід ознайомитися з Основами законодавства України про охорону здоров'я, законами України «Про безпеку та якість донорської крові та її компонентів», «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині». При вивченні питання класифікації особистих немайнових прав необхідно звернути увагу на те, що окрім законодавчої класифікації існують класифікації, які пропонуються вченими цивілістами.

Питання для обговорення:

1. Поняття, ознаки та зміст особистого немайнового права. Здійснення особистих немайнових прав.
2. Класифікація особистих немайнових прав: легальний та доктринальний підходи.
3. Право на життя як невід'ємне право фізичної особи.
4. Право на охорону здоров'я, право на медичну допомогу, право на інформацію про стан свого здоров'я, право на таємницю про стан здоров'я, їх забезпечення та реалізація.
5. Зміст та забезпечення права на свободу та права на особисту недоторканість. Випадки обмеження свободи особи.
6. Правове регулювання відносин у сфері донорства крові, її компонентів, органів та інших анатомічних матеріалів.
7. Правова характеристика інших особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування фізичної особи (право на сім'ю, право на опіку або піклування, право на безпечне для життя та здоров'я довкілля).

Основні поняття: особисті немайнові права; особисті немайнові правовідносини; право на життя; евтаназія; здоров'я; право на особисту недоторканість, донор, реципієнт.

Питання для самоконтролю:

1. Назвіть характерні ознаки особистих немайнових прав.
2. Назвіть підстави виникнення особистих немайнових прав.
3. Що складає зміст особистого немайнового права?
4. Якими способами фізична особа здійснює особисті немайнові права?
5. Що означає право на особисту недоторканість?
6. Що означає принцип презумпції згоди на донорство?
7. Який цивільно-правовий зміст має право на життя?
8. Які відомості складають зміст таємниці про стан здоров'я?
9. З яких елементів складається право на здоров'я?
10. Які особливості здійснення права на безпечне для життя та здоров'я довкілля?
11. У чому полягає зміст права на особисте життя та його таємницю?

✍ Практичні завдання:

Задача 1. 12-річну Олену привезли у лікарню із захворюванням на апендицит. Після надання медичної допомоги стан хворої покращився, однак після додаткового обстеження лікарі почали наполягати на хірургічному втручанні. Батьки Олени на це не погоджувались і вирішили забрати дитину додому. Завідувач хірургічним відділенням дав на це згоду. Через 2 дні стан Олени значно погіршився, лікарі діагностували ускладнення, оскільки вчасно не було проведено оперативне лікування. Їй зробили дуже складну операцію, післяопераційний період тривав дуже довго.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій батьків та завідувача?

Задача 2. Л. залишив у свого дільничного лікаря письмову згоду на донорство нирок у разі своєї смерті. Через рік Л. був визнаний недієздатним. Коли ще через три роки Л. потрапив у ДТП і був доставлений в лікарню у вкрай тяжкому стані, лікар повідомив його дружину про те, що у разі смерті її чоловіка його нирки імплантують реципієнтові. Дружина категорично заперечувала і стверджувала, що надати таку згоду її чоловіка змусили або ввели його в оману, оскільки він на той час уже мав психічні розлади.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання: 1) чи правомірною буде імплантація органів Л. у разі його смерті за таких обставин? 2) чи згода на донорство, надана Л., є вчиненою з дотримання вимог законодавства?

Задача 3. Н. пред'явила позов до ТОВ «Наш край» про відшкодування моральної шкоди. У заяві позивачка зазначила, що після оплати покупок у торговому відділі супермаркету її безпідставно затримали працівники відповідача після виходу з торгового залу. В службовому приміщенні її примусово обшукали. Відповідач вказав, що після повідомлення охоронця про вчинення спроби крадіжки товару одним з покупців, відповідно до Інструкції, затвердженої директором, Н. було затримано та здійснено її огляд, який засвідчив відсутність у неї неоплаченого товару. Вважаючи, що діями працівника ТОВ «Наш край» було порушено її особисті немайнові права, Н. звернулася до суду.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання: 1) чи правомірні вимоги Н. до ТОВ «Наш край»? 2) чи правомірні дії працівників ТОВ «Наш край»? 3) чи були порушені особисті немайнові права Н.? Якщо – так, то яке особисте немайнове право Н. було порушено?

Задача 4. Олегу під час відвідування пологового будинку, де перебувала на лікуванні його дружина, черговим лікарем було відмовлено у доступі до палати на підставі правил внутрішнього розпорядку та з мотивів забезпечення санітарної гігієни. Продукти харчування та речі було запропоновано передати через медсестру.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій чергового лікаря. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. На урочистому засіданні до дня медичного працівника, яке проводилося у конференц-залі лікарні, головний лікар привітав нещодавно прийняту на роботу лікарку із 29-річчям і побажав їй до 30 років одружитися. Лікарка вважає, що цим самим головний лікар втрутився в її особисте життя, а той вважає, що він ніяких протиправних дій не вчинив.

Дайте правову оцінку ситуації, що склалася. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 6. Внаслідок лікарської помилки та неналежного виконання лікарем своїх професійних обов'язків, О. було поставлено неправильний діагноз, у результаті чого необхідне лікування не проводилося. Посилаючись на те, що діями лікаря йому було завдано матеріальної та моральної шкоди, О. звернувся до суду із позовом про її відшкодування.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання чи було порушено особисті немайнові права О.?

📖 Тематика рефератів

1. Особисті немайнові права як інститут цивільного права: основні етапи становлення та розвитку.
2. Доктринальні підходи до класифікації особистих немайнових прав.
3. Права фізичної особи у сфері охорони здоров'я.

📖 Рекомендована література:

основна

1. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015
2. Конституція України. Розділ II. Права, свободи та обов'язки людини та громадянина (ст. 21-68). Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4.11.1950 р. (ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р., набрання чинності для України 11.09.1997 р.) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004
4. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. (ратифікована Законом України № 789-XII від 27.02.1991 р.) дата оновлення: 16.11.2023. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_021
5. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (дата оновлення: 01.01.2025). (глава 20: ст. 269-274, глава 21: ст. 281-293). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. (дата оновлення: 19.12.2024). (ст. 4, 6, глава 6: ст. 49-56, гл. 13: ст. 141-163). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
7. Основи законодавства України про охорону здоров'я від 19.11.1992 р. (дата оновлення: 01.01.2025). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
8. Про безпеку та якість донорської крові та її компонентів: Закон України від 20.09.2020р. № 931-IX. (дата оновлення: 12.01.2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/931-20#Text>
9. Про екстрену медичну допомогу: Закон України від 05.07.2012 р. № 5081-V. (дата оновлення: 01.01.2024). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5081-17>
10. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 р. (дата оновлення: 07.01.2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>
11. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ: Закон України від 12.12.91 р. № 1972-XI. (дата оновлення: 01.10.2023). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1972-12>.
12. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 11.03.1995 р. (дата оновлення: 27.02.2009). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
13. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 443-499.
14. Особисті немайнові права. Цивільне право: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 10. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
15. Особисті немайнові права фізичної особи. Цивільне право України: Загальна частина / за ред. проф. І.А. Бірюкова і Ю. О. Заїки. К. 2014. Глава 15. 510 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072057339/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_zagalna_chastina
16. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 586-609
17. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.2.: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2021. 784 с.
18. Юркевич Ю.М., Дутко А.О. та ін. Особисті немайнові права. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с.

додаткова

19. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XI. (дата оновлення: 15.11.2024). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

20. Про систему громадського здоров'я: Закон України від 06.09.2022 р. № 2573-IX. (дата оновлення: 18.12.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text>

21. Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів: Закон України від 23.12.97 р. № 771/97-ВР (дата оновлення: 18.12.2024). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/771/97-%D0%B2%D1%80>

22. Бобрик В.І. Особисте життя як об'єкт цивільно-правової охорони: монографія Київ-Тернопіль: Підручники і посібники, 2008. 208 с.

23. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.

24. Кохановська О. Розвиток доктрини немайнових відносин в Україні. Право України. 2019. № 1. С. 93–104.

25. Кохановська О. В. Особисті немайнові права в ЦК України: доповнення і поділ на види/ Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів : Матер. всеукр. науково-практичн. конфер. (Одеса, 8-9 листопада 2019 року) / за заг. ред. Є. О. Харитонova. – Одеса : Фенікс, 2019. – С. 55-59. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d9e57bb6-d43c-415e-92f5-02141f03c136/content>

26. Кузьменко Я. Право на життя як природне право людини: теоретико-правовий аналіз. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО, Випуск 46. Том 1. 2017. С. 15-18

27. «Оновлення цивільного кодексу України: формування підходів»: колективна монографія. За ред. проф. Довгерта А.С. і проф. Харитонova Є.О. Одеса. Видавничий дім «Гельветика», 2020. 674 с.

28. Пунда О.О. Поняття особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. С.197-204. URL: <http://www.apdp.in.ua/v74/31.pdf>

29. Сліпченко С., Жорнокуй Ю. Особисті немайнові права у національній доктрині цивільного права. Право України. 2019. № 1. С. 105–119

30. Стефанчук Р. О. Загальнотеоретичні проблеми поняття та системи особистих немайнових прав фізичних осіб у цивільному праві України: монографія. Хмельницький: Вид-во Хмельниц. ун-ту упр. та права, 2006. 170 с.

31. Стефанчук М. О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав: монографія. К. 2008. 179 с.

32. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав в цивільному праві України: монографія. Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2007. 146 с.

33. Чечерський В. І. Удосконалення цивільно-правового регулювання природних прав людини на життя та на репродуктивне відтворення. *Часопис цивілістики*. 2020. № 36. С. 25–29

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ СОЦІАЛЬНЕ БУТТЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

☞ **Методичні рекомендації:** Розглядаючи зміст права на ім'я, зміну імені, слід звернути увагу на норми Сімейного кодексу України (ст. 35, 45, 53, 113, 231). Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затверджений постановою КМУ від 11.07.2007 р. № 915. При розгляді питання захисту особистих немайнових прав необхідно керуватися ст. 28 Конституції України та ст. 275-278 ЦК України, спеціальним законодавством про інформацію. Слід враховувати й положення постанов Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1 «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи», «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 11.03.1995 р. № 4. Слід звернути увагу, що спеціальним способом захисту права на честь, гідність та ділову репутацію є спростування недостовірної інформації та право на відповідь. Важливо пам'ятати значення «презумпції добропорядності» (ч. 3 ст. 277 ЦК України) для розподілу між позивачем та відповідачем у справах про захист честі, гідності та ділової репутації обов'язків по доказуванню. Юридичній особі належить право на ділову репутацію, але не на честь чи гідність.

☞ **Питання для обговорення:**

1. Види особистих немайнових прав, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
2. Право на ім'я, право на зміну імені та право на використання імені. Право на індивідуальність.
3. Право на повагу до гідності та честі. Повага до людини, яка померла. Право на недоторканість ділової репутації.
4. Право на особисте життя та його таємницю. Право на особисті папери та розпорядження ними. Право на таємницю кореспонденції.
5. Захист інтересів фізичної особи при проведенні фото-, кіно-, теле- та відеозйомки. Охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах.
6. Інші особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи (право на місце проживання, право на недоторканість житла, право на вибір роду занять, право на свободу пересування, право на свободу об'єднання та право на мирні зібрання).
7. Загальна характеристика та особливості цивільно-правового захисту особистих немайнових прав:
  - 1) поняття та способи захисту особистих немайнових прав. Поновлення порушеного особистого немайнового права;
  - 2) спростування недостовірної інформації та право відповідь як способи захисту особистих немайнових прав фізичної особи;
  - 3) заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права фізичної особи;
  - 4) відшкодування шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав фізичної особи.

☑ **Основні поняття:** честь, гідність, ділова репутація; право на індивідуальність; особисте життя, особисті папери, кореспонденція, захист особистих немайнових прав, спростування недостовірної інформації.

☞ **Питання для самоконтролю:**

1. В яких випадках допускається зміна імені?

2. У чому полягає зміст права на інформацію?
3. Якими способами здійснюється право на індивідуальність?
4. Назвіть відмінності понять «честь», «гідність» і «ділова репутація»?
5. Назвіть складові елементи права на особисте життя.
6. Що включає право на інформацію як особисте немайнове право фізичної особи?
7. Який зміст права на свободу пересування?
8. Які дії слід вважати поширенням відомостей про особу? Чи в усіх випадках поширення негативної інформації про особу є правопорушенням?
9. Яке правове значення має відмінність між твердженнями про факти та оцінювальними висловлюваннями?
10. Хто виступає позивачем та відповідачем у справах про спростування недостовірної інформації?
11. Які є способи спростування недостовірної інформації?
12. Назвіть особливості правової охорони відкритої, конфіденційної та таємної інформації.

✍ Практичні завдання:

Задача 1. С., яка має десятирічну дочку від першого шлюбу, вирішила вдруге вийти заміж за Сергія Павленка. Павленко поставив перед С. декілька умов, однією з яких була вимога змінити прізвище і по-батькові її доньки Ірини. Павленко хотів, щоб доньку С. звали Іриною Сергіївною Павленко. Ірина, яка підтримувала стосунки зі своїм рідним батьком, не хотіла змінювати ані прізвище, ані по-батькові.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання: 1) чи правомірна вимога С. щодо зміни прізвища дитини? 2) чи правомірна вимога С. щодо зміни по батькові дитини?

Задача 2. Після 6 місяців сумісного життя подружжя К. вирішило розірвати шлюб, і зважаючи на те, що у них не було дітей, звернулися з відповідною заявою до органу реєстрації актів цивільного стану. При цьому дружина вирішила після розірвання шлюбу залишити собі прізвище чоловіка. На заперечення чоловіка про те, що вона повинна взяти своє дівоче прізвище, жінка зазначила, що примус з боку чоловіка порушує її особисті немайнові права.

Проведіть аналіз і дайте правову оцінку ситуації. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. Коли Настя досягла 10-річного віку, то звернулась до батьків з проханням посприяти у зміні її імені на Амелію, оскільки таке ім'я їй подобається більше. Батьки категорично відмовились. Бабуся Насті звернулась до органу опіки та піклування з проханням допомогти змінити ім'я внучки.

Яке рішення має прийняти орган опіки і піклування? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. Модель агентства «Стиль» пред'явила позов до ТОВ «Глорія» про відшкодування шкоди, завданої незаконним розміщенням фотографії з її зображенням на обкладинці журналу «Мода», власником якого є ТОВ.

У процесі розгляду справи було встановлено, що фотографія із зображенням позивачки була зроблена під час показу осінньо-зимової колекції модельєра Н. за участю агентства «Стиль». Згода на проведення фотозйомки була надана Н.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. Л., проходячи повз фотоательє, де він пів року тому фотографувався, побачив у вітрині свою фотографію. Вона не сподобалася Л., і він звернувся до фотоательє з вимогою негайно зняти фотографію з вітрини. Директор ательє відповів, що у вітрині виставлені кращі роботи майстрів ательє, і знімати фотографію Л. він не збирається, оскільки виставлення її на вітрині ніяк не порушує гідність Л. Тоді Л. звернувся з позовом до суду за порушення права на охорону інтересів особи, яка

зображена на фотографіях та в інших художніх творах.

Проведіть аналіз ситуації і дайте правову оцінку дій директора ательє та Л. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 6. У газеті «Високий замок» була надрукована стаття «Громадське харчування Львова: вчора, сьогодні, завтра». У ній, зокрема, йшлося про те, що в кав'ярні «Львівська кава», де працює всього троє працівників, систематично обраховують покупців і до того ж варять низькоякісну каву.

Всі троє працівників (вони працювали за трудовим договором) звернулися до суду з вимогою до спростування недостовірної інформації.

Суд відмовив у розгляді позовної заяви, мотивуючи відмову тим, що оскільки у статті жодного прізвища названо не було, то до суду може звертатися тільки власник кав'ярні.

Проведіть аналіз ситуації і дайте відповідь на питання чи правомірна відмова? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. Після розлучення співака О. та актриси П. остання вирішила написати і опублікувати книгу автобіографічного змісту, в якій висвітлювалися б окремі, найбільш яскраві моменти з життя актриси. Дізнавшись про це, О. заявив своїй колишній дружині, а також у засобах масової інформації, що він проти згадування у книзі будь-яких фактів, пов'язаних із їх колишнім подружнім життям. Натомість актриса запевнила, що жодного неправдивого слова у книзі не буде і підтвердила свій намір опублікувати книгу.

Проведіть аналіз ситуації і дайте правову оцінку дій О. та П. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 8. Дев'ятнадцятирічна дієздатна особа В. погодилася на телезйомку. Після того, як відеоматеріал вийшов в ефір, В. побачила частину матеріалу, яка стосується її особистого життя та вимагала зупинення публічного показу.

Чи може В. вимагати зупинення показу матеріалу? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 9. Про фізичну особу К. у газеті «Світське життя» була опублікована недостовірна негативна інформація. Побачивши цю інформацію, К. подав позов до суду про спростування інформації. Позов задовольнили, але на той час газета «Світське життя» припинила своє існування.

Проведіть аналіз ситуації і дайте відповідь на питання: 1) чи буде опубліковано спростування? 2) якщо - так, то де? Відповідь обґрунтуйте.

Тематика рефератів

1. Спеціальні способи захисту права на честь, гідність та ділову репутацію.
2. Право на інформацію як особисте немайнове право фізичної особи.
3. Особисті немайнові права юридичної особи та їх захист.

Рекомендована література:

основна

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. (ратифікований Указом Президії ВР УРСР № 2148-VIII від 19.10.1973 р.). URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_043

2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16.12.1966 р. (ратифікований Указом Президії ВР УРСР № 2148-VIII від 19.10.1973 р.). URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_042

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4.11.1950 р. (ратифікована Законом України № 475/97-ВР від 17.07.1997 р., набрання чинності для України 11.09.1997 р.) URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_004

4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (дата оновлення: 01.01.2025). (*глава 22: ст. 294-315, глава 20: ст. 275-280*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
5. Порядок розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи, затверджений постановою КМУ № 915 від 11.07.2007 р. (дата оновлення: 30.09.2022). URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/915-2007-%D0%BF>
6. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. (дата оновлення: 30.10.2024). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>
7. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17.05.2018 р. Дата оновлення: 07.01.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>
8. Про інформацію: Закон України від 2.10.1992 р. (дата оновлення: 15.11.2024). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>
9. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 р. № 848-VIII. (дата оновлення: 01.01.2025). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
10. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 27.02. 2009 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
11. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 11.03.1995 р. (дата оновлення: 27.02.2009). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>
12. Особисті немайнові права. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 10. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
13. Особисті немайнові права фізичної особи. *Цивільне право України: Загальна частина* / за ред. проф. І.А. Бірюкова і Ю. О. Заїки. К. 2014. Глава 15. 510 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072057339/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_zagalna_chastina
14. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. **610-626**
15. Юркевич Ю.М., Дутко А.О. та ін. Особисті немайнові права. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 444 с. <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3836/3/%D0%9E%D0%9D%D0%9F%D0%9E-%D0%92%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%A2%D0%9A%D0%90.pdf>
16. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.2.: Об'єкти. Правочини. Представництво. Строки та терміни. Позовна давність. Особисті немайнові права фізичної особи / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2021. 784 с.
- додаткова**
17. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23.04.1991 р. (дата оновлення: 30.09.2024). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12>
18. Про медіа: Закон України № 2849-IX від 13.11.2022 р. (дата оновлення: 01.01.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text>
19. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. (дата оновлення: 24.12.2024). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1023-12>
20. Буханевич О.М. Цивільно-правовий захист особистих немайнових прав, що забезпечують приватність фізичної особи: Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал. 2019. Вип. 2 С. 21-30. http://old.univer.km.ua/statti/38_Bukhanovich_O._M._Tsivilno-pravoviy_zakhist_osobistikh_nemaynovikh_prav_scho_zabezpechuyut_privatnist_fizichnoi_osobi.pdf
21. Квіт Н.М. Принципи та поняття донорства та їх вплив на права осіб, що передають біологічні матеріали до складу біобанків в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 1. С.74-77. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2020/1/17.pdf>
22. Лежух Т.І. Специфіка доказування у справах про захисту честі, гідності та ділової репутації *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 2-3. С.140-144 URL: http://www.pap.in.ua/3-2_2013/3/Lezhukh%20T.I.pdf
23. Марініч Ж. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 3. С. 24-30

24. Мікуліна М. М. Особисті немайнові права особи в умовах особливого періоду. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія юридичні науки*. 2017. Вип. 2. Т. I. С. 84–87.

25. Худолій Т.І. Персональні дані в системі особистих немайнових прав фізичних осіб в мережі Інтернет: загальна характеристика. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 4. С. 25-30. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2021/6.pdf

26. Церковна О.В. Захист прав, що забезпечують свободу і особисту недоторканість фізичної особи, за умов євроінтеграції. *Науковий юридичний журнал*. 2020. № 12. С. 35-41. URL: http://www.legalnovels.in.ua/journal/12_2020/7.pdf

27. Чорнооченко С. І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичної особи в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків. 2000. 20 с.

Семінарське заняття № 3 (2 год.)

ТЕМА: ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ВЛАСНОСТІ ТА ІНШІ РЕЧОВІ ПРАВА

 Методичні рекомендації: Право власності є основним інститутом речового права як підгалузі цивільного права, норми якого забезпечують регулювання відносин власності у стані «статички». При вивченні даної теми слід зосередити увагу на положеннях ЦК України, що визначають поняття та зміст права власності. При підготовці першого питання слід звернути увагу на таку ознаку речових прав як їх абсолютний характер. Необхідно вивчити поняття власності в економічному значенні та навчитися відмежовувати його від поняття права власності, адже певна частина економічних відносин власності, які існують у цілому поза волею і свідомістю людей, є об'єктом правового регулювання, отримавши відповідне оформлення у нормах права. Опрацьовуючи матеріал третього питання необхідно зрозуміти відмінність між правом власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Зверніть увагу на те, що у чинному законодавстві право власності поділяється на види за суб'єктним складом. Відповідно до ст. 318 ЦК України, суб'єктами права власності є Український народ та інші учасники цивільних відносин, визначені статтею 2 ЦК України. Відповідно, у ЦК України закріплено право власності Українського народу (ст. 324), право приватної власності (ст. 325), право державної власності (ст. 326) та право комунальної власності (ст. 327). Окремої уваги потребує визначення специфіки права власності Українського народу, адже у ст. 2 ЦК України про такого учасника цивільних відносин не йдеться та розуміння змісту понять «суб'єкт права власності» та «суб'єкт здійснення права власності».

Відповідно до частини 2 ст. 325 ЦК України фізичні та юридичні особи можуть бути власниками будь-якого майна, за винятком окремих видів майна, які відповідно до закону не можуть їм належати.

Аналізуючи поняття «зміст права власності», необхідно з'ясувати сутність правомочностей володіння, користування та розпорядження. Кожна із зазначених правомочностей має своє значення, яке не залежить від місця проживання власника та місцезнаходження майна (ст.317 ЦК України). Право власності щодо окремих видів майна повинно підтверджуватися відповідними правовстановлюючими документами, зокрема, договір купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання, посвідчені

нотаріально; свідоцтво про право на спадщину; свідоцтво про право власності, видане уповноваженим органом.

Вивчення питання «Поняття, принципи та межі здійснення права власності» слід розпочати з аналізу ст.319 ЦК України. Здійсненням права власності необхідно розуміти як порядок реалізації власником «тріади» правомочностей щодо належного йому майна.

❧ **Питання для обговорення:**

1. Поняття, ознаки та види речових прав.
2. Власність та право власності: співвідношення понять.
3. Зміст суб'єктивного права власності.
4. Види права власності. Суб'єкти та об'єкти права власності.
5. Поняття, принципи та межі здійснення права власності.

☑ **Основні поняття:** *речове право, власність, право власності в об'єктивному значенні, право власності в суб'єктивному значенні, правомочність володіння, правомочність користування, правомочність розпорядження.*

❧ **Контрольні запитання:**

1. Перелічіть види та охарактеризуйте ознаки речових прав.
2. Дайте визначення інституту права власності.
3. Що означає абсолютний характер суб'єктивного права власності?
4. Дайте визначення права власності в об'єктивному значенні.
5. Розкрийте поняття «володіння», «користування», «розпорядження» як складові змісту права власності.
6. Хто є суб'єктами права власності за чинним законодавством України?
7. Дайте порівняльну характеристику понять «суб'єкт права власності» та «суб'єкт здійснення права власності».
8. Які способи здійснення права власності?
9. Які межі здійснення права власності визначені законодавством?
10. Розкрийте сутність понять «приватна» та «публічна» власність.
11. Хто несе ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна?
12. У чому полягає непорушність права власності?
13. Чи впливають на зміст права власності місце проживання власника та місцезнаходження майна?
14. Які ризики несе власник?
15. В чому сутність презумпції правомірності набуття права власності?

✍ **Практичні завдання:**

Завдання 1. Проаналізуйте зміст частини 4 статті 319 ЦК України: «Власність зобов'язує».

Завдання 2. На основі аналізу чинного законодавства дайте відповідь на питання, чи може виступати об'єктом права власності:

- земельна ділянка (ст.373 ЦК України);
- патент на винахід (Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»);
- підприємство (ст.62 Господарського кодексу України; ст.191 ЦК України);
- органи та інші анатомічні матеріали людини (Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»);
- енергія (Закон України «Про ринок електричної енергії»).

Задача 1. Л. звернувся до управління споживчого ринку м. Тернопіль зі скаргою на кафе «Троянда», яке розташовано біля будинку, в якому він проживає. У скарзі було зазначено, що діяльність відповідача порушує спокій мешканців будинку, позаяк музика з кафе лунає до другої години ночі, позбавляючи можливості

нормально відпочивати. Управління споживчого ринку попередило кафе «Троянда», що у разі продовження ним неправомірних дій йому буде заборонено здійснювати свою діяльність. Кафе «Троянда» вважає свої права порушеними, оскільки воно як власник може на свій розсуд використовувати об'єкт права власності.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання: 1) чи правомірні вимоги Л. ? 2) чи правомірні дії управління споживчого ринку? 3) чи були порушені права кафе «Троянда»?

Задача 2. Підприємство, яке виготовляло хімволокно, на виконання договору поставки відвантажило товар покупцеві, уклавши відповідний договір з автоперевізником. У дорозі через загоряння хімволокна сталася пожежа, внаслідок якої і хімволокно, і автомобіль були знищені. Причини загорання експертом встановлені не були.

Хто несе ризик випадкового знищення майна у цій ситуації? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. Між власниками межуючи земельних ділянок виник спір, хто має право на збирання плодів фруктових дерев, які розташовані на одній земельній ділянці, а гілки із плодами звисають на іншу ділянку. Власник ділянки, на якій ростуть дерева, наполягав на тому, що право збирання плодів належить йому, оскільки саме корні живлять дерева. Власник сусідньої ділянки вважав, що його володіння розповсюджується не тільки на поверхність земельної ділянки, але і на все, що знаходиться над нею. До того ж плоди досягають завдяки сонячному промінню, які падають на його ділянку, а він не зобов'язаний допускати сусіда на свою ділянку для збору плодів.

Проаналізуйте ситуацію, що склалася та дайте правову оцінку аргументів сусідів.

Задача 4. Подружжю належить на праві власності житловий будинок у смт. Богородчани Івано-Франківської області. Будинок розташований недалеко від вулиці, і подружжя вирішило використати частину будинку для зайняття підприємницькою діяльністю, для чого переобладнати одну із кімнат будинку під продуктовий магазин. Коли подружжя звернулось за консультацією до знайомого юриста, той роз'яснив, що за чинним законодавством житлові будинки повинні використовуватися лише для проживання в них, але не для підприємницьких цілей. Подружжя заперечувало, не розуміючи, чому вони як власники будинку не можуть користуватися ним на свій розсуд.

Проаналізуйте ситуацію і дайте їй правову оцінку.

Тематика рефератів

1. Розвиток інституту права власності: історичний аспект.
2. Порівняльна характеристика права державної та права комунальної власності.
3. Довірча власність в Україні.
4. Право власності юридичних осіб.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (дата оновлення: 01.01.2025). (глава 23: ст. 316-327). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про деякі приписи законодавства, яке регулює питання, пов'язані із здійсненням права власності та його захистом: Інформаційний лист ВАСУ від 31.01.2001 р. Дата оновлення: 21.07.2006. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v8_98800-01
3. Про ринок електричної енергії: Закон України № 2019-VIII від 13.04.2017 р. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19#Text>

4. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-XII. Дата оновлення: 24.01.1995. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.

5. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ. URL: https://zib.com.ua/ua/104368-analiz_deyakh_pitan_zastosuvannya_sudami_zakonodavstva_pro_.html

6. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. **С. 525-543.**

7. Загальна характеристика права власності. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 16. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi

8. Речове право. Право власності: загальні положення. *Цивільне право України: Загальна частина* /за ред. проф. І.А. Бірюкова, Ю.О.Заїки. К,2014. Глава 16. Глава 17. 510 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072057339/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_zagalna_chastina

9. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Загальні положення право власності. Види права власності. *Цивільне право України*: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 14. Глава 16. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini

10. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. **С. 627-659, 694-704**

11. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.3.: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 808 с.

додаткова

12. Горобець Н. О., Садикова Я. М. Трансформації змісту права власності в Україні. Науковий вісник УжНУ. Серія «Право». 2018. Вип. 48. Т. 1. С. 79–82.

13. Дзера О. В., Кузнецова Н. М. Право власності в Україні: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2000. 816 с.

14. Кузнецова Н. Право власності як основа громадянського суспільства і демократичної держави. *Право України*. 2011. № 5. С. 4–12

15. Майданик Р.А. Речове право: підручник. К.: Алерта, 2019. 1102 с.

16. Пацурківський Ю. Правовий режим власності: поняття та зміст. *Право України*. 2013. № 12. С. 274-281.

17. Соловйов О. Суб'єктивне право власності (деякі аспекти проблеми). *Право України*. 2010. №12.

18. Харченко Г.Г. Речові права: монографія. К, 2015. 432 с.

19. Харченко Г. Поділ речових прав у доктрині цивільного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 73-78. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/5/13.pdf>

20. Харченко Г. Основи речового права у Цивільному кодексі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 6. С. 57-61. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/11.pdf>

21. Яворська О. С. Правове регулювання відносин власності за цивільним законодавством України: навчальний посібник. К, 2008. 256 с.

ТЕМА: НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

☞ **Методичні рекомендації:** При вивченні питання «Поняття та класифікація підстав набуття права власності» необхідно звернути увагу на те, що глава 24 ЦК «Набуття права власності» не містить вичерпного їх переліку, адже існують підстави, передбачені й іншими актами законодавства України. Такі підстави можуть бути єдиними для суб'єктів усіх видів права власності (універсальні) або притаманними лише суб'єктам права приватної, суб'єктам права комунальної чи суб'єктам права державної власності (спеціальні). Внаслідок підприємницької діяльності можуть створюватися об'єкти всіх видів права власності. Лише фізичні особи можуть одержувати у власність доходи у вигляді заробітної плати, стипендій, аліментів тощо. В порядку конфіскації майна за рішенням суду за вчинення правопорушення право власності набуває лише держава. У цивілістичній науці усі підстави набуття права власності прийнято ділити на первісні та похідні. До перших належать ті, які забезпечують виникнення права власності вперше або незалежно від волі попереднього власника (виготовлення речі, набуття права власності за набувальною давністю, конфіскація та ін.), а до других — ті, які забезпечують виникнення права власності за волею власника шляхом правонаступництва, зокрема за цивільними договорами (правочинами), в порядку спадкування. Важливе теоретичне та практичне значення має правильне визначення конкретного моменту виникнення в особи права власності, адже з цього моменту особа набуває прав на захист свого права власності у разі його порушення, невизнання чи оспорювання. При відчуженні речі ризик випадкової загибелі або її випадкового пошкодження переходить до набувача водночас з виникненням у нього права власності. За чинним законодавством діє загальне правило: право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передачі речі, якщо інше не передбачено законом або договором.

У ч.2 ст. 328 ЦК України закріплена презумпція правомірності набуття права власності на майно. У разі, якщо виникнення права власності на об'єкти згідно із законом має підтверджуватися правовстановлюючими документами, то наявність таких документів для власника, з метою підтвердження правомірності набуття ним права власності, є необхідною.

Вивчаючи друге питання «Характеристика окремих підстав набуття права власності» обов'язково опрацюйте коментар до статей 330-345 ЦК України та судову практику, яка зазначена у списку літератури..

☞ **Питання для обговорення:**

1. Поняття та класифікація підстав набуття права власності.
2. Характеристика окремих підстав набуття права власності:
  - а) набуття добросовісним набувачем права власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права;
  - б) набуття права власності на новостворене рухоме та нерухоме майно, об'єкти незавершеного будівництва;
  - в) набуття права власності на перероблену річ;
  - г) набуття права власності на безхазяйну нерухому річ;
  - д) набуття права власності на знахідку;
  - е) набуття права власності на бездоглядну домашню тварину;
  - ж) набуття права власності на скарб;
  - з) набуття права власності за набувальною давністю;
  - и) набуття права власності за договором.

☑ Основні поняття: підстави набуття права власності; переробка; безхазяйна річ; знахідка; скарб.

♦ Контрольні запитання:

1. Перелічіть первинні підстави набуття права власності.
2. Перелічіть похідні підстави набуття права власності.
3. В чому сутність презумпції правомірності набуття права власності?
4. З якого моменту виникає право власності на новостворене майно?
5. Дайте визначення поняття «скарб».
6. З якого моменту виникає право власності на нерухоме майно?
7. За яких умов суд може визнати особу власником недобудованого нерухомого майна?
8. Який порядок набуття права власності на бездоглядну домашню тварину?
9. Які строки набувальної давності встановлені законодавством?
10. Назвіть умови набуття права власності за набувальною давністю.
11. За яких умов добросовісний набувач набуває право власності на майно, відчужене особою, яка не мала на це права?

✍ Практичні завдання:

Завдання 1. Здійсніть порівняльний аналіз понять «безхазяйна річ», «бездоглядна домашня тварина», «знахідка» і «скарб».

Завдання 2. Відшукайте у ЦК України і выпишіть види договорів, які передбачають набуття права власності на майно.

Задача 1. Михайло проводив розкопки на земельній ділянці, що належить Петру, без його відома та знайшов скарб.

Хто набуде право власності на цей скарб? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. О. вирішив зробити велосипед шляхом переробки матеріалу, який належить М. Через тиждень О. похизувався перед М. новим велосипедом, який він зробив із непотрібного матеріалу. М. вирішив заволодіти велосипедом, мотивуючи це тим, що матеріал, з якого зроблений велосипед, належав йому. О. не погодився, оскільки велосипед зараз коштує більше, ніж матеріал з якого він виготовлений.

Проаналізуйте ситуацію і вирішіть спір, давши правову оцінку аргументів сторін. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. Л. дав у газеті оголошення про продаж телевізора. На оголошення зголосився С. якому Л. на словах погодився продати телевізор за 5000 грн. Одержавши кошти, Л. просив зачекати покупця декілька днів, поки він придбає в магазині інший телевізор замість проданого. За цей період у помешканні Л. сталася пожежа і телевізор згорів. Як було встановлено комісією – пожежа відбулася через коротке замикання. Дізнавшись про це С. пред'явив вимогу до Л. про повернення грошей. Л. заперечував, вказавши, що сторони досягли згоди щодо укладення договору купівлі-продажу, С. став власником телевізора і, як власник, має нести ризик випадкової загибелі речі згідно ст. 323 ЦК України.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. З нагоди повноліття батьки подарували сину відеомагнітофон та газовий пістолет. Договір дарування був посвідчений нотаріально.

Чи виникло у сина право власності на газовий пістолет?

Задача 5. Після завершення будівництва житлового будинку Антон вирішив продати його. Але у нотаріальній конторі відмовилися посвідчити договір купівлі-продажу, оскільки, на думку нотаріуса, в Антона не виникло право власності на цей будинок. Антон висловив свою незгоду з цим, посиляючись на абз. 1 ч. 2 ст. 331 ЦК

України, відповідно до якого право власності на новостворене нерухоме майно виникає з моменту завершення будівництва.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій нотаріуса і аргументів Антона? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 6. Петро багато років дружив із Семеном. До дня народження Семена Петро вирішив зробити йому дещо несподіваний подарунок. Він без відома Семена використав належні останньому матеріали з дерева і виготовив крісло. Після того, як іменинник отримав подарунок, з'ясувалося, що з цих матеріалів йому мали виготовити кухонний стіл. Семен поставив вимогу перед Петром відшкодувати вартість матеріалів, які той використав для виготовлення крісла. Петро, зі свого боку, вимагав оплату своєї праці, оскільки річ, яку він виготовив може бути використана Семеном.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. Гілки дерева М. звисали через паркан до сусіда. Син сусіда зібрав усі яблука з цих гілок. Це побачив М. та звернувся до суду із позовом про отримання суми коштів, які він міг би отримати за продаж яблук.

Чи підлягає позов М. задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 8. Сім'я К. вирішила збудувати на місці старого батьківського будинку новий. Розбираючи стару будівлю сусід П., який допомагав сім'ї К. у будівельних роботах, знайшов під підлогою старий глечик. У ньому були заховані 44 старовинні монети; 10 з них були золоті. За попередньою експертною оцінкою вартість знайденого становила 35 000 грн.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) хто є власником знайдених монет? 2) чи зміниться рішення, якщо П. допомагав сім'ї К. за оплату?

Задача 9. Батьки малолітнього Романа загинули в дорожньо-транспортній пригоді. Опікуном Романа було призначено тітку – сестру його померлої мами. Для виконання обов'язків опікуна тітка поселилася у квартиру, що належала на праві власності батькам Романа. Власного житла у неї не було. Проживши в квартирі 11 років (з 2002 року), 20 січня 2013 року тітка звернулася до суду про визнання за нею прав власності на квартиру за набувальною давністю.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: чи підлягає позов тітки задоволенню?

Задача 10. 1 лютого 1992 р. пані Олена уклала договір найму квартири строком на 5 років із сім'єю М., які виїжджали за кордон у довгострокове відрядження. По закінченні строку договору п. Олена спробувала розшукати сім'ю М., однак всі намагання виявилися марними. Зв'язок з останніми припинився у квітні 1994 року. Впродовж всього часу пані Олена продовжувала користуватися даною квартирою, сплачуючи всі платежі за газо-, водо- та електропостачання тощо.

Проаналізуйте ситуацію на можливість набуття пані Оленою права власності на квартиру за набувальною давністю? Встановіть строки такого правонабуття. Відповідь обґрунтуйте.

Тематика рефератів

1. Набуття права власності на транспортні засоби.
2. Набуття права власності на житло.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (дата оновлення: 01.01.2025). (глава 24: ст. 328-345). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Про право власності на окремі види майна: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1992 № 2471-XII. Дата оновлення: 24.01.1995. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2471-12>.

3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1.07.2004 р. № 1952-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. № 834-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>

4. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 07.02.2014 № 5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>

5. Про приватизацію державного і комунального майна: Закон України від 18 січня 2018 р. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2269-19#n637>

6. Про приватизацію державного житлового фонду: Закон України від 19.06.1992 р. Дата оновлення: 25.07.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2482-12>

7. Деякі аспекти набуття права власності на об'єкти безхазяйного нерухомого майна: роз'яснення Міністерства юстиції України: від 13.10.2011 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0065323-11>

8. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затверджений наказом Міністерства юстиції № 296/5 від 22.02.12р. Дата оновлення: 08.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12#Text>

22. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 544-566

23. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 659-971

24. Набуття та припинення права власності. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. /за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 17. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi

25. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Набуття і припинення права власності *Цивільне право України*: підручник. вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 15.. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini (дата звернення 01.10.2017 р.)

26. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.3.: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 808 с.

додаткова

27. Берестова І. Набуття та збереження майна без достатньої правової підстави в новому ЦК. *Підприємництво, господарство і право*. 2003. №7. С.21–23.

28. Зубачик Н.Б. Набуття права власності на підставі набувальної давності: дис. на здобуття ступеня доктора філософії з галузі права. Львів, 2021. 195 с.

29. Майданик Р.А. Речове право: підручник. К.: Алерта, 2019. 1102 с.

30. Маковій В. П. Набуття речового права на земельну ділянку за давністю користування: реалії та перспективи. *Вісник господарського судочинства*. 2008. № 3. С. 129– 134.

31. Романович С.М. Набуття права власності на новостворене майно. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 9. С. 88–91.

32. Романович С. М. До питання про підстави та способи набуття права власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2008. № 11. С. 165–167.

33. Простибоженко Т. В. Набувальна давність як підстава набуття права власності: автореф. дис. на ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Інституту держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2013. 20 с.

34. Спасибо І. А. Набуття права власності в цивільному праві України: автореф. дис. ... к. ю. н : спец. 12.00.03. Науково-досл. ін-т пр. права і підпр. АПрН України. К.2009. 18 с.

35. Харченко Г.Г. Речові права: монографія. К, 2015. 432 с.

36. Яворська О. С. Набуття права власності за давністю володіння. *Адвокат*. 2013. № 5 (152). С. 29-34

ТЕМА: ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

📖 Методичні рекомендації: Вивчаючи питання «Поняття та класифікація підстав припинення права власності» необхідно звернути увагу на те, що підстави припинення права власності, перераховані у ч. ст. 346 ЦК України, можуть бути класифіковані за порядком припинення на такі, що передбачають: 1) добровільне припинення права власності (за волею власника); 2) примусове припинення права власності, що відбувається проти волі власника; 3) з об'єктивних причин, що не залежать від волі осіб, на виникнення та перебіг яких власник не може впливати (смерть власника, стихійне лихо тощо). Основою класифікації є вольовий характер, залежно від якого законодавством передбачені відмінні механізми правового впливу: диспозитивний, коли йдеться про припинення права власності з волі власника та імперативний щодо припинення права власності проти волі власника. Зверніть увагу, що у главі 25 ЦК України переважають норми, що регулюють припинення права власності проти волі власника. Порядок звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника визначений Законом України «Про виконавче провадження» у Розділі VII. Норми про припинення права власності у разі припинення юридичної особи не висвітлюються у главі 25 ЦК України. Майнові питання припинення юридичної особи знайшли своє втілення серед положень про статус юридичної особи. Припиненню права власності на майно внаслідок смерті власника – фізичної особи присвячені норми книги шостої ЦК «Спадкове право». Майнові цивільні відносини, учасником яких була померла особа, з її смертю не припиняються, а продовжують існувати, адже річ, яке належала померлому, не зникає. Цей процес завершується визначенням особи нового власника, переходом до нього всіх або окремих прав попереднього власника стосовно певного майна. Частиною 5 ст. 1268 ЦК вводиться презумпція за якою, незалежно від часу прийняття спадщини, вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини, вказуючи тим самим на безперервність існування права на річ.

Вивчаючи питання «Примусове відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна ... » необхідно опрацювати коментар до статей 350-651 ЦК України, а також Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», який визначає правові, організаційні та фінансові засади регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у власності фізичних або юридичних осіб, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності.

🔗 Питання для обговорення:

1. Поняття та класифікація підстав припинення права власності.
2. Відмова власника від права власності та відчуження власником належного йому майна як підстави припинення права власності.
3. Припинення права власності особи на майно, яке за законом не може їй належати та знищення майна як підстави припинення права власності.
4. Примусове відчуження земельних ділянок приватної власності, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, з мотивів суспільної необхідності відповідно до закону.
5. Викуп пам'ятки культурної спадщини.
6. Реквізиція та конфіскація як підстави припинення права власності.

📌 Основні поняття: підстави припинення права власності; дерелікція; конфіскація; реквізиція.

❖ **Контрольні запитання:**

1. Які дії охоплюються поняттям відмови від права власності?
2. Які підстави припинення права власності, передбачені чинним законодавством?
3. Який порядок відмови від права власності нерухоме майно?
4. Які дії охоплюються поняттям «знищення майна» як підстави припинення права власності?
5. Який порядок викупу земельних ділянок у зв'язку з суспільною необхідністю?
6. Який порядок застосування реквізиції та конфіскації майна?
7. До кого у власність переходить конфісковане майно?
8. З якого моменту припиняється право власності на нерухоме майно?
9. З якого моменту припиняється право власності на майно, відчужене за договором?
10. Який орган вправі винести рішення про припинення права власності на пам'ятку історії а культури?
11. Який порядок припинення права власності особи на майно, яке не може їй належати?

✍ **Практичні завдання:**

Завдання 1. Складіть порівняльну таблицю реквізиції та конфіскації як підстав припинення права власності.

Задача 1. Івано-Франківська міська рада прийняла рішення про примусовий викуп земельної ділянки у її власника М. у зв'язку з суспільною необхідністю, адже через територію цієї ділянки має бути прокладено газопровід.

М., оскаржуючи рішення міської ради, звернувся до суду, посиляючись на те, що земельна ділянка, що належить йому, використовується ним для постійного ведення садівництва та городництва, результати його він споживає, а частково продає, що дозволяє йому вижити. Крім того, ціна, запропонована покупцем за цю ділянку, обчислена на підставі оцінки ділянки державною службою, є в декілька разів нижчою, ніж оцінка ділянки, зроблена незалежним експертом.

Проаналізуйте ситуацію і дайте їй правову оцінку. Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що на земельній ділянці розташований будинок, в якому М. постійно проживає?

Задача 2. Виконавчий комітет міської ради прийняв рішення про передачу у комунальну власність скульптури відомого скульптора на підставі того, що власник належним чином не утримує цю скульптуру, яка є пам'яткою культури та історії і потребує реставрації, власник же відмовляється оплачувати витрати, пов'язані з реставрацією. Р. звернувся до голови міської ради з вимогою повернути йому скульптуру, яка є його приватною власністю. Йому пояснили, що з дня винесення рішення про примусове вилучення скульптури ця річ перейшла у комунальну власність територіальної громади і тепер йому не належить.

Р. звернувся до суду з позовною заявою про витребування скульптури, яку в нього вилучили незаконно і передали у власність територіальної громади.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) в якому порядку може відбуватися викуп пам'ятки історії та культури? 2) чи всі дії виконавчого комітету були законними? 3) чи задовольнить суд вимоги Р.? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. За договором купівлі-продажу, укладеним між Оленою та Ларисою, Олена продала Ларисі 2-х кімнатну квартиру. Лариса зареєструвала право власності на куплену квартиру. Чоловік Олени звернувся до суду про визнання договору купівлі-продажу квартири недійсним та анулювання свідоцтва про право власності Лариси. В обґрунтування позовних вимог чоловік Олени стверджував, що спірна квартира була подарована Олені її батьками. Але він постійно проживав у цій

квартирі, іншого житла не має і тому просить визнати за ним право власності на квартиру, враховуючи тривалість проживання у ній (10 років). З Оленою подружніх стосунків не підтримує, хоча шлюб між ними не розірвано.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання: 1) чи припинилося право власності Олени на квартиру? 2) чи правомірними є вимоги чоловіка Олени про визнання за ним права власності на квартиру? 3) чи можливо в даній ситуації застосувати положення про набувальну давність?

Задача 4. Повертаючись пізно ввечері додому, Сергій побачив на лавці біля свого будинку телефон та декілька візиток. Оглянувшись довкола та оцінивши ситуацію, що склалася, Сергій вирішив, що таким чином власник телефону відмовився від свого права власності на телефон і, відповідно, він може забрати цей телефон собі, що Сергій і зробив.

Через декілька днів до нього звернувся знайомий Петро, який повідомив, що він розшукує свій телефон, який нещодавно у нього пропав, можливо він з цього приводу щось знає. Звернення мотивував тим, що нещодавно заходив до Сергія, однак не заставши його вдома, очікував останнього біля будинку приблизно 30 хвилин. Сергій відповів що він нічого з цього приводу повідомити не може.

Проведіть аналіз і дайте відповіді на такі питання: 1) чи правомірними є дії Сергія? 2) чи можна вважати, що Петро за таких обставин відмовився від права власності на телефон?

Задача 5. У зв'язку з відрядженням за кордон Максим вирішив продати меблевий гарнітур (софа, 2 крісла, журнальний столик), шафу, книги, піаніно та кухонний гарнітур. Степан домовився, що купить все, окрім кухонного гарнітуру, але забрати меблі він зможе лише через 10 днів (після закінчення ремонту в його новій квартирі). Степан наполіг на оформленні договору в письмовій формі. У договорі сторони зазначили, що Степан стає власником придбаних речей з моменту укладання договору. Степан, крім укладання договору, передав Максиму завдаток в сумі 600 грн., а решту пообіцяв сплатити, коли забере всі речі, тобто через 10 днів. В обумовлений строк Степан не з'явився через хворобу. Через 2 дні, внаслідок необережного використання праски дванадцятирічним сином Максима в кімнаті, де знаходилися речі, виникла пожежа. Всі речі, окрім журнального столика стали непридатними для використання. Довідавшись про те, що сталося, Степан звернувся до Максима з вимогою про повернення завдатку. Максим також вважав, що Степан повинен заплатити йому всю суму, оскільки він став власником на підставі договору.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін. Чи зміниться рішення у разі, якщо пожежа сталася б через 5 днів з моменту укладення договору?

Задача 6. Петро, Василь та Олег створили товариство з обмеженою відповідальністю. Через рік Олег прийшов і заявив про вихід з числа учасників, і звернувся до загальних зборів із заявою про виділ йому в натурі внеску, який він зробив у повному обсязі до статутного фонду товариства.

Загальні збори відмовили Олегу в задоволенні його вимог, мотивуючи тим, що Олег не має права вимагати виділу внеску. Вони порадили йому передати свій внесок іншій особі, яка сплатить йому вартість внеску. Олег не погодився з таким рішенням і звернувся до суду.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін.

Тематика рефератів

1. Припинення права власності на нерухоме майно.
2. Припинення юридичної особи як підстава припинення права власності

3. Звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника як підстава припинення права власності.

** Рекомендована література:**

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (дата оновлення: 01.01.2025). (*глава 25: ст. 346-354*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01.07.2004 р. № 1952-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>
3. Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності: Закон України від 17.11.2009 р. № 1559-VI. Дата оновлення: 08.11.2024. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1559-17>
4. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: постаново Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 07.02.2014 № 5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>
5. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ. URL: <https://zib.com.ua/ua/104368-analiz-deyakih-pitan-zastosuvannya-sudami-zakonodavstva-pro-pravo-vlasnosti-pri-rozglyadi-tsivilnih-sprav.html>
6. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 01.02.2025. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
7. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 567-586
8. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 672-693
9. Набуття та припинення права власності. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 17. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
10. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Набуття і припинення права власності. *Цивільне право України*: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 15. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini (дата звернення 01.10.2017 р.)
11. Цивільне право України: в 2-х т. / за ред. д.ю.н. Є.О. Харитонova та к.ю.н. Н.Ю. Голубевої. вид. друге. Х. 2008. Т.1. 832 с.
12. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.3.: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 808 с.

додаткова

13. Ганжерлі А. О. Відмова від суб'єктивних цивільних прав в речових правовідносинах: автореф. .... к.ю.н. 12.00.03. Харків, 2019.20с.
14. Дзера О. Цивільно-правова конфіскація в контексті змін ст. 22 ЦК України. *Право України*. 2001. №5. С.69–76.
15. Майданик Р.А. Речове право: підручник. К.: Алерта, 2019. 1102 с.
16. Харитонов Є., Харитонов О. Проблемні питання набуття та припинення права власності за цивільним законодавством України. *Право України*. 2001. №5. С.60–68.
17. Харченко О. С. Підстави припинення права власності: монографія. К.: Вид-во Євр. Ун-ту, 2009. 174 с.
18. Харченко Г.Г. Речові права: монографія. К, 2015. 432 с.

ПРАВО СПІЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми увагу необхідно зосередити на таких питаннях як: поняття та види права спільної власності; особливості права спільної часткової та сумісної власності; порядок здійснення правомочностей співвласниками. Інститут права спільної власності забезпечує ефективне використання майна, яке належить одночасно кільком суб'єктам. Розрізняється два види спільної власності: спільна часткова та спільна сумісна власність. Кожен із співвласників часткової власності має визначену наперед ідеальну частку у праві власності на спільне майно (1/2, 1/3, 1/4 і т. д.). Ці частки можуть бути і нерівними, наприклад одному співвласнику належить 3/4 у праві власності на жилий будинок, іншому - лише 1/4.

Право спільної часткової власності здійснюється співвласниками за їхньою згодою. Співвласники можуть домовитися про порядок володіння та користування майном, що є їхньою спільною частковою власністю. При цьому своєю часткою співвласник має право розпоряджатися самостійно. Співвласники майна, що є у спільній сумісній власності, володіють і користуються ним спільно, якщо інше не встановлено домовленістю між ними. Розпоряджання майном здійснюється за згодою всіх співвласників, якщо інше не встановлено законом.

У спільній сумісній власності її учасники не мають завідомо визначених часток. Однак такі частки можуть бути визначені при виділі або поділі спільної власності з додержанням принципу їх рівності, крім випадків, прямо передбачених законом.

Детально правовий режим майна, що набувається подружжям в період шлюбу, визначається Сімейним кодексом України. Сімейне законодавство передбачає існування двох правових режимів у майнових відносинах між подружжям: договірний і законний. Договірний визначається шлюбним договором (ст. 92-103 СК України), законний - Сімейним кодексом України (ст. ст. 60-74). При вивченні законного правового режиму майна подружжя увагу необхідно зосередити на аналізі наступних принципових положеннях сімейного права:

- а) режим спільності діє і тоді, коли один з подружжя безпосередньо не приймав своєю працею чи коштами участі у створенні спільного майна у зв'язку з навчанням, веденням домашнього господарства, доглядом за дітьми або з інших поважних причин не мав самостійного заробітку;
- б) майно, яке належало кожному з подружжя до одруження, а також одержане ним під час шлюбу в дарунок або в порядку спадкування, є власністю кожного з них (роздільне майно). Роздільним майном кожного з подружжя є також речі індивідуального користування;
- в) роздільне майно одного з подружжя може бути визнане їх спільною власністю, якщо буде встановлено, що за час шлюбу воно істотно збільшилося у своїй цінності внаслідок трудових або грошових затрат другого з подружжя або їх обох;
- г) при поділі спільного майна подружжя їх частки передбачаються рівними, а суд може відступати від начала рівності часток подружжя лише за обставин, що мають істотне значення (наприклад, один з них не дбав про матеріальне забезпечення сім'ї, приховав, знищив чи пошкодив спільне майно, витрачав його на шкоду інтересам сім'ї. Крім того, за рішенням суду частка майна одного з подружжя може бути збільшена, якщо з ним проживають неповнолітні або повнолітні непрацездатні діти;
- д) закон передбачає для суду такі способи поділу спільної власності, а саме: поділ майна в натурі; розподіл речей між подружжям пропорційно розміру їх часток; присудження майна в натурі одному з подружжя та компенсація другому з них його частки грошми.

❖ **Питання для обговорення:**

1. Поняття і види права спільної власності.
2. Право спільної часткової власності:
  - а) підстави виникнення права та визначення часток у праві спільної часткової власності;
  - б) здійснення права спільної часткової власності;
  - в) переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності;
  - г) підстави припинення права спільної часткової власності.
3. Право спільної сумісної власності:
  - а) підстави виникнення права спільної сумісної власності;
  - б) здійснення права спільної сумісної власності;
  - в) поділ майна, що є у спільній сумісній власності.
4. Особливості права спільної сумісної власності подружжя.

☑ **Основні поняття:** право спільної власності, спільна часткова власність, спільна сумісна власність, співвласники.

❖ **Контрольні запитання:**

1. Розкрийте зміст конструкцій «ідеальної частки» та «реальної частки» у праві власності на спільне майно.
2. Що таке презумпція дії правового режиму спільної часткової власності?
3. Які наслідки тягне випадкова загибель (знищення, зменшення вартості) частки при спільній частковій власності?
4. Який спосіб захисту інтересів співвласників при порушенні їх переважного права на купівлю частки у праві спільної часткової власності?
5. В якому порядку здійснюється виділ частки із майна, що є у спільній частковій власності?
6. Яка презумпція діє щодо розміру часток у спільній сумісній власності?
7. Які особливості здійснення права спільної сумісної власності?
8. Назвіть підстави виникнення права спільної часткової (спільної сумісної) власності.
9. Розкрийте зміст переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності.
10. Які підстави та порядок припинення права на частку у спільному майні за вимогою інших співвласників встановлені законодавством?

❖ **Практичні завдання:**

Задача 1. Роман, Павло, та Дмитро придбали за спільні кошти 20 лотерейних білетів і письмово домовилися про те, що у разі виграшу він буде їхньою спільною власністю. Білети зберігалися у Романа. На один із них випав виграш - автомобіль, який Роман зареєстрував на своє ім'я. Павло та Дмитро звернулися до суду з позовом про визнання права спільної власності на автомобіль. Заперечуючи проти позову, Роман заявив, що договір було укладено ними жартома і що можливість укладення такого договору законом не передбачена.

Чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Дві сестри отримали у спадок житловий будинок у рівних частках. Через деякий час одна із сестер вирішила свою частину будинку подарувати чоловікові. Дізнавшись про оформлення такого договору, друга сестра звернулася до суду з позовом про визнання договору дарування недійсним, вважаючи, що сестра порушила її переважне право на купівлю частки і до того ж не мала права розпоряджатися спільною власністю без її згоди.

Проведіть аналіз і дайте відповіді на такі питання: 1) чи є дії сестри, яка подарувала свою частину будинку правомірними? 2) якщо – ні, то чи може бути у цій ситуації застосований позов про визнання договору дарування недійсним?

Задача 3. Після смерті батьків до їх трьох повнолітніх дітей, які були забезпечені житлом і проживали окремо від батьків, перейшов у спадок житловий будинок у рівних частках. Двоє спадкоємців вирішили продати будинок, а виручену суму розділити між собою. Третій спадкоємець з цим не згоден, оскільки свою частку хоче здавати в оренду наймачам житла. Від пропозиції купівлі 2/3 будинку він відмовився. Після цього двоє других співвласників будинку звернулися до суду з позовом про примусовий продаж будинку.

Проведіть аналіз і дайте відповіді на такі питання: 1) чи може бути у цій ситуації застосований позов про примусовий продаж будинку? 2) чи правомірні дії третього співвласника?

Задача 4. Л. та А. отримали у спадок по 1/2 в праві власності на житловий будинок, розташований у селі. Л. жив в будинку один, займаючи дві з чотирьох кімнат. А. мешкала у власній квартирі у м. Львові. Впродовж п'яти років вона не навідувалася у село і не цікавилася станом будинку. Л. здійснював поточний ремонт будинку самостійно. Після весняних злив стан будинку значно погіршився і потребував термінового ремонту. Л. неодноразово звертався до А. з вимогою про його здійснення, але вона на ці звернення не зважала. Л. звернувся до суду з вимогою зобов'язати А. виділити кошти на ремонт або передати будинок у його власність з компенсацією А. її частки грошима.

Чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. Брати Павло та Сергій придбали у спільну часткову власність автомобіль (по 1/2 частки кожному). Під час управління автомобілем Павло зі своєї вини зіткнувся з автомобілем А., внаслідок чого була завдана шкода автомобілю А. та автомобілю, належному братам.

Між братами виник спір, чи зобов'язаний Сергій брати участь у відшкодуванні частини витрат на ремонт автомобіля А. та автомобіля, що знаходиться у їхній спільній частковій власності.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін.

Задача 6. Дід Остап залишив у спадок онуку Данилу й онуці Яринці будинок з присадибною ділянкою. За заповітом будинок і присадибна ділянка ділилися між ними порівну. Данило і Ярина домовилися, що будинок будуть використовувати спільно, а щодо присадибної ділянки, то чітко визначили межі її використання кожним з них. Через деякий час Данило знайшов на своїй частині ділянки скарб і залишив його собі. Ярина дізнавшись про це, почала вимагати від нього розділити скарб порівну, однак Данило відмовив їй. Ярина звернулася з позовом до суду.

Чи підлягає позов Ярини задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. Олексій у стані алкогольного сп'яніння продав золоту каблучку та планшет Семенові. Довідавшись про це, дружина Олексія поставила вимогу покупцеві про повернення їй каблучки та планшета, а вона, натомість, поверне йому гроші. Семен відмовився повернути каблучку та планшет.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: чи є вимоги дружини Олексія правомірними?

Тематика рефератів

1. Житловий будинок як об'єкт права спільної власності.
2. Право спільної власності на земельну ділянку.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (дата оновлення: 01.01.2025). (глава 24: ст. 355-372). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. (*глава 8: ст.60–74*). Дата оновлення: 19.12.2024. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14.05.2015р. № 417-VIII. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/417-19>
4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>
5. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 р. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
6. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 р. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/973-15>
7. Рішення Конституційного Суду України від 2 березня 2004 р. Справа № 1 - 2/2004 (справа про права співвласників на допоміжні приміщення багатоквартирних будинків). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/rada/show/v004p710-04>
8. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07>
9. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 07.02.2014 № 5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>
10. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ. URL: [https://zib.com.ua/ua/104368-analiz-deyakih-pitan-zastosuvannya-sudami-zakonodavstva-pro .html](https://zib.com.ua/ua/104368-analiz-deyakih-pitan-zastosuvannya-sudami-zakonodavstva-pro-pravo-vlasnosti-pri-rozglyadi-tsivilnih-sprav.html)
11. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 587-648
12. Спільна власність у практиці Верховного Суду, 25 листопада 2021 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prezent_spil_vlasn_2021.pdf
13. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 738-755.
14. Право спільної власності *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 18. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
15. Речове право. Право спільної власності. *Цивільне право України: Загальна частина* / за ред. проф. І.А. Бірюкова і Ю.О.Заїки. К. 2014. Глава 16. Глава 18. 510 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072057339/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_zagalna_chastina
16. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.3.: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 808 с.

додаткова

17. Гриняк О. Окремі аспекти набуття права спільної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 5. С. 38-40
18. Жилінкова І. Правове регулювання речових відносин у сім'ї: визначення концептуальних підходів. *Право України*. 2011. № 5. С. 105-112
19. Ніколенко М.Б. Новостворене майно як об'єкт спільної власності подружжя: автореф. ... к.ю.н. 12.00.03 Тернопіль, 2018. 20 с.
20. Майданик Р.А. Речове право: підручник. К.: Алерта, 2019. 1102 с.
21. Романович С. М. Розвиток правового регулювання відносин спільної часткової власності. *Приватне право і підприємництво*. 2009. Вип. 8. С. 64–67.
22. Сіда Р. Переважне право купівлі частки у праві спільної часткової власності. *Юридична Україна*. 2011. № 9. С. 62-68
23. Харченко Г.Г. Речові права: монографія. К, 2015. 432 с.

ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ (ЗЕМЕЛЬНУ ДІЛЯНКУ) ТА ПРАВО ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО

📖 Методичні рекомендації: Вивчаючи питання права власності на землю та права власності на житло, окрім норм Цивільного кодексу України, необхідно опрацювати відповідні положення земельного законодавства, зокрема, Земельного кодексу України, законів України «Про охорону земель», «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності», Житлового кодексу України. Об'єктами права власності є земля та окремі земельні ділянки, які мають різний правовий режим. Власником всіх земель в межах території України є Український народ. Право власності на землю здійснюється в певних межах – фізичних і юридичних. Межі здійснення права власності обмежуються фізичними межами землі як об'єкта права власності Українського народу (державними кордонами) та встановленими на місцевості межами окремої земельної ділянки. Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які є на ній. В юридичній літературі житло розглядається як місце проживання і як об'єкт права приватної власності. Ознаками житла є призначення житла для проживання в ньому людини та придатність житла для проживання в ньому людини. Вивчаючи питання «право власності на житло» необхідно звернути увагу на окремі види житла, а саме: житловий будинок, квартира, садиба, житлова кімната та права і обов'язки власника житла.

🔗 Питання для обговорення:

1. Право власності на земельну ділянку:
  - а). земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності;
  - б). суб'єкти права власності на землю (земельну ділянку);
  - в). зміст права власності на земельну ділянку.
2. Право власника на забудову земельної ділянки. Самочинне будівництво та його правові наслідки.
3. Поняття, ознаки та види житла. Право власності на житло.
4. Права та обов'язки власників житлового будинку, квартири.

📋 Основні поняття: земля, земельна ділянка, житло, житловий будинок, садиба, самочинне будівництво, квартира.

🔗 Контрольні запитання:

1. Назвіть підстави набуття у власність житлових будинків і квартир.
2. Які особливості здійснення права власності на земельну ділянку?
3. Чи переходить право власності на земельну ділянку при придбанні житлового будинку, будівлі або споруди, що розміщені на ній?
4. Які правові наслідки самочинного будівництва?
5. Які підстави набуття права приватної власності на землю?
6. Назвіть ознаки садиби як об'єкта права власності.
7. Розкрийте зміст поняття «самочинне будівництво».
8. Який правовий режим майна у багатоквартирному будинку при приватизації (викупі) всіх або частини квартир?
9. Хто є власником приміщень загального користування, які розташовані у багатоквартирному жилому будинку?
10. З якою метою створюється об'єднання співвласників багатоквартирного будинку?

🔗 Практичні завдання:

Завдача 1. Член житлово-будівельного кооперативу «Мир» Н. вирішив продати

квартиру, в якій він мешкає, своєму брату. Нотаріус, до якого сторони звернулися за посвідченням договору купівлі-продажу, відмовився зробити це і пояснив, що власником квартири, яка знаходиться в будинках житлово-будівельних кооперативів, є сам кооператив. Н., вважаючи, що саме він є власником квартири, оскаржив дії нотаріуса,

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін. Чи зміниться рішення, якщо буде встановлено, що Н. повністю вніс свій пайовий внесок за квартиру, але в період знаходження у шлюбі?

Задача 2. П. придбав невеликий будинок в селі, який зніс, а на його місці побудував новий, який був у два рази більший. П. не встиг оформити право власності на земельну ділянку до побудови нового будинку.

Чи може П. набути право власності на будівлю та земельну ділянку зараз?

Задача 3. Подружжю належить на праві власності житловий будинок у смт. Богородчани Івано-Франківської області. Будинок розташований недалеко від вулиці, і подружжя вирішило використати частину будинку для зайняття підприємницькою діяльністю, для чого переобладнати одну із кімнат будинку під продуктивний магазин. Коли подружжя звернулось за консультацією до знайомого юриста, той роз'яснив, що за чинним законодавством житлові будинки повинні використовуватися лише для проживання в них, але не для підприємницьких цілей. Подружжя заперечувало, не розуміючи, чому вони як власники будинку не можуть користуватися ним на свій розсуд.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін.

Задача 4. Власник приватизованої 2-х кімнатної квартири, що знаходиться на 1-ому поверсі 5-ти поверхового будинку самочинно без погодження з відповідними органами збудував прибудову до квартири площею 8 кв.м.

Який правовий режим прибудови? Чи може виникнути право власності на прибудову?

Задача 5. Л. збудував житловий будинок з порушенням затвердженого проєкту: замість двоповерхового Ліпінський побудував трьохповерховий будинок, житлова площа у будинку складала 110 кв. м. замість 80 кв. м., передбачених проєктом. Окрім цього, на ділянці Л. спорудив теплицю і гараж, які в проєкті не були передбачені, та поставив огорожу на ділянку, яка більше ніж у два рази перевищувала розміри, відведеної Л. Комісія відмовилась прийняти будинок до експлуатації і вимагала від Л. привести будинок у відповідність із проєктом, знести теплицю і гараж та перенести огорожу.

Л. відмовився виконати вимоги комісії, мотивуючи відмову тим, що оскільки з ним укладений договір на будівництво будинку, спір, що виник, може бути вирішений тільки в суді. До того ж законодавством не передбачені обмеження розміру побудованих фізичними особами житлових будинків. З цих підстав Л. вважає, що раніше затверджений проєкт потрібно привести у відповідність із зведеним на ділянці будинком.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін.

Задача 6. К. організував автотранспортну майстерню, пристосувавши під неї свій гараж, який розташований у підвалі власного будинку. У зв'язку із збільшенням числа замовлень він вирішив розширити справу і побудувати поруч із будинком утеплений бокс на чотири машини. Однак уповноважений орган до якого К. звернувся для погодження проєкту відмовив йому у видачі дозволу на будівництво. Відмова мотивована тим, що від сусідів К. надходять численні скарги на те, що підприємницька діяльність К. завдає їм незручності, зокрема, створює постійний шум,

загазованість, підвищену небезпеку отримання травм дітьми і т. д. Тому йдеться не про розширення вказаної діяльності, а про можливість її продовження хоча б у попередніх масштабах. К. заявив, що будинок та земельна ділянка належать йому на праві приватної власності, він сам вирішує, як їх використовувати, і має намір оскаржити дії органу у судовому порядку.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) чи задовольнить суд скаргу К.? 2) чи можуть уповноважений орган або сусіди К. і собі вимагати від К. припинення його підприємницької діяльності за місцем проживання?

Тематика рефератів

1. Право приватної власності на земельну ділянку.
2. Право публічної власності на землю.
3. Квартира як об'єкт права власності.
4. Житловий будинок як об'єкт права спільної власності.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. (дата оновлення: 01.01.2025). (глава 27: ст. 373-378, глава 28: ст. 379-385). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Житловий кодекс України від 30.06.1983 р. Дата оновлення: 19.11.2022. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>.
3. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. Дата оновлення: 01.01.2025. (ст. 86—89, глава 14, 19, 20). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.
4. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14.05.2015р. № 417-VIII. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/417-19>.
5. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 р. №2866-III. Дата оновлення: 10.11.2023. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2866-14>.
6. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 962-IV. Дата оновлення: 08.11.2024. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/962-15>.
7. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право власності громадян на жилий будинок: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 жовтня 1991 р. № 7. Дата оновлення: 25.05.1998. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91>. (дата звернення: 15.01.2022).
19. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 610-635.
20. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 705 –737.
21. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Види права власності залежно від правового режиму. Цивільне право України: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 15. Пункт 4. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini (дата звернення 11.01.2022 р.)
22. Цивільне право України: в 2-х т. / за ред. д.ю.н. Є.О. Харитонova та к.ю.н. Н.Ю. Голубєвої. вид. друге. Х. 2008. Т.1. 832 с.
23. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.3.: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 808 с.

додаткова

8. Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв): Закон України від 05.06.03 р. Дата оновлення: 27.06.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/899-15/ed20170604>

9. Бернацький М. Деякі питання набуття та здійснення права власності на житло юридичних осіб приватної власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2014. № 5. С. 41-48
10. Блошко В. В. Право приватної власності на квартиру у багатоквартирному будинку: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2014. 20с.
11. Єлісева О. В. Припинення права приватної власності на земельну ділянку за законодавством України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. К.: Київський Національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. 20 с
12. Клименко С. Поняття та правовий режим житла як об'єкта права власності. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12.
13. Кот О. Деякі проблеми визнання права власності на самочинно збудоване нерухоме майно. *Право України*. 2001. № 5. С.136–141.
14. Мироненко І. В. Зміст та межі здійснення права приватної власності на землю в Україні: автореф. дис... канд. наук: 12.00.06. Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького. К., 2008. 19 с.

Семінарське заняття № 8 (2 год.)

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Методичні рекомендації: Одним із найголовніших завдань держави є захист законних цивільних прав громадян. Функціонування механізму цивільно-правового захисту прав власників, порушених третіми особами, забезпечується як нормами інституту права власності, так і нормами інших інститутів цивільного права. Зверніть увагу, що захист права власності не вичерпується способами, переліченими у ст. 16 ЦК України. Він може здійснюватися також й іншими способами, передбаченими спеціальними нормами, які враховують особливості тих чи інших цивільних відносин. Необхідно пам'ятати, що цивільно-правові засоби захисту цивільних прав досить неоднорідні за своїм змістом та умовами застосування. Одні з них безпосередньо спрямовані на захист права власності, інші - опосередковано. В літературі висловлюються різні погляди на класифікацію засобів (способів) захисту права власності. Але найбільш поширеним є поділ цивільно-правових засобів захисту права власності на речово-правові і зобов'язально-правові.

Речово-правові засоби захисту спрямовані на захист суб'єктивного права власності як абсолютного цивільного права фізичних і юридичних осіб, які на момент порушення права не перебувають у договірних чи інших зобов'язальних відносинах з порушником. Зобов'язально-правові засоби захисту мають на меті захист інтересів власника як учасника зобов'язальних відносин.

Вкрай важливо чітко уявити критерії розмежування вищезазначених засобів захисту права власності, позаяк від правильності обраного засобу захисту права власності врешті-решт залежить можливість задоволення позовних вимог.

Вивчення питань даної теми дає змогу оволодіти знаннями стосовно речово-правових засобів захисту. Речово-правові засоби спрямовані на захист суб'єктивного права власності як абсолютного цивільного права особи, яка на момент порушення права не

перебуває у договірних відносинах з приводу спірного об'єкта. При цьому майновий об'єкт є індивідуально-визначеним і зберігся в натурі.

❧ Питання для обговорення:

1. Поняття та класифікація цивільно-правових способів захисту права власності.
2. Позов про витребування майна з чужого незаконного володіння (віндикація).
3. Вимога про усунення порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння (негаторний позов).
4. Допоміжні речово-правові способи захисту права власності.
  - а) позов про визнання права власності;
  - б) позов про виключення майна з опису (звільнення майна з-під арешту);
  - в) визнання незаконним правового акта, що порушує право власності.

☑ Основні поняття: захист права власності, віндикація, негаторний позов, визнання права власності, добросовісний володілець, недобросовісний володілець.

❖ Контрольні запитання:

1. За якими критеріями здійснюється класифікація засобів захисту права власності?
2. Дайте характеристику речово-правових засобів захисту права власності.
3. Дайте характеристику зобов'язально-правових засобів захисту права власності.
4. Хто є відповідачем за віндикаційним позовом?
5. За яких умов річ може бути витребувана від добросовісного набувача?
6. Яка позовна давність застосовується при віндикації?
7. Охарактеризуйте самозахист як засіб захисту інтересів власника.
8. Що є підставою віндикаційного позову?
9. Хто є відповідачем за віндикаційним позовом?
10. Перелічіть умови пред'явлення віндикаційного позову.
11. Перелічіть умови пред'явлення негаторного позову.
12. Хто є відповідачем за негаторним позовом?

✍ Практичні завдання:

Задача 1. Д. повертався додому пізно ввечері. Його зупинив незнайомий чоловік і запропонував придбати у нього новий планшет за ціною, що була значно нижчою за реальну ціну планшетів такої моделі. Д. пригадав, що схожий планшет він бачив у свого сусіда М. Окрім того, він знав, що нещодавно з квартири сусіда викрали деякі речі. Незважаючи на ці обставини, Д. все ж таки планшет придбав. Наступного дня до Д. зайшов М., побачивши у нього свій планшет, заявив Д. вимогу про повернення планшета. Проте Д. відповів, що придбав його на ринку і повертати планшет не збирається.

Визначте вид володіння Д. Відповідь обґрунтуйте. Чи може М. витребувати свій планшет із володіння Д.?

Задача 2. Л. здала у ремонт велосипед, але через день їй довелося терміново виїхати у сусідню область. Повернувшись вона через 1 місяць. Йдучи наступного дня у майстерню, вона несподівано побачила як К. їде на її велосипеді. Вона зупинила К. і поставила умову про повернення речі, заявивши володільцю велосипеда, що може показати документи, які підтверджують її право власності. К. відмовився, мотивуючи це тим, що велосипед він купив на ринку.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. Брат дівчини попросив, щоб вона зареєструвала його у своїй квартирі. Сестра погодилась, а він привів жити з собою двох своїх товаришів. Згодом

дівчина пошкодувала про свій вчинок і звернулася до суду з позовом про визнання правочину недійсним.

Чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. У Ф. було викрадено корову. Через два місяці з'ясувалося, що схожу корову бачили у мешканки сусіднього села Н. Ф. подала позов про витребування корови. Під час розгляду справи у суді з'ясувалося, що Н. купила корову, яка належала Ф. у невідомого їй чоловіка місяць тому, але корова через тиждень після її придбання захворіла і Н. змушена була її забити. Додавши до суми, одержаної від реалізації м'яса, ще 5 тис. грн., Н. придбала іншу корову, яка і знаходиться у неї.

Чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. Т. і Б. були співвласниками будинку. Б., який проживав на другому поверсі, збудував веранду, після чого Т. звернувся з позовом до суду про її знесення. У позовній заяві він зазначив, що веранда перекриває природне освітлення його кімнати і змушує постійно користуватись електроосвітленням.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку діям Т. і Б. Чи були у Т. підстави звернутися до суду з вимогою про заборону будівництва веранди до того, як Б. це зробив?

Задача 6. С. звернувся з позовом до Я. про повернення суми позики. Ухвалою судді з метою забезпечення позову на майно Я. було накладено арешт і зобов'язано державну виконавчу службу провести опис її майна. Серед майна, яке описав державний виконавець, опинилися телевізор «Самсунг», комп'ютерний стіл та холодильник, які належали синові Я.

В який спосіб син Я. може захистити свої права на майно? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. Зі складу будівельної організації скоєна крадіжка будівельних матеріалів (цегла, цемент, дошки, вікна, двері, шифер). Досудовим слідством було встановлено, що крадіжку скоїли працівники організації, які частково використали будівельні матеріали при будівництві і ремонті власних будинків, а частину матеріалів продали. Будівельна організація звільнила працівників і вимагала повернення вкрадених матеріалів.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову їй оцінку? Чи можливо повернути речі, якщо їх не встигли використати?

Задача 8. С. кілька років гаражем не користувався і передав гараж в оренду М. Для під'їзду до гаража необхідно було проїжджати між будинками Г. та П., які довідавшись, що власник наразі гаражем не користується і виїхав на кілька місяців за кордон, викопали рів, щоб М. не їздив щодня між їхніми будинками. Спірна ситуація тривала кілька тижнів, але сусідки відмовлялись закопати рів. М. звернувся до суду з негаторним позовом.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) чи правомірні вимоги М.? 2) чи має М. право на захист своїх прав у такий спосіб?

Тематика рефератів

1. Визнання незаконним правового акта, яким порушується право власності.
2. Захист права власності від порушень, не пов'язаних із позбавленням володіння.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Дата оновлення: 01.01.2025. (глава 29: ст. 386-394) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про судову практику у справах за позовами по захист права приватної власності: Постанова Пленуму Верховного суду України № 20 від 22.12.1995 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0020700-95>

3. Про судову практику в справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення: Постанова Пленуму ВСУ від 31.03.1995 р. №5 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-95>

4. Про судову практику в справах по захисту права власності та інших речових прав: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 5 від 07.02.14 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>

5. Про судову практику про виключення майна з опису: Постанова Пленуму ВСУ №6 від 27.08.1976 р URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0006700-76>

6. Про практику застосування судами законодавства, що регулює право приватної власності громадян на жилий будинок: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 04.10.1991 р URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-91>

7. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ: URL: https://zib.com.ua/ua/100768-analiz_vsu_deyakih_pitan_zastosuvannya_sudami_zakonodavstva.html

8. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 649-661.

9. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 756-781.

10. Захист права власності. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 19. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi

11. Захист права власності. *Цивільне право України: Загальна частина* / за ред. проф. І.А. Бірюкова і Ю.О.Заїки. К. 2014. Глава 20. 510 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072057339/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_zagalna_chastina

12. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Захист права власності *Цивільне право України*: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 17. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini

13. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.3.: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 808 с.

додаткова

14. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних та інших органів: Роз'яснення ВАСУ від 26.01.2000 р. № 02-5/35 URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_824600-01

15. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні. К., 2001. 256с.

16. Лічман Л. Значення добросовісності набувача у судовій практиці у справах про захист права власності. *Право України*. 2021. № 5. С. 96-104

17. Малюська Д. Позов про визнання угоди недійсною чи віндикаційний позов? *Проблеми законодавства. Вісник ХІРУ та П*. 2002. Спецвипуск 1.

24. Осолінкер І.М. Самозахист права власності в Україні: автореф. дис. ... спец. 12.00.03. Харків., 2021. 20 с.

25. Погрібний С. Захист права власності на нерухоме майно: окремі питання судової практики. *Право України*. 2020. № 5. С.77-86

РЕЧОВІ ПРАВА НА ЧУЖЕ МАЙНО

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми необхідно звернути увагу на наступне: 1) в навчальних виданнях окрім терміну «речові права на чуже майно» застосовується термін «обмежені речові права»; 2) співвідношення термінів «речові права» та «речові права на чуже майно»; 3) спільні та відмінні риси права власності та речових прав на чуже майно; 4) відмінність права володіння як речового права на чуже майно від правомочності володіння як складової змісту права власності. Також необхідно звернути увагу на відмінні риси земельних та особистих сервітутів, особливості правового регулювання інститутів суперфіції та емфітевзису.

Об'єктами речових прав на чуже майно є матеріальні речі (сукупність речей – майно), а не дії. Підставою виникнення сервітуту є договір, рішення суду, заповіт та закон. Емфітевзис та суперфіції виникають на підставі договору. При цьому, на підставі договору виникають не зобов'язальні, а саме речові права. Це означає, що ці права не можуть бути припиненні особою, право власності якої обтяжують. Разом з тим зміст речового права на чуже майно є вужчим у порівнянні з правом власності. Власник майна, яке обтяжене іншим речовим правом не може обмежити обсяг речового права або зменшити його тягар. Із припиненням чинності речового права, право власності, яке було обтяжене ним, відновлюється у повній мірі.

Слід звернути увагу на те, що перелік речових прав на чуже майно, наведений ЦК у ст. 395, не є вичерпним, і може бути розширений як самим ЦК, так й іншими законами. Зокрема, до цього переліку слід віднести також право господарського відання та оперативного управління майном (ст. ст. 136, 137 ГК України).

Порушення речових прав на чуже майно може полягати у таких діях: нанесення майнової шкоди речовим правам на чуже майно; завдання моральної шкоди суб'єктам цих прав; невизнання зазначених прав за особою, якій вони належать; оспорювання зазначених прав. Речові права на чуже майно можуть захищатися в судовому порядку такими позовами: 1) речово-правовими; 2) зобов'язально-правовими; 3) позовами про відшкодування моральної шкоди.

Вивчаючи питання «Право володіння чужим майном» слід звернути увагу, що терміни, які вживаються законодавцем у ст. 397 ЦК, різні за своєю юридичною природою: 1) право володіння чужим майном, під яким слід розуміти володіння, яке базується на правовому титулі; 2) фактичне володіння, яким позначають будь-яке володіння, тобто і те, що базується на законі або титулі (титульне володіння), і таке, що засвідчує сам факт володіння (без титульне володіння).

Питання для обговорення:

1. Поняття, характерні ознаки та види речових прав на чуже майно.
2. Загальна характеристика права володіння чужим майном.
3. Право користування чужим майном (сервітут):
  - а). поняття та види сервітутів. Встановлення сервітуту;
  - б). зміст сервітуту;
  - в). припинення сервітуту.
4. Право користування чужою землею для сільськогосподарських потреб (емфітевзис).
5. Право користування чужою землею для забудови (суперфіції).

Основні поняття: сервітут, емфітевзис, суперфіції, земельний сервітут, особистий сервітут.

Контрольні запитання:

1. Перелічіть характерні ознаки речових прав на чуже майно.
2. Як поділяється володіння в залежності від правомірності його виникнення?

3. Яке володіння є законним (титульним), а яке – незаконним?
4. Розкрийте зміст добросовісного володіння.
5. Яке володіння визнається недобросовісним?
6. Назвіть відмінність між земельним і особистим сервітутом.
7. Перелічіть істотні умови сервітутного договору.
8. Перелічіть якісні характеристики емфітевзису.
9. Назвіть характерні ознаки суперфіцію.
10. Хто є суб'єктами суперфіціарних відносин?
11. Яким терміном позначають земельну ділянку, на користь якої встановлено сервітут?
12. Як називається особа на користь якої встановлюється сервітут?
13. Які підстави припинення сервітуту встановлено ЦК України?
14. Назвіть суб'єктний склад емфітевтичного правовідношення.

✍ Практичні завдання:

Задача 1. К. приватизував земельну ділянку, що раніше належала йому на праві користування. Після приватизації К. заборонив своїм сусідам проходити через свою ділянку до джерела питної води, посиляючись на те, що обсяг його повноважень у зв'язку з приватизацією істотно збільшився, адже він є вже не тільки користувачем, але й має інші права, що входять до змісту права власності.

Сусіди К. не були згодні з його запереченнями, вважаючи, що він порушує належні їм права щодо використання чужої земельної ділянки для проходу до джерела питної води. Крім того, вони обґрунтовували доцільність своїх вимог тим, що поблизу немає іншої водойми, яка могла б задовольнити їхні потреби.

Проведіть правовий аналіз ситуації і вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. А є власником земельної ділянки. Сусідню ділянку придбав Б. і почав зводити на її території котедж. Враховуючи порівняно невеликі розміри своєї ділянки, Б. не вистачало місця для зберігання будівельних матеріалів і, оскільки не було іншої придатної для цього території, він частково здійснив їх складування на ділянці, належній А.

А. заперечував проти дій Б., вважаючи їх такими, що обмежують належне йому право власності і виклав свої заперечення у негативному позові.

А. в свою чергу посилався на те, що його дії повною мірою узгоджуються з законом і є різновидом законного сервітуту (пункт ж ст. 99 Земельного кодексу України).

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сторін.

Задача 3. На вимогу К. за рішенням суду було встановлено земельний сервітут строком на 3 роки. Через рік К. продав свою земельну ділянку М. Власник сусідньої земельної ділянки вважав, що оскільки припинилися обставини, які були підставою для встановлення сервітуту, то має відбутися і припинення сервітуту, оскільки змінився власник земельної ділянки, на вимогу якого було встановлено сервітут. М. з цим не згоден.

Проведіть правовий аналіз ситуації і вирішіть спір. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. Івано-Франківська міська рада уклала з В. договір суперфіцію, за яким передала останньому у безстрокове користування земельну ділянку для будівництва дитячого садка. В., порушуючи умови договору, влаштував на території земельної ділянки речовий ринок.

Івано-Франківська міська рада повідомила В. про одностороннє розірвання договору суперфіцію внаслідок істотного порушення його умов (ч. 2 ст. 651 ЦК України) і прийняла рішення про передачу ділянки у користування іншій особі.

В. звернувся до суду з позовом про визнання рішення Івано-Франківської міської ради неправомірним, посилаючись на неможливість Івано-Франківської міської ради в односторонньому порядку відмовлятися від виконання зобов'язання.

Чи підлягає позов В. задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. Д. поставив вимогу перед власником сусідньої земельної ділянки про встановлення земельного сервітуту. Сусід йому відмовив. У зв'язку з відмовою Д. звернувся з позовом до суду. У судовому засіданні йому була поставлена вимога обґрунтувати позов.

Що у зв'язку з цим повинен зробити Д.? Відповідь обґрунтуйте.

Тематика рефератів

1. Право господарського відання та право оперативного управління як речові права на чуже майно.
2. Порівняльна характеристика земельних та особистих сервітутів.
3. Добросовісне і недобросовісне володіння річчю, його цивільно-правове значення.

Рекомендована література

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. (гл.гл. 30-34: ст. 395-417) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. Дата оновлення: 01.01.2025. (ст. 79-1, 89, 91, 86, гл.16: ст. 98–102, 132, 147-1, 158). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. Дата оновлення: 01.01.2025 (ст. 123, 137, 292, 293). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
4. Житловий кодекс України від 30.06.1983 р. Дата оновлення: 19.11.2022. (ст.65). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5464-10>
5. Лісовий кодекс України від 21.01.1994. Дата оновлення: 15.11.2025. (ст. 23). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 1.07.2004 р. № 1952-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1952-15>
7. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: постановою Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 07.02.2014. № 5. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>
8. Аналіз деяких питань застосування судами законодавства про право власності при розгляді цивільних справ: URL: https://zib.com.ua/ua/100768-analiz_vsu_deyakh_pitan_zastosuvannya_sudami_zakonodavstva.html
9. Водний кодекс України від 06.06.95р. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>
10. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 662-708.
11. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 782–799.
34. Речові права на чуже майно. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 20. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
26. Речові права на чуже майно. *Цивільне право України: Загальна частина* / за ред. проф. І.А. Бірюкова і Ю.О.Заїки. К. 2014. Глава 19. 510 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072057339/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini_zagalna_chastina
27. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Суміжні речові права. *Цивільне право України*: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 18. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini(дата звер. 01.01.2022)
28. Цивільне право України: в 2-х т. / за ред. д.ю.н. Є.О. Харитонova та к.ю.н. Н.Ю. Голубевої. вид. друге. Х. 2008. Т.1. 832 с.

29. Заїка Ю. О. Українське цивільне право: навч. посібник. 2-ге вид. змін і доп. К. 2008. 368с.

30. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.3.: Право власності та інші речові права / за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 808 с.

додаткова

1. Блажівська Н. Є. Речові права на чуже майно в практиці Європейського суду з прав людини. Порівняльно-аналітичне право. 2018. URL: http://www.pap.in.ua/5_2018/28.pdf.

2. Гудима М.М. Актуальні проблеми переходу прав на чужі речі в доктрині цивільного права. *Право і суспільство*. 2020. № 1. С. 146-151. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2020/1_2020/part_1/24.pdf

3. Кулинич П. Право земельного сервітуту: поняття, види та порядок реалізації. *Юридичний журнал*. 2003. № 10. С.64–68.

4. Лічман Л. Значення добросовісності набувача у судовій практиці у справах про захист права власності. *Право України*. 2001. №5. С. 96-104

5. Майка Н.В. Набуття речових прав на чуже нерухоме майно в цивільному праві України: автореф. ... к.ю.н. 12.00.03. Тернопіль, 2018. 20 с.

6. Мартин В.М. Право користування чужим майном: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2006. 20 с.

7. Цюра В.В. Речові права на чуже майно: науково-практичний посібник. К.:КНТ, 2006. 135с.

8. Шахнаразян К.Е. Питання проблеми систематизації прав на чужі речі за законодавством України. *Часопис цивілістики*. Випуск 34. С. 27-30. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9138/27-30.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

9. Яворська О. Договір як підстава виникнення права користування чужою земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/6/22.pdf>.

10. Яценко Д. М. Право користування чужою земельною ділянкою для забудови: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.12.00.03. Київ, 2010. 16 с.

Семінарські заняття № 10 (2 год.)

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ.

Методичні рекомендації: При вивченні теми слід звернути увагу на те, що відносини, які складаються у сфері інтелектуальної власності регулюються главою 35 книги 4 ЦК України, законами України, міжнародними та підзаконними нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами. Право інтелектуальної власності – це право на нематеріальний об’єкт, який є результатом інтелектуальної, творчої діяльності. Цей результат може сприйматися іншими особами та відтворюватися лише за умови, що він буде об’єктивованим (втіленим у певну матеріальну форму, наприклад, твір, відтворений поліграфічним способом у вигляді книжки). Поняття право інтелектуальної власності та право власності на річ як

матеріальний носій у якому втілений результат інтелектуальної діяльності не є тотожними (ст.419 ЦК України). Відповідно, перехід права на об'єкт інтелектуальної власності (зміст книги) не означає перехід права власності на матеріальний носій – книгу, яка може належати багатьом власникам, які її придбали.

Особливість об'єктів права інтелектуальної власності полягає у їх властивості до тиражування. Кожен матеріальний носій у якому втілений об'єкт інтелектуальної власності може приносити певний дохід. При цьому, право інтелектуальної власності і право на матеріальний носій не залежать один і одного. Так, промисловий виріб, у якому втілений винахід, може переходити у власність багатьох покупців цього виробу. Однак, право інтелектуальної власності буде належати творцеві винаходу чи іншим особам, яким це право належить за законом.

Право інтелектуальної власності на той чи інший результат інтелектуальної діяльності виникає передусім у силу його створення за умови відповідності вимогам закону: написання літературного твору, створення твору образотворчого мистецтва, патентування винаходу, корисної моделі, отримання свідоцтва на промисловий зразок тощо. В силу закону виникає право інтелектуальної власності роботодавця на об'єкти, створені в порядку виконання трудового договору, а також на замовлення.

Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності. Особисті немайнові права інтелектуальної власності є невідчужуваними. Майнові права на об'єкти інтелектуальної власності можуть відчужуватися від їх суб'єкта, передаватися за цивільно-правовим договором до інших осіб, переходити до спадкоємці в порядку спадкування за законом чи за заповітом. Майнові права інтелектуальної власності поділяються на виключні та невиключні. До виключних законодавець відносить право дозволяти використання об'єкта інтелектуальної власності і право перешкоджати неправомірному використанню права інтелектуальної власності, у тому числі забороняти таке використання. Невиключні – це право на використання об'єкта права інтелектуальної власності та інші майнові права, встановлені законом. Використання об'єкта інтелектуальної власності може здійснювати будь-яким способом і будь-якій формі, але у межах закону.

❧ Питання для обговорення:

1. Поняття інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності.
2. Об'єкти права інтелектуальної власності.
3. Суб'єкти права інтелектуальної власності.
4. Підстави та момент виникнення прав інтелектуальної власності, строк їх чинності.
5. Зміст права інтелектуальної власності.
6. Правові наслідки порушення прав інтелектуальної власності.

☑ Основні поняття: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності.

❖ Питання для самоконтролю:

1. В чому полягає пропріетарний підхід до інтелектуальної власності?
2. Розкрийте теорію виключних прав.
3. Як розрізняється право інтелектуальної власності та право власності на річ, у якій втілено об'єкт інтелектуальної власності. Наведіть приклади.
4. Перелічіть об'єкти права інтелектуальної власності?
5. Що таке виключне право?
6. Назвіть суб'єктів права інтелектуальної власності.
7. Назвіть джерела правового регулювання інтелектуальної власності?
8. Назвіть особисті немайнові права інтелектуальної власності. В чому їх особливості?
9. Назвіть майнові права інтелектуальної власності. В чому їх особливості?
10. Назвіть інститути права інтелектуальної власності та дайте їх коротку характеристику.
11. Хто є первинним /вторинним суб'єктом права інтелектуальної власності?
12. Які строки чинності прав інтелектуальної власності встановлені законодавством?

✍ Практичні завдання:

Завдання 1. Заповніть таблицю:

№	Назва інституту права інтелектуальної власності	Об'єкти, які належать до даного інституту	Джерела правового регулювання		
			Номер і назва глави (глав) ЦК	Спеціальний закон (закони)	Міжнародно-правові акти
1.	Авторське право і суміжні права				
2.	Патентне право				
3.	Правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і				
4.	Нетрадиційні об'єкти права інтелектуальної власності				

Задача 1. Винахідник склав заповіт, у якому було зазначено, що всі права інтелектуальної власності на створені і запатентовані ним винаходи, в тому числі право авторства, після його смерті переходять до його сина. Нотаріус відмовився посвідчувати заповіт, мотивуючи це тим, що право авторства є невідчужуваним.

Чи правомірною була відмова? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. С. придбав у магазині компакт-диск із записами пісень із кінофільмів, сплативши за нього 30 грн.

Чи набув С. право інтелектуальної власності на записані на компакт-диску пісні? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 3. На регіональній конференції Всеукраїнського товариства винахідників та раціоналізаторів обговорювалися підсумки роботи з прискорення оформлення та подачі заявок на службові винаходи, що створюються на підприємствах та організаціях області. В окремих виступах доповідачі висловлювали думку про можливість визнання винаходами математичних концепцій, комп'ютерних програм, ідей про походження планет, дорожніх знаків; даних, що містяться в компіляції баз даних; компонування напівпровідникового виробу.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: чи можуть зазначені об'єкти за чинним законодавством визнаватися об'єктами права інтелектуальної власності, якщо так – до яких об'єктів вони відносяться?

Задача 4. Художник І. вів перемовини з ТОВ, що виготовляє вироби прикладного мистецтва та сувеніри, про використання декількох його ескізів в оформленні сувенірів. Ескізи були передані ТОВ. У журнал І. передав статтю про народних художників, а у видавництво – рукопис книги на ту ж саму тему. Окрім цього, І. брав участь у зйомках науково-популярного фільму як консультант. Після смерті І. його спадкоємці вимагали від відповідних організацій оформити відносини, учасником яких він був, договорами з вказівкою на всіх роботах його імені.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) чи правомірною вимога спадкоємців І.? 2) які права належать спадкоємцям автора? Відповідь обґрунтуйте.

📖 Тематика рефератів:

1. Поняття виключного права, його відмінність від речових та інших цивільних прав.
2. Історія правового регулювання відносин інтелектуальної власності.
3. Міжнародний рівень охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

📖 Рекомендована література

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Дата оновлення: 01.01.2025. (*глава 35: ст. 418-432*) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про деякі питання вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 р. Дата оновлення: 16.12.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12> (дата звернення 15.01.2024).
3. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 19.11.2023 р. № 01-06/1658/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1658600-13#Text>
4. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 709 - 725.
5. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 800–816.
6. Загальна характеристика права інтелектуальної власності. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 25. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
7. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.4.: Право інтелектуальної власності/ за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 616 с.

додаткова:

8. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_052.
9. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (набрання чинності для України 31.10.1995 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051
10. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за використання комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань: Постанова КМУ від 18.01.2003 р. № 71. (дата оновлення 30.07.2020). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF>
11. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2003 р. № 72. (дата оновлення 26.08.2021). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF>.
12. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова КМУ № 1756 від 27.12.2001 р. (дата оновлення 16.08.2023). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>
13. Деякі питання реєстрації авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір: Постанова КМУ від 11.08.2023 р. № 843. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/843-2023-%D0%BF#Text>
14. Вахонсва Т.М. Вплив міжнародного права на формування та правову охорону авторських і суміжних прав в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2016. Вип.11. С. 12-22.
15. Вахонсва Т. Поняття права інтелектуальної власності та його складові. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 24-32
16. Дюкареєва-Бержаніна К.Ю. Захист прав на комерційну таємницю: національні підходи та світовий досвід. *Право і суспільство*. Дніпро, 2020. № 2. С. 168-176.
17. Жилінкова О.В. Співвідношення понять «інформація» та «об'єкт права інтелектуальної власності». *Юридична Україна*. 2010. № 8. С. 68–72.

18. Ізбаш О.О. Міжнародні аспекти захисту інтелектуальних прав. *LEX PORTUS*. 2018. № 2(10). С. 79-94.
19. Колос С.С. Захист прав інтелектуальної власності в контексті судової реформи. *Часопис цивілістики*. 2019. Вип. 33. С. 73-77.
20. Коротюк О. До питання змісту понять «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності». *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С. 125-138.
21. Кохановська О. Основні теорії права інтелектуальної власності та їх вплив на розвиток сучасного законодавства в Україні. *Право України*. 2011. № 5. С. 52–59.
22. Кузнецова Н. С. Проблеми захисту прав інтелектуальної власності в Україні. *Право України*. 2011. № 3. С. 21–29.
23. Майданик Л. Поняття оригінальності твору в авторському праві: досвід ЄС, України та інших зарубіжних країн. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 32-36.
24. Мельник О.М. Проблеми охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності в Україні: Монографія. Х., 2002. 362 с.
25. Самоловова Н. Порівняльне дослідження об'єктів авторського права та промислових зразків при проведенні судової експертизи об'єктів інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 6. С. 30-36..
26. Шабалін А. Деякі питання захисту права інтелектуальної власності в ЄС. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 6. С.46-54.
27. Шабалін А. Цивільно-правовий захист права інтелектуальної власності: теоретичні та практичні аспекти. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 4. С. 65-76
28. Штефан А. Деякі проблеми застосування Угоди про асоціацію як джерела авторського права України. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 1. С. 5-16.
29. Яворська О.С. Презумпція творчого характеру праці, результатом якої є об'єкт інтелектуального права: теорія та практика застосування. *Часопис цивілістики*. 2017. Вип. 23. С. 78-82.
30. Якубівський І.Є. Проблеми набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності: автореф. ... д.ю.н.: 12.00.03. Львівський нац. ун-т імені Івана Франка. Львів. 2019. 40 с.

Семінарські заняття № 11 (2 год.)

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ЛІТЕРАТУРНИЙ, ХУДОЖНІЙ ТА ІНШИЙ ТВІР (АВТОРСЬКЕ ПРАВО)

Методичні рекомендації: При вивченні теми слід звернути увагу на те, що відносини, які складаються у сфері авторського права регулюються нормами глави 36 ЦК України, Законом України «Про авторське право та суміжні права», Всесвітньою конвенцією про авторське право 1952 р., Бернською конвенцією про охорону літературних і художніх творів, підзаконними нормативно-правовими актами. Тема також охоплює правовий аналіз спеціальних норм чинного законодавства, що забезпечують правову охорону прав авторів. Слід звернути увагу на момент виникнення авторських прав в авторів творів та строк їх чинності, а також на особливості правової охорони та захисту прав авторів об'єктів інтелектуальної власності.

Охороні підлягають усі оригінальні твори – оприлюднені та неоприлюднені, завершені та незавершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, а також способу вираження. Саме оригінальність твору є ознакою (критерієм), що характеризує твір як результат власної інтелектуальної творчої діяльності автора та відображає творчі рішення, прийняті автором під час створення твору.

Правовій охороні підлягає тільки форма вираження твору. Правова охорона не поширюється на його зміст (одна і та сама подія може бути викладена у формі прози, знайти вираз у поемі, картині тощо). Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Твір вважається створеним з моменту первинного надання йому будь-якої об'єктивної форми (письмової, речової, електронної (цифрової) тощо), за допомогою якої він стає придатним для сприйняття іншими особами та відтворення. Реєстрація авторського права – це право автора, а не обов'язок.

До об'єктів авторського права відносяться письмові, усні, сценічні, музичні, аудіовізуальні, картографічні твори, комп'ютерні програми, бази даних, твори образотворчого мистецтва, твори містобудування та садово-паркового мистецтва, переробки літературних та художніх творів, збірки творів.

Авторське право становлять особисті немайнові права автора і майнові права суб'єктів авторського права. Суб'єкт авторського права для повідомлення про свої майнові права може використовувати знак охорони авторського права, що складається з латинської літери «С», обведеної колом - ©, поряд з яким зазначаються ім'я (найменування) суб'єкта майнових прав на твір, рік першого опублікування твору. Державна реєстрація авторського права і договорів, які стосуються майнових прав на твір, здійснюється НОІВ відповідно до затвердженого Установою порядку. Майнові права на твір передбачають відтворення творів, тобто виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми у будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі і цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер. Надання права на використання твору іншій особі може мати місце лише на підставі договору, який укладається, за винятком випадків, визначених законом, у письмовій формі. Опублікування – це доведення твору до відома необмеженого кола осіб.

Вивчення питання «Види об'єктів, що охороняються авторським правом» передбачає опрацювання положень ст. 434-444 ЦК України, статей 1, 6-8 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Для вивчення питань «Особисті немайнові права автора та строк їх чинності» та «Майнові права інтелектуальної власності на твір та строк їх чинності» слід опрацювати ст. 11 і ст. 12 Закону України «Про авторське право і суміжні права» відповідно. Вивчення питання «Способи використання твору. Випадки правомірного використання твору без згоди автора» необхідно опрацювати статті 441-444 ЦК України, а також статті 22-28 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Загалом, вивчення даної теми, окрім положень ЦК України, потребує детального опрацювання відповідних норм Закону України «Про авторське право і суміжні права».

🔗 Питання для обговорення:

1. Поняття авторського права. Види об'єктів, що охороняються авторським правом.
2. Суб'єкти авторських прав. Співавторство та його види.
3. Зміст авторського права. Виникнення і здійснення авторського права.
4. Особисті немайнові права автора та строк їх чинності.
5. Майнові права інтелектуальної власності на твір та строк їх чинності.
6. Випадки правомірного використання твору без згоди автора.

📖 Основні поняття: автор, аудіовізуальний твір, ім'я автора, оригінальність твору, оприлюднення, опублікування твору, твір, службовий твір, похідний твір, примірник твору, псевдонім, публічне сповіщення, цитата, плагіат.

❖ **Питання для самоконтролю:**

1. Дайте визначення авторського права в об'єктивному розумінні.
2. Назвіть об'єкти авторського права. Чи є їх перелік вичерпаним?
3. Які твори не є об'єктами авторського права?
4. Перелічіть види об'єктивної форми втілення твору.
5. Які об'єкти не підлягають охороні авторським правом?
6. Яким чином охороняється частина твору?
7. Що таке співавторство? Які є види співавторства?
8. Кому належить авторське право на твір створений у співавторстві?
9. Назвіть особисті немайнові права автора.
10. Що таке сирітський твір?
11. Які майнові права має автор? Чи є їх перелік вичерпаним? Що таке право слідування?
12. Назвіть види використання об'єктів авторського права.
13. У чому особливість аудіовізуального твору? Інтерв'ю?
14. У чому особливість виникнення авторського права на збірники та інші складені твори?
15. У чому особливість виникнення авторського права перекладачів та інших похідних творів?
16. Як використовуються твори які стали суспільним надбанням?

✍ **Практичні завдання:**

Завдання 1. Проаналізуйте правомірність наведених нижче дій з погляду дотримання законодавства про авторське право:

- А) ксерокопіювання у бібліотеці статей із журналів, частин книг, нот;
- Б) використання здобувачами вищої освіти у дипломних роботах цитат з творів вчених-юристів;
- В) запис резервної копії комп'ютерної програми із придбаного компакт-диска на жорсткий диск власного комп'ютера;
- Г) копіювання здобувачами вищої освіти на власний електронний носій електронних книг, розміщених у мережі Інтернет;
- Д) поміщення твору, опублікованого у журналі, на вебсайті у мережі Internet без згоди автора.

Задача 1. Художник-аматор придбав у магазині картину і зробив декілька копій, які підготував до продажу. Коли автор картини з'явився до покупця, художника-аматора, і побачив копії, зроблені із перекрученням кольорового фону, він запропонував ці копії знищити.

Покупець не погодився з цією пропозицією і заявив, що придбав картину у магазині, став її власником і як власник може розпоряджатися нею як завгодно. Тому він відмовляє автору. Автор звернувся до суду за захистом своїх прав.

Яке рішення повинен винести суд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Управління Південно-Західної залізниці доручило групі працівників Підготувати до видання «Розклад руху приміських поїздів з вокзалів м. Києва».

Упорядник розкладу поїздів із станції «Дарниця» звернувся до юриста за консультацією, чи можна вважати підготований до видання «Розклад» об'єктом авторського права.

Водночас його цікавило, чи поширюється авторське право на підготовлену ним брошуру, в якій викладені основні права і обов'язки пасажирів, які користуються Приміським залізничним транспортом. Він має сумнів в цьому, тому що брошура написана на основі чинного законодавства, а в законі про авторське право йдеться, що офіційні документи, до яких належать закони, не є об'єктами авторського права.

Проаналізуйте ситуацію і дайте юридичну консультацію з питань, що цікавлять упорядника розкладу поїздів.

Задача 3. У вітальній новорічній листівці, розісланій однією з політичних партій у м. Львові було використано намальоване івано-франківським митцем М. зображення новорічної ялинки, встановленої у м. Івано-Франківську. Про листівку автор малюнку дізнався із соціальних мереж. На своїй сторінці у мережі Facebook М. дозволив некомерційне використання малюнку користувачами «для себе», але 19 грудня заборонив будь-яке використання малюнку.

Чи правомірно було використано малюнок? Чи порушені цією партією права автора?

Задача 4. Світлана звернулася до суду з позовом, в якому просила стягнути з видавництва «Юридична практика» авторську винагороду та відшкодувати заподіяну їй моральну шкоду. В позові вона вказала, що на DVD-диск, який містив запис дипломних, курсових робіт та рефератів без її відома була додана дипломна робота, написана нею. Як доказ вона представила CD-диск із записом своєї роботи. Експертизою було встановлено, що запис роботи на CD-диск був зроблений за рік до випуску у продаж згаданого DVD-диску. Поширення інформації з її домашнього персонального комп'ютера виключалося. Копію CD-диску із записом дипломної роботи на вимогу закладу вищої освіти, у якому вона навчалась, позивачка додала до матеріалів самої дипломної роботи до її захисту.

Проведіть аналіз ситуації і дайте відповідь на питання: чи підлягає позов Світлани задоволенню?

Задача 5. Композитор і поет спільно створили декілька весільних пісень, які були виконані у концертному залі. Видавництво звернулось до авторів з пропозицією про видання цих пісень.

З ким повинен бути укладений цей договір, якщо видавництво має намір водночас видати ноти з текстом, а також ноти і текст окремо?

Задача 6. К., прочитавши наукову роботу українського вченого, вирішив, що вона геніальна, і потрібно, щоб не лише українці прочитали її. Він переклав твір на англійську мову і видав 30 примірників.

Автор був згоден на опублікування, але коли дізнався, що роботу перекладено на англійську мову, подав позов до суду, бо не бажав цього.

Проведіть аналіз ситуації і дайте відповідь на питання: чи правомірні дії К.?

Задача 7. С., П., Б. та О. уклали з видавництвом договір про підготовку двотомника «Технічна документація для свердловин». Коли вийшов перший том, його укладачами були зазначені тільки С. та П. Вони ж були названі авторами вступної статті. У позовній заяві Б. та О. вимагали зобов'язати видавництво опублікувати відповідні виправлення у другому томі та виплатити їм авторський гонорар. Б. — журналіст. Він здійснив вичитку, перевірку структури та змісту опублікованих текстів. О., який володіє іноземними мовами, зробив перевірку текстів за іноземними джерелами. С. та П. підтвердили виконання робіт Б. та О.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання: 1) хто є із зазначених осіб є суб'єктами авторського права? 2) чи підлягають задоволенню вимоги Б. та О.?

Задача 8. М. звернулася до суду з позовом до Л. про захист її прав на курсову роботу. В процесі розгляду справи суд з'ясував тотожність обох курсових робіт, які після перевірки були повернуті викладачем на повторне виконання як такі, що не мають самостійного характеру і є плагіатом. Курсова робота позивачки надійшла поштою в деканат 10 жовтня 2016 р. з Львівської області, а на перевірку була подана 16 жовтня цього ж року. Курсова робота Л. — жителя Одеси, надійшла на кафедру 15 жовтня, а на перевірку подана 17 жовтня. Цього ж дня обидві роботи були передані на рецензування викладачу. Відповідач стверджував, що роботу він писав із навчального

посібника, це стверджувала і позивачка. Суддя призначив літературознавчу експертизу, яка дала висновок, що обидві роботи списані з одного навчального посібника і виконані незалежно. В роботах є незначні тотожні відхилення від тексту першоджерела.

Проведіть аналіз і дайте відповіді на такі питання: чи підлягає позов задоволенню? Відповідь обґрунтуйте.

📖 Тематика рефератів:

1. Усні твори як об'єкти авторського права.
2. Авторське право та охорона інтересів фізичної особи, яка зображена на фотографіях та в інших художніх творах.
3. Захист авторських прав в мережі Інтернет.

📖 Рекомендована література:

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Дата оновлення: 30.01.2025. (глава 36: ст. 433-448) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_052
3. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (набрання чинності для України 31.10.1995 р.). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_051
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: [Про авторське право і суміжн... | від 01.12.2022 № 2811-IX](#)
5. Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав : Закон України від 15 травня 2018 № 2415-VIII. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2415-19#Text>
6. Про деякі питання вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 р. Дата оновлення: 16.12.2015. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12>
7. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму ВСУ від 4.06.2010 р. № 5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>
8. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 28.02.2017 р. № 01-06/521. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_521600-17
11. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 726 - 752.
12. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 833–864.
13. Авторське право і суміжні права. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 26. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
14. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.4.: Право інтелектуальної власності/ за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 616 с.

додаткова:

9. Про архітектурну діяльність: Закон України від 20.05.1999 р. Дата оновлення: 31.02.2023. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/687-14>
10. Про видавничу справу: Закон України від 5.06.1997 р. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80>
11. Порядок державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2001 р. № 1756. Дата оновлення: 30.12.2020. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-%D0%BF>
12. Грабовська Г.М. Способи та форми захисту авторського права *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2012. Випуск 19. Том 2. С 38-40

13. Глотов С. О. Право на приватне копіювання в цифровому середовищі (порівняльно-правовий аспект): автореф. ... дис. к.ю.н.: 12.00.03. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль. 2017. 20 с.
14. Дюкарева К. Особисті немайнові права інтелектуальної власності співавторів творів науки. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 22-28.
15. Дюкарева-Бержаніна К.Ю. Охорона прав інтелектуальної власності співавторів творів науки: автореф. ... дис. к.ю.н.: 12.00.03. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль. 2019. 20 с.
16. Зеров К.О. Захист прав на твори розміщені в мережі Інтернет: автореф. ... дис. к.ю.н.: 12.00.03. Науково-дослідний ін-т прив. права і підпр. імені Ф.Г. Бурчака НАПрН України. К.: 2018. 20 с.
17. Мельниченко Ю. Деякі аспекти встановлення моменту виникнення виключного права на використання зазначення походження. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 2. С. 88–90.
18. Рассомахіна О. Характеристика технічних засобів захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 56-61
19. Улітіна О.В. Правова охорона та захист авторського права на фотографічні твори: автореф. ... дис. к.ю.н.: 12.00.03. Науково-дослідний ін-т прив. права і підпр. імені Ф.Г. Бурчака НАПрН України, К.: 2018. 20 с.

Семінарські заняття № 12 (2 год.)

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИКОНАННЯ, ФОНОГРАМУ, ВІДЕОГРАМУ ТА ПРОГРАМУ (ПЕРЕДАЧУ) ОРГАНІЗАЦІЇ МОВЛЕННЯ (СУМІЖНІ ПРАВА)

Методичні рекомендації: Реалізація суміжних прав здійснюється через можливість використання певних результатів творчої діяльності авторів. При вивченні теми слід звернути увагу на те, що відносини, які складаються у цій сфері регулюються главою 37 ЦК України, розділом III Закону України «Про авторське право і суміжні права», Міжнародною конвенцією про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення від 26.10.1961 р. (м. Рим), Конвенцією про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм ід 29.10.1971 р. іншими з міжнародними договорами. Тема також охоплює правовий аналіз спеціальних норм чинного законодавства, що регулюють відносини авторів творів, виконавців, виробників фонограм та організацій мовлення. Особливу увагу слід звернути на момент виникнення прав інтелектуальної власності виконавців, виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення, строк їх чинності, а також на особливості правової охорони та захисту прав зазначених суб'єктів інтелектуальної власності.

Суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення. Об'єктам суміжних прав надається правова охорона незалежно від призначення, змісту, способу і форми їх вираження.

Первинними суб'єктами суміжних прав є виконавець, виробник фонограми, виробник відеограми, організація мовлення. Суб'єктами суміжних прав є також інші особи, які набули таких прав відповідно до договору чи закону. Суб'єкт суміжних прав на

виконання або на фонограму, або на відеограму для повідомлення про свої майнові права на відповідний об'єкт суміжних прав має право використовувати спеціальний знак охорони суміжних прав, що складається з латинської літери "P", обведеної колом - ®, поряд з яким зазначаються ім'я (найменування) суб'єкта майнових прав, рік першого опублікування об'єкта суміжних прав.

Вивчення питання «Поняття суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав» передбачає опрацювання статей 449-450 ЦК України та статей 34-35 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Опрацьовуючи питання «Зміст суміжних прав. Виникнення та здійснення суміжних прав» необхідно ознайомитися із положеннями ст. 451 ЦК України та статей 35-36 Закону України «Про авторське право і суміжні права». В основі питання «Особисті немайнові права суб'єктів суміжних прав» ст. 37 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Для вивчення питання «Майнові права інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав та строк їх чинності» необхідно опрацювати статті 452, 456 ЦК України, статті 38-41, 45 Закону України «Про авторське право і суміжні права». Питання «Здійснення майнових прав на об'єкти авторського права і об'єкти суміжних прав» базується на положеннях ст.ст. 453-455 ЦК України та розділу IV Закону України «Про авторське право і суміжні права». Питання захисту авторських та суміжних прав пов'язані із захистом права інтелектуальної власності загалом з урахуванням особливостей об'єктів і потребують детального аналізу положень ст. 16 і статей 431-432 ЦК України та норм розділу V Закону України «Про авторське право і суміжні права»

❧ *Питання для обговорення:*

1. Поняття суміжних прав. Об'єкти та суб'єкти суміжних прав.
2. Зміст суміжних прав. Виникнення та здійснення суміжних прав.
3. Особисті немайнові права суб'єктів суміжних прав.
4. Майнові права інтелектуальної власності на об'єкти суміжних прав та строк їх чинності.
5. Здійснення майнових прав на об'єкти авторського права і об'єкти суміжних прав.
6. Цивільно-правовий захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права та суміжних прав.

☑ **Основні поняття:** суміжні права, виконавець, виконання, фонограма, відеограма, організація мовлення, публічне виконання.

❧ *Питання для самоконтролю:*

1. Що є підставою виникнення суміжних прав?
2. Чи підлягають суміжні права обов'язковій реєстрації? Яким чином особа може сповістити про свої суміжні права?
3. Хто є суб'єктами суміжних прав? Чим характеристика суб'єктів суміжних прав відрізняється від характеристики суб'єктів авторського права?
4. Чи завжди суміжні права залежать від авторського права?
5. Назвіть об'єкти суміжних прав.
6. Чим відрізняється відеограма та аудіовізуальний твір?
7. Назвіть особисті немайнові права суб'єктів суміжних прав.
8. Назвіть майнові права виконавців? виробників фонограм? виробників відеограм? організацій мовлення?
9. Які строки охорони суміжних прав?
10. Які допускаються обмеження майнових прав суб'єктів суміжних прав?
11. У чому особливість використання фонограм і відеограм, опублікованих з комерційною метою?

✍ Практичні завдання:

Задача 1. У квітні 2012 р. під час проведення у Львові чергового туру колективів КВК приватна телекомпанія «Оріон» зняла відеофільм і продемонструвала в одній із своїх програм, а ще пізніше близько ста відеокопій, виготовлених цією ж телекомпанією, надійшло до торговельної мережі міста. Таку ж програму, але на підставі договору з керівництвом Львівської ліги КВК дещо раніше зняла і показала телекомпанія «Вежа». Члени однієї з команд, яка брала участь у змаганнях, звернулися до телекомпанії «Оріон» з вимогою сплатити їм винагороду за використання запису їх виступу та припинити розповсюдження відеокaset. Керівництво телекомпанії відмовилась задовольнити вимоги виконавців, мотивуючи це тим, що авторська винагорода була сплачена творцям відеофільму: режисеру, оператору, відеоінженеру. Останні, так само, не виявили бажання розділити винагороду з виконавцями. Телекомпанія «Вежа» також заявила вимоги до ТК «Оріон» стосовно порушення її суміжних прав.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій телекомпаній «Оріон» і «Вежа». Чи правомірні вимоги членів однієї із команд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Ж., перебуваючи в міському парку, записав на плівку танцювальну музику, яку на танцмайданчику виконував ансамбль під керівництвом диригента П. На прохання молоді, яка збиралася у дворі багатоквартирного будинку, де жив Ж., він виставляв магнітофон на підвіконня і включав його на повну гучність із записаною танцювальною музикою. У двір приходили підлітки з сусідніх будинків, і він перетворювався на велику танцювальний майданчик.

Коли про це стало відомо П., він пред'явив позов Ж., звинувативши його в незаконному запису танцювальної музики у виконанні ансамблю, яким він керував, і у публічному відтворенні запису без його дозволу і без виплати йому винагороди. П. вимагав виплатити йому винагороду за цей запис і відшкодувати збитки, які він поніс із-за відтоку молоді з міського танцмайданчика.

При розгляді справи в суді Ж. позов не визнав, заявивши, що танцювальну музику, виконувану ансамблем у міському парку, він записував в особистих цілях, ніякої матеріальної вигоди від цього не мав, молодь під звуки його магнітофона танцювала у дворі безкоштовно.

Проведіть аналіз і дайте відповіді на такі питання: 1) чи зобов'язаний був Ж. отримати дозвіл у П. на запис танцювальної музики, що виконується ансамблем? 2) чи зобов'язаний був Ж. виплатити П. винагороду після запису танцювальної музики на магнітофон? 3) чи є включення магнітофона у зазначених умовах публічним відтворенням запису? чи мав на це право Ж.? 4) яке рішення має винести суду?

Задача 3. Максим написав дванадцять пісень для музичного альбому. Відповідно до укладеної ним усної угоди із студією звукозапису остання виробила 4 тисячі CD-дисків із цими піснями, за що Максим сплатив студії 20 000 грн. Крім того, власник студії заявив, що продаж дисків і наступні їх випуски Максим має здійснювати тільки через студію.

Через кілька місяців Максим почув в одній із радіопередач виконання однієї із своїх пісень, розміщених на диску. Він звернувся до радіо з приводу гонорару за використання його твору. Там йому пояснили, що диск із піснями і дозвіл на його використання в ефірі редакція радіо отримала від студії звукозапису, яка таким чином намагалась зробити рекламу пісням Максима.

Проведіть аналіз і дайте відповіді на такі питання: 1) Чи обґрунтовані вимоги студії звукозапису? 2) Які права виникли у Максима і студії у зв'язку з виробництвом дисків? 3) Хто має право на реалізацію дисків, використання

пісень, розміщених на них, і на надання права на їх використання (виконання)? 4) Чи повинне радіо виплатити Максиму гонорар? 5) Яка форма оформлення права на продаж дисків та виконання пісень може бути використана у даному випадку?

Задача 4. Телестудія «Оріон» зняла фільм за балетною виставою, поставленою Одеським оперним театром на музику композитора, який помер за 10 років до створення вистави. Музичний твір, покладений в основу музики балету, при житті автора двічі виконувався на концертах Одеської філармонії. Донька композитора, побачивши по телевізору виставу, впізнала музику свого батька і звернулася до суду з позовом до телестудії «Оріон» про захист авторських прав. Телестудія проти позову заперечувала, вважаючи, що опублікований музичний твір вільно може використовуватися при створенні інших творів.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій телестудії «Оріон» та доньки композитора.

Тематика рефератів:

1. Представництво при здійсненні майнових авторських та суміжних прав.
2. Еволюція правового регулювання суміжних прав в контексті європейської інтеграції України.

Рекомендована література

основна:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Дата оновлення: 30.01.2025. (*глава 37: ст. 449-456*) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: [Про авторське право і суміжн... | від 01.12.2022 № 2811-IX](#)
3. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав: Постанова Пленуму ВСУ від 4.06.2010 р. № 5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10>
4. Про деякі питання практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності: оглядовий лист Вищого господарського суду України від 04.04.2012 р. № 01-06/417/2012. URL: <http://arbitr.gov.ua/news/983/>
5. Щодо деяких питань про застосування господарськими судами законодавства у розгляді справ, пов'язаних із захистом права на об'єкти інтелектуальної власності: Вищий господарський суд України; Лист від 14.01.2004 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v3_31600-04
6. Про деякі питання вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12?lang=ru>
7. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 753 - 761.
8. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 865–869.
9. Авторське право і суміжні права. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 26. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi
10. Цивільне право України: в 2-х т. / за ред. д.ю.н. Є.О. Харитонова та к.ю.н. Н.Ю. Голубєвої. вид. друге. Х. 2008. Т.1. 832 с.
11. Заїка Ю. О. Українське цивільне право: навч. посібник. 2-ге вид. змін і доп. К. 2008. 368с.
12. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.4.: Право інтелектуальної власності/ за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 616 с.

додаткова:

13. Про кінематографію: Закон України від 13.01.1998 р. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/9/98-%D0%B2%D1%80>
14. Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Постанова КМУ від 18.01.2003 р. № 72. Дата оновлення: 26.08.2021. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/72-2003-%D0%BF>
15. Про затвердження розміру, порядку та умов виплати винагороди (роялті) за використання комерційне використання опублікованих з комерційною метою фонограм, відеограм, їх примірників та зафіксованих у них виконань: Постанова КМУ від 18.01.2003 р. № 71. Дата оновлення: 30.07.2020. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/71-2003-%D0%BF>.
16. Порядок здійснення відрахувань виробникам та імпортерам обладнання і матеріальних носіїв, із застосуванням яких у домашніх умовах можна здійснити відтворення творів і виконань, зафіксованих у фонограмах і (або) відеограмах: наказ МОНУ, Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, державної податкової адміністрації України від 27.11.2003 р. № 780/123/561. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1153-03>
17. Андрусів У.Б. Ключові питання цивільно-правової охорони інформаційного контенту організацій мовлення. *Часопис Київського університету права*. 2016. № 1. С. 224-230. URL: http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2875/1/Андрусів.Chkup_2016_1_52.pdf
18. Верес І.Я. Ознаки та поняття об'єктів суміжних прав. *Право і суспільство*. Дніпро, 2015. № 5 (частина 3). С. 55- 60.
19. Жилінкова О. Правова охорона телевізійного формату як об'єкта права інтелектуальної власності. *Юридична Україна*. 2011. № 5. С. 57-62
20. Рассомахіна О. Характеристика технічних засобів захисту об'єктів авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. *Юридична Україна*. 2012. № 12. С. 56-61.

Семінарське заняття № 13 (2 год.)

**ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ВИНАХІД, КОРИСНУ
МОДЕЛЬ, ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК**

📖 Методичні рекомендації: дана тема охоплює правовий аналіз спеціальних норм чинного законодавства, що забезпечують правову охорону винаходу, корисної моделі і промислового зразка. При вивченні цієї теми слід звернути увагу на те, що оформлення прав на винаходи, корисні моделі та промислові зразки потребує виконання низки формальностей, результатом яких є отримання правоохоронного документу – патенту або свідоцтва для промислових зразків. Охоронний документ видається на підставі кваліфікації заявленої пропозиції винаходом, корисною моделлю, промисловим зразком. Патент – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і права на винахід (корисну модель).

Винахід (корисна модель) – результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в будь-якій сфері технології. Правова охорона надається винаходу (корисній моделі), що не суперечить публічному порядку, загальноновизнаним принципам моралі та відповідає умовам патентоздатності. Умови патентоздатності винаходу: новизна, винахідницький рівень і промислова придатність. Умови патентоздатності корисної моделі: новизна і промислова придатність. Патент видається особі, яка має право на його одержання. Якщо право на одержання одного і того ж патенту мають кілька осіб, їм видається один патент.

Промисловий зразок – це результат інтелектуальної, творчої діяльності людини в галузі художнього конструювання. Промисловим зразком може бути зовнішній вигляд виробу або його частини, що визначається, зокрема, лініями, контурами, кольором, формою, текстурою та/або матеріалом виробу, та/або його оздобленням. Правова охорона надається промислового зразку, що не суперечить публічному порядку, загальноновизнаним принципам моралі та відповідає критеріям охороноздатності. Критеріями охороноздатності промислового зразка є новизна та індивідуальний характер. Зверніть увагу, що відповідно до ч. 4 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» промисловий зразок може одержати правову охорону як: зареєстрований так і незареєстрований промисловий зразок. Набуття прав на зареєстрований промисловий зразок засвідчується свідоцтвом, в якому наводиться внесене до Державного реєстру України промислових зразків зображення промислового зразка.

Видача патенту (свідоцтва) здійснюється Національним органом інтелектуальної власності (далі – НОІВ) в місячний строк з дня державної реєстрації винаходу, корисної моделі (промислового зразка). Набуття права на промисловий зразок, що має міжнародну реєстрацію, не вимагає засвідчення свідоцтвом.

Строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок становить п'ять років від дати подання заявки до НОІВ і продовжується НОІВ за клопотанням власника промислового зразка на один або більше п'ятирічних строків, за умови сплати збору в порядку, встановленому Законом України «Про охорону прав на промислові зразки». Загальний строк чинності майнових прав на зареєстрований промисловий зразок не може становити більш як 25 років від дати подання заявки. Строк правової охорони незареєстрованого промислового зразка становить три роки від дати його доведення до загального відома на території України.

Порядок реєстрації промислового зразка закріплений у розділі IV Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

⇒ **Питання для обговорення:**

1. Винахід (корисна модель): поняття та умови надання правової охорони.
2. Порядок реєстрації винаходу (корисної моделі).
3. Права та обов'язки суб'єктів прав на винаходи (корисні моделі).
4. Припинення державної реєстрації винаходу (корисної моделі) та визнання прав недійсними.
5. Порушення прав володільця патенту та їх захист.
6. Промисловий зразок: поняття, умови надання правової охорони, критерії охороноздатності.
7. Порядок реєстрації промислового зразка.
8. Права та обов'язки суб'єктів прав на промислові зразки.
9. Припинення державної реєстрації та визнання прав на промисловий зразок недійсними.
10. Захист прав на промисловий зразок.

☑ **Основні поняття:** винахід, корисна модель, промисловий зразок, патент, винахідник, службовий винахід.

♦ **Питання для самоконтролю:**

1. Що може бути об'єктом винаходу?
2. Що може бути об'єктом корисної моделі?
3. Чим відрізняються винахід і корисна модель?
4. Які суб'єкти відносин пов'язані зі створенням, реєстрацією і використанням об'єктів патентного права?
5. Який існує порядок одержання патенту?
6. Що перевіряють під час проведення формальної експертизи заявки?

7. Які особисті немайнові права має автор винаходу, корисної моделі, промислового зразка?
8. Які існують майнові права на винахід, корисну модель, промисловий зразок?
9. Який строк чинності майнових прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок?
10. Які існують цивільно-правові засоби захисту прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки?
11. У чому полягає вимога про відшкодування збитків?

✍ Практичні завдання:

Задача 1. Винахідник створив винахід і розкрив його сутність у статті, опублікованій в одному з вітчизняних науково-популярних технічних журналів. Номер журналу, в якому була опублікована стаття винахідника, підписано до друку 05.04.2018 р. Згодом, 20.05.2020р. винахідник подав заявку для одержання патенту на цей винахід.

Чи відповідає заявлений винахід умові новизни? Чи змінилась би ситуація, якби стаття була опублікована винахідником в іноземному журналі?

Задача 2. О. розробив дизайн меблевого гарнітуру і виявив бажання одержати свідоцтво на створений ним промисловий зразок. Гарнітур складається з 5 предметів. О. звернувся за порадою до юриста стосовно того, чи може він подати одну заявку на весь гарнітур, чи йому потрібно подавати окремі заявки на кожен предмет гарнітуру.

Проаналізуйте ситуацію і дайте обґрунтовану відповідь на питання О.

Задача 3. Декілька авторів створили малюнки, які згодом було використано ТОВ «Лора» при виробництві чайних сервізів. Автори вимагали від ТОВ «Лора» укладення договору на використання їх малюнків, посилаючись на те, що на всі твори, зокрема й виконані в порядку службового завдання, авторське право належить самим авторам.

ТОВ «Лора» відмовилося задовольняти таку вимогу, оскільки у трудовому договорі зазначено, що право на використання всіх творчих результатів інтелектуальної власності працівників належить саме ТОВ. До того ж, ТОВ вважає, що створено промислові зразки, а не твори, що охороняються авторським правом.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій та аргументів ТОВ «Лора» і авторів, які створили малюнки.

Задача 4. Відділ НДІ, в якому П. працює старшим науковим співробітником, займається конструюванням нових типів деталей для сільськогосподарської техніки. В процесі виконання своїх трудових обов'язків П. винайшов новий тип підшипника, який не має аналогів у світі. У трудовому договорі, укладеному НДІ з П. умови, що стосуються правового режиму створених ним в процесі виконання трудових обов'язків винаходів, відсутні.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: кому належатимуть особисті немайнові та майнові права на винахід?

Задача 5. Майстер і технолог розробили та запровадили у себе на підприємстві спосіб виробництва пензликів. Після п'ятимісячного використання запропонованого способу була виявлена його висока ефективність. Автори розробки запропонували адміністрації запатентувати розробку як винахід, але, не отримавши відповіді впродовж двох місяців, подали заявку від власного імені. При цьому з метою пришвидшення отримання виключних прав на створений ними спосіб вони вирішили запатентувати його не як винахід, а як корисну модель.

Патентне відомство відмовило у видачі патенту на корисну модель, обґрунтувавши це порушенням заявниками чинного законодавства.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) чи правильне рішення, прийняте щодо заявки? 2) якщо заявниками допущені порушення, назвіть їх та вкажіть, чи зберіглась можливість їх усунення?

Задача 6. За дорученням директора машинобудівного заводу група конструкторів та художник-дизайнер розробили нову модель пральної машини та надіслали замовнику письмове повідомлення про створення винаходу та промислового зразка. До повідомлення було додано опис, креслення, фотографії та інші матеріали, які досить повно розкривали сутність розробки. Через півроку завод її освоїв і надіслав у продаж. Враховуючи те, що замовник не подав заявки на отримання патенту на винахід та свідоцтва на промисловий зразок, автори звернулись до адміністрації з проханням дати дозвіл на подання заявки від свого імені на винахід та промисловий зразок. У задоволенні прохання було відмовлено з огляду на те, що умовою трудового договору не передбачалось право авторів на подання заявок, щодо винаходів та промислових зразків, які створені при виконанні службових обов'язків. Тоді співавтори розробки на свій ризик звернулись до НОІВ із заявкою на видачу патенту та свідоцтва, де вказали, що тільки інженери-конструктори є співавторами винаходу.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповіді на такі питання: 1) яким чином законодавство регулює патентування розробок, що створені при виконанні службового завдання? 2) в яких випадках розробки вважаються службовими? 3) чи мав право замовник заборонити отримання патенту та свідоцтва співавторам розробок? 4) якщо – ні, то яким чином автори розробок можуть захистити свої права?

Тематика рефератів:

1. Тенденції розвитку законодавства України у сфері права промислової власності.
2. Цивільно-правові способи захисту прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. (глава 39: ст. 459-470) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
3. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 12.12.1993 р. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3687-12>
4. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3688-12>
5. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. Дата оновлення: 31.12.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>
6. Паризька конвенція по охороні промислової власності від 20.03.1883 р. (набрання чинності для України 25.12.1991 р.) URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_123
7. Договір про патентну кооперацію від 19.06.1970 р. (набуття чинності для України 25.12.1991р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/895_001
8. Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності(за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України): оглядовий лист Вищого господарського суду України № 01-8/735 від 23.11.2008 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v_735600-08
9. Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: інформаційний лист Вищого господарського суду України від 20.02.2007 р. № 01-8/91. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v8_91600-07

10. Щодо деяких питань про застосування господарськими судами законодавства у розгляді справ, пов'язаних із захистом права на об'єкти інтелектуальної власності: Вищий господарський суд України; Лист від 14.01.2004 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v3_31600-04

11. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. /за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 767-779

12. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. /за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 870–882.

13. Патентне право. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 27. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi

14. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.4.: Право інтелектуальної власності/ за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 616 с.

додаткова:

15. Правила складання, подання та проведення експертизи заявки на винахід і заявки на заявки на корисну модель: наказ Міністерства економіки України від 09.09.2024 р. №23301 Дата оновлення: 25.10.2024. URL: [Про затвердження Правил склада... | від 09.09.2024 № 23301](#)

16. Правила складання і подання заявки на промисловий зразок та проведення експертизи заявки на промисловий зразок і міжнародної реєстрації промислового зразка: наказ Міністерства економіки України від 07.03.2024 р. № 6237. URL: [Про затвердження Правил складан... | від 07.03.2024 № 6237](#)

17. Порядок надання Кабінетом Міністрів України дозволу на використання запатентованого винаходу (корисної моделі) чи зареєстрованого компонування напівпровідникових виробів: постанова КМУ від 14.01.2004 р. № 8. Дата оновлення: 24.10.2020. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8-2004-%D0%BF>

18. Дорошенко О., Работягова Л. Новий інститут права інтелектуальної власності в Україні – незареєстрований промисловий зразок. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 4. С. 42-51.

19. Зінич Л.В. Правовий режим використання державою об'єктів промислової власності: ДВНЗ «ПНУ імені В. Стефаника». Івано-Франківськ. 2017. 18 с.

20. Ковальова М. В. Цивільно-правова охорона винахідництва в Україні та країнах Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук спец. 12.00.03. К, 2013. 16 с.

21. Синдецька А.В. Цивільно-правова охорона винаходів в Україні. дис. ... к.ю.н. спец. 12.00.03. К, 2019. 266 с. URL: http://idpnan.org.ua/files/2019/sindetska-a.v.-tsivilno-pravova-ohorona-vinahodiv-v-ukrayini_d.pdf

Семінарське заняття № 14 (2 год.)

ПРАВОВА ОХОРОНА ЗАСОБІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНОГО ОБОРОТУ, ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ

 Методичні рекомендації: вивчення цієї теми ставить за мету оволодіння студентами знаннями у сфері правової охорони основних засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг. Такі засоби допомагають споживачеві розрізняти товари і послуги різних виробників. При вивченні теми необхідно звернути увагу на те, що в останній період намітилася тенденція до розширення меж інституту засобів індивідуалізації за рахунок включення до сфери

його правової охорони нових об'єктів, що виконують ідентифікуючі функції, – комерційних позначень та доменних імен.

При вивченні питання «Право інтелектуальної власності на комерційне найменування» слід звернути увагу на те, що в статтях 489-491 ЦК України вживається термін «комерційне найменування», а у ст. 90 ЦК України терміни «комерційне» та «фірмове» найменування вживаються як ідентичні. Водночас, фірмове найменування вказує на юридичну особу, а комерційне – на вид діяльності. Суб'єктом права на комерційне найменування може бути будь-яка юридична особа, що здійснює підприємницьку діяльність на території України. Особи можуть мати однакові комерційні найменування, якщо це не вводить в оману споживачів.

При вивченні питання «Право інтелектуальної власності на торговельну марку» слід звернути увагу на те, що крім ЦК України, нормативну базу охорони прав інтелектуальної власності на торгівельні марки складають: Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг», Паризька конвенція про охорону промислової власності, Договір про закони щодо товарних знаків (чинний на території України з 1.08.96 р.) та ін. Торговельна марка - позначення, за яким товари і послуги одних осіб відрізняються від товарів і послуг інших осіб. Види торгівельних марок: торговельна марка, яка має міжнародну реєстрацію, що діє на території України; зареєстрована торговельна марка; добре відома торговельна марка.

Об'єктом торговельної марки може бути будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень. Набуття права на торговельну марку засвідчується свідоцтвом.

Географічне зазначення - найменування місця, що ідентифікує товар, який походить з певного географічного місця та має особливу якість, репутацію чи інші характеристики, зумовлені головним чином цим географічним місцем походження, і хоча б один з етапів виробництва якого (виготовлення (видобування) та/або переробка, та/або приготування) здійснюється на визначеній географічній території.

❖ Питання для обговорення:

1. Поняття та види засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.

2. Право інтелектуальної власності на комерційне найменування:

- 1) поняття та умови правової охорони комерційних найменувань;
- 2) суб'єкти права на комерційні найменування, зміст їх прав;
- 3) підстави виникнення, чинність та особливості використання прав на комерційне найменування.

3. Право інтелектуальної власності на торговельну марку (знак для товарів і послуг):

- 1) поняття та види торговельних марок;
- 2) умови надання правової охорони та підстави для відмови в наданні правової охорони;
- 3) порядок одержання свідоцтва на торговельну марку;
- 4) права та обов'язки, що впливають із свідоцтва на торговельну марку;
- 5) припинення дії свідоцтва та визнання його недійсним. Захист прав на торговельну марку.

4. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення:

- 1) поняття географічного зазначення та умови надання правової охорони;
- 2) порядок реєстрації географічного зазначення;
- 3) права та обов'язки, що впливають із реєстрації географічного зазначення;
- 4) порядок визнання недійсною та припинення правової охорони географічного зазначення;
- 5) захист прав, що впливають із реєстрації географічного зазначення.

✓ Основні поняття: засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, комерційне (фірмове) найменування, свідоцтво, торговельна марка, географічне зазначення, географічне місце, назва місця походження товару, доменне ім'я.

♦ Питання для самоконтролю:

1. Які елементи виділяють у комерційному найменуванні?
2. Чи може мати самостійне комерційне найменування підрозділ юридичної особи?
3. Чи можна відступати право на комерційне найменування іншій особі?
4. Чим відрізняється комерційне найменування від торговельної марки?
5. Які позначення не можуть бути зареєстровані як торговельні марки?
6. Яких видів бувають торговельні марки?
7. Які майнові права випливають зі свідоцтва на торговельну марку?
8. Які наслідки невикористання торговельної марки її володільцем?
9. Як охороняють права на добре відомі марки?
10. Чим відрізняється географічне зазначення від торговельної марки та комерційного найменування?
11. Які бувають географічні зазначення?
12. За яких умов надають правову охорону географічним зазначенням?
13. Коли може бути припинене право на використання географічного зазначення?

✍ Практичні завдання:

Завдання 1. Здійсніть порівняльну характеристику комерційного (фірмового) найменування і торговельної марки.

Завдання 2. Визначить співвідношення термінів:

- а) «комерційне найменування» та «найменування юридичної особи»;
- б) «торговельна марка» (ЦК України), «товарний знак» і «знак обслуговування» (Паризька конвенція з охорони промислової власності).
- в) «географічне зазначення», «географічне місце», «назва місця походження товару».

Задача 1. FM-радіостанція «Світ» звернулася до юридичної компанії за консультацією стосовно можливості одержання свідоцтва на знак для товарів і послуг. Об'єктом знака виступав набір звуків. На думку представників радіостанції, саме звукові позначення є найбільш ефективними для індивідуалізації радіопередач різних радіостанцій. В юридичній компанії роз'яснили, що об'єктом знака для товарів і послуг може бути тільки таке позначення, яке сприймається візуально, а тому, скоріш за все, НОІВ відмовить у реєстрації в якості знака набору звуків.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку консультації юридичної компанії. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Публічне акціонерне товариство «Обрій» розпочало випуск картопляних чіпсів, які відрізнялися відмінними смаковими якостями. Для індивідуалізації цих чіпсів серед картопляних чіпсів інших виробників ПАТ вирішило зареєструвати знак для товарів і послуг, яким би вони позначалися. Об'єктом знака виступав стилізований напис «ЧІПСИ СМАЧНІ».

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання чи відповідає дане позначення умовам надання правової охорони?

Задача 3. Виробник (ПрАТ) мінеральних вод «Кришталеве джерело» видобуває та розливає мінеральну воду, яка надходить до торговельної мережі. ПрАТ має відповідні документи на видобуток, зареєстровану торговельну марку «Кришталеве джерело», що збігається з назвою географічного місця, де знаходиться свердловина. Проте з технічних причин виробник не може повністю відкачувати необхідну кількість мінеральної води. Тому кілька ТОВ у встановленому законодавством порядку отримали дозвіл на видобування мінеральної води із свердловини і почали її

продавати, а на пляшках вказували назву «Кришталеве джерело» (за місцем видобутку).

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) чи порушують своїми діями ТОВ права ПрАТ? 2) яким чином повинні бути врегульовані відносини між ПрАТ та ТОВ?

Задача 4. В інтересах групи грузинських підприємців Антимонопольна служба Грузії звернулась до Антимонопольного комітету України із заявою, у якій вказала, що підприємці Грузії мають право на використання назви місця походження товару «Боржомі» при виробництві та реалізації мінеральної води з Боржомських джерел і просила провести дослідження українського сегмента ринку мінеральної води із назвою «Боржомі». Проведеними перевітками було встановлено, що декілька підприємств України без дозволу власника ліцензій чи уповноважених ними осіб для маркування своєї продукції – штучно мінералізованої води – використовували на етикетках назву «Боржомі» (типу боржомських вод). Вони тут же давали порівняльні характеристики виробленої ними води і води з Боржомських джерел.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповіді на такі питання: 1) чи є порушення у діях українських виробників штучно мінералізованої води? 2) яке рішення і який орган повинен винести у цій ситуації?

Задача 5. Одним з видів виробничої діяльності жителів селища Шаманське був збір кедрових горіхів у навколишніх лісах та їх реалізація у розфасованому вигляді в м. Одесі. Після створення у селищі товариства з обмеженою відповідальністю «Кедровий горіх» і спорудження фасовочної фабрики, на упаковці з горіхами стали проставляти їх позначення «Горіхи Шаманські» – за найменуванням місця походження товару. НОІВ видала ТОВ «Кедровий горіх» свідоцтво про реєстрацію та надання права користування найменуванням місця походження товару «Горіхи Шаманські».

Через кілька років через необережне поводження туристів ліс вигорів, жителі селища позбулися доходів від збору кедрових горіхів, а ТОВ «Кедровий горіх» було ліквідовано.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповіді на такі питання: 1) який термін дії свідоцтва на право користування найменуванням місця походження товару «Горіхи Шаманські», виданого НОІВ ТОВ «Кедровий горіх»? 2) як він обчислюється? 2) Чи може бути припинено дію свідоцтва на право користування найменуванням місця походження товару «Горіхи Шаманські» при ліквідації ТОВ «Кедровий горіх» - власника свідоцтва?

Тематика рефератів:

1. Правова охорона відомої торговельної марки.
2. Правова охорона комерційних позначень та доменних імен.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. (глава 43: ст. 489-490, глава 44: ст. 492-500, глава 45: ст. 501-504). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15.12.1993 р. №3689-XII. Дата оновлення: 29.12.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>
3. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16.06.1999р. № 752-XIV. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>
4. Паризька конвенція по охороні промислової власності від 20.03.1883 р. (набрання чинності для України 25.12.1991 р.). URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_123

5. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236/96-%D0%B2%D1%80#Text>

6. Щодо деяких питань про застосування господарськими судами законодавства у розгляді справ, пов'язаних із захистом права на об'єкти інтелектуальної власності: Вищий господарський суд України; Лист від 14.01.2004 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v3_31600-04

7. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про інтелектуальну власність: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 14.01.02 р. №01-8/31. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v8_31600-02#Text

8. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із застосуванням законодавства про інтелектуальну власність: Постанова Пленуму ВГС України № 12 від 17.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text>

9. Правові засоби індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 28. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi (дата звернення 15.12.2024).

10. Посібник для суддів з інтелектуальної власності. Бенедисюк І.М. та ін. Київ: К.І.С. 2018. 424 с. URL: http://www.nsj.gov.ua/files/1541665727IntellProperty_Handbook_.pdf

11. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України: у 2 т. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В.В. Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2013. Т.1. С. 800-824.

12. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової, Р.А. Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 883-926.

13. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. Т.4.: Право інтелектуальної власності/ за ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків. ЕКУС, 2023. 616 с.

додаткова

14. Про нормативно-правові акти, що регулюють питання, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності: Інформаційний лист Вищого господарського суду України від 8.10.03 р. №01-8/1199. *Вісник господарського судочинства*. 2004. №1.

15. Андрейчук Л.В. Правова охорона комерційних найменувань за законодавством України та країн ЄС: автореф. ... дис. к.ю.н.: 12.00.03. Тернопільський національний економічний університет. Тернопіль. 2018. 20 с.

16. Гордейчук В.В. Виключне право на торговельну марку як елемент змісту правовідносин інтелектуальної власності (вітчизняний та міжнародно-правовий аспект): автореф. ... дис. к.ю.н.: 12.00.03. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків. 2018. 22 с.

17. Іщук С. І. Право інтелектуальної власності на комерційне (фірмове) найменування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук спец. 12.00.03. Науково-дослідний ін-т приват. права і підпри АПрН України. К, 2009. 20 с.

18. Крижна В. М. Види торговельних марок *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2008. № 1. С. 44-51.

19. Крижна В. М. Комерційне найменування – ім'я суб'єкта підприємництва чи його комерційний псевдонім? *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2008. № 5. С. 16-20.

20. Крижна В. М. Найменування юридичних осіб і комерційне найменування. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 3. С. 116-119.

21. Крижна В. М. Правова охорона добре відомих торговельних марок за законодавством України. *Вісник господарського судочинства*. 2009. № 1. С. 74-78.

22. Карашук О.О. Місце географічного зазначення серед об'єктів інтелектуальної власності // *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Том 1. Вип. 3(28). С. 92-95.

23. Коваленко Т. Торговельна марка як засіб комунікації // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. №1. С. 29-34.

24. Ковальчук О.О. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення в Україні та країнах Європейського союзу: цивільно-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03.Київський нац. ун-т ім. Т.Шевченка Київ, 2014. 19 с.

25. Разумова Г.В. Особливості реєстрації торговельної марки в Україні та зарубіжних країнах / Г.В. Разумова, Н.А. Протопопова, О.В. Гнатченко // Приазовський економічний вісник. 2019. Вип. 4(15). С. 142-147.

Семінарське заняття № 15 (2 год.)

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО СПАДКУВАННЯ

Методичні рекомендації: питання спадкового права були і залишатимуться одним із найактуальніших, оскільки у процесі свого життя людина накопичує певну кількість матеріальних благ і цінностей, якими вона бажає задовольнити не тільки свої потреби, а й потреби своїх близьких. При вивченні даної теми слід звернути увагу на те, що термін «право на спадкування» може вживатися у кількох значеннях, на норми ст. 1224 ЦК України, яка містить обмеження в реалізації права на спадкування, на те, що підставами відкриття є смерть фізичної особи або оголошення її померлою, а також на особливості спадкового договору.

Поняття «спадкування», яке міститься в ст. 1216 дозволяє визначити предмет спадкового права і водночас розкриває сутність об'єкта і суб'єктивного складу спадкових правовідносин. Слід звернути увагу на універсальність спадкового правонаступництва – при спадкуванні права а обов'язки померлого, крім тих, існування яких невіддільне від особи спадкодавця, переходять до його правонаступників як єдине ціле. ЦК не забороняє успадкування однієї частини спадщини на підставі заповіту, а іншої – на підставі закон. Також слід звернути увагу на те, що склад спадщини визначається не на день, а на момент смерті спадкодавця. Тобто, права і обов'язки спадкодавця будуть включені до складу спадщини лише якщо вони були набуті (припинені) спадкодавцем до настання смерті, а не до кінця тієї доби, коли настала смерть спадкодавця. Спадкове правовідношення виникає з відкриттям спадщини. Основними суб'єктами спадкових правовідносин виступають спадкоємці. При вивченні питання «Право на спадкування..» слід звернути увагу на відмінність понять «Право на спадкування» та «здатність бути спадкоємцем», позаяк право на спадкування є суб'єктивним правом, що передбачає вступ або відмову спадкоємця від вступу у спадкові правовідносини. Здатність бути спадкодавцем ж елементом цивільної правоздатності особи, теоретичною можливістю, яка може ніколи не реалізуватись. Право на спадкування – це реально існуюче суб'єктивне право особи, яке виникає на підставі юридичного складу – сукупності юридичних фактів, первинним з яких є факт смерті спадкодавця.

Часом відкриття спадщини визначається день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Важливість правильного встановлення місця відкриття спадщини насамперед зумовлюється тим, що в цьому місці відбувається оформлення спадкової справи: визначається нотаріальна контора, до якої мають звернутися спадкоємці із заявою про прийняття спадщини або відмову від її прийняття, яка вживає заходів до охорони спадкового майна та видає свідоцтво про право на спадщину. За цим місцем визначається територіальна підсудність у спадкових спорах за позовами кредиторів до прийняття спадщини спадкоємцями. Зверніть увагу на те, що сьогодні

повноваження з відкриття спадщини у сільських населених пунктах делеговано «уповноваженій на те особі органу місцевого самоврядування».

☞ **Питання для обговорення:**

1. Основні поняття спадкового права: спадкування, види спадкування, спадщина та її склад, спадкодавець, спадкоємець.
2. Поняття та значення відкриття спадщини. Час і місце відкриття спадщини.
3. Право на спадкування. Усунення від права на спадкування.
4. Спадкування права на земельну ділянку, частки у праві спільної сумісної власності, вклад у банку, права на одержання страхових виплат, права на відшкодування збитків, моральної шкоди та інші особливі випадки спадкування.

☑ **Основні поняття:** *спадкування, спадкові правовідносини, спадщина, спадкодавець, спадкоємець, спадкова маса, відкриття спадщини, час відкриття спадщини, місце відкриття спадщини.*

◆ **Питання для самоконтролю:**

1. Що включається до спадкової маси?
2. Хто може бути позбавлений права на спадкування?
3. Які є підстави відкриття спадщини?
4. Які особи не мають права на спадкування?
5. В яких випадках спадкоємець може бути усунений від спадщини?
6. Які права та обов'язки не входять до складу спадщини?
7. Як визначається місце відкриття спадщини?

✍ **Практичні завдання:**

Задача 1. Після смерті В. залишилося спадкове майно у складі будинку вартістю 60 тис. грн., речей звичайної домашньої обстановки і вжитку вартістю 15 тис. грн. та вклад у банку у розмірі 30 тис. грн. Будинок і речі звичайної домашньої обстановки та вжитку В. заповів релігійній громаді, а вклад у банку - своєму братові. Після відкриття спадщини залишилися працездатна вдова, 25-річна дочка-інвалід і 30-річний син, який працював вантажником у порту.

Проаналізуйте ситуацію і назвіть осіб, які мають право на спадкування та визначте частку кожного із них. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. Після смерті О. до нотаріальної контори звернулися його діти Петро і Ніна з проханням видати свідоцтво про право на спадщину. Нотаріус з'ясував, що Петро і Ніна – кровні діти О., однак декілька років тому після смерті їх матері були усиновлені: Петро – подружжям П., а Ніна – подружжям К. Інших осіб, які могли б бути спадкоємцями О., не було.

Проаналізуйте ситуацію і визначте хто успадкує майно після смерті О.?

Задача 3. 29 січня 2004 року загинув житель м. Коломиї Р. Із спадкоємців першої черги у нього залишився тільки син Андрій, а з другої черги - рідна сестра. Заповіту складено не було. Сестра вважала, що спадкоємцем має стати вона, оскільки за тиждень до загибелі Р. його син намагався отруїти батька, але побачивши страждання останнього після випитої отрути, не витримав і відвіз батька до лікарні. У зв'язку з цим сестра стверджувала, що син не може отримати право на спадкування як особа, яка скоїла замах на життя спадкодавця.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку аргументів сестри Р. щодо її права на спадкування.

Задача 4. Ганна та Василь проживають у її квартирі впродовж 5-ти років. Коли Ганна потрапляє в ДТП і помирає, Василь претендує на частину її квартири, оскільки

він за свій рахунок зробив у ній ремонт. У Ганни, окрім Василя, залишився 10-ти річний син та батьки.

Проаналізуйте ситуацію і визначте коло спадкоємців. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 5. У результаті нещасного випадку на заводі загинув Степан. У нього була дружина (37 років), син (19 років), непрацездатні батьки і донька від першого шлюбу (24 роки). Через 7 місяців після його смерті дружина народила двох дітей. Після пологів, вона одразу померла.

Проаналізуйте ситуацію, визначте коло спадкоємців і частку кожного з них у спадщині.

Задача 6. В Олександра було дві доньки. Ще задовго до його смерті померла старша донька. У неї був чоловік та двоє синів-близнюків 17-ти років. У молодшої доньки був 12-ти річний син Андрій, однак вона була позбавлена щодо нього батьківських прав. Онук Андрій з дідусем Олександром спілкувався.

Після смерті Олександра заповіту виявлено не було. На спадок претендував чоловік старшої доньки та молодша донька.

Проаналізуйте ситуацію і визначте коло спадкоємців. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. У автокатастрофі загинуло подружжя, яке мешкало в м. Одесі. Чоловік пережив дружину на дві доби. Згідно з нотаріальним описом їх майна спадщина складалася з нерухомості у м. Чернівцях, де мешкала його тітка - пенсіонерка; автомобіля, який подружжя придбало за кілька місяців до загибелі і зареєструвало його на ім'я дружини (дружина заповіла його чоловікові); речей звичайної домашньої обстановки та вжитку у квартирі в м. Одесі; меблів, телевізору, килиму в домі в м. Чернівцях. Батьки подружжя, син дружини та тітка чоловіка звернулися до нотаріуса з проханням пояснити, на яке майно у спадщині вони мають право як спадкоємці?

Проаналізуйте ситуацію і визначте коло спадкоємців. Чи зміниться коло спадкоємців у ситуації, якщо чоловік помер би пізніше дружини на дві години в одну добу?

Тематика рефератів:

1. Історичний розвиток спадкового права в Україні.
2. Цивільно-правові способи захисту спадкових прав.
3. Спадкування права на земельну ділянку.
4. Учасники спадкових правовідносин.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. (**глава 84: ст. 1216-1232**). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. Дата оновлення: 19.12.2024. № 2947-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1.07.2010 р. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2398-17>
4. Правила реєстрації актів цивільного стану, затверджені наказом Міністерства юстиції України, в редакції від 24.12.2010 р. Дата оновлення: 05.12.2024. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>
5. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затверджений наказом Міністерства юстиції № 296/5 від 22.02.12 р. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
6. Про судову практику у справах про спадкування: Постанова Пленуму ВСУ № 7 від 30.05.2008 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

7. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>

8. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. / за ред. О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Н.Є.Кузнєцової. В.В.Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т. II. С. **987-1020**.

9. Загальні положення про спадкове право. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 21. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi (дата звернення 01.12.2025)

10. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Загальні положення про спадкування. *Цивільне право України*: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 34. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini (дата звернення 01.12.2025)

11. Цивільне право України. Особлива частина: підручник/ за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнєцової, Р.А.Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. **1020-1041**.

додаткова

12. Гелич А. О. Об'єкти спадкування за цивільним законодавством України: автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.03. Н.-д. ін-т приват. права і підприємництва Нац. акад. прав. наук України. К., 2011. 18 с.

13. Главач-Хомин І.І. Учасники спадкових правовідносин: автореф. дис ... к. ю. н.: 12.00.03. ДВНЗ «ПНУ ім. В. Стефаника». Івано-Франківськ. 2017. 19 с.

14. Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні: автореф. дис ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 33 с.

15. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С.Кузнєцової. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 690с.

16. Нелін О. І. Еволюція спадкового права в Україні (історично-правовий аспект): автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2010. 39 с.

17. Оксанюк Н. М. Принципи спадкування в цивільному праві України: автореф. дис ... к. ю. н.: 12.00.03. Науково-досл. і-т прив. права і підпр. ім. ак. ФГ.Бурчака НАПрН України. К. 2016. 19 с.

18. Половиннікова Р. Регулювання права на обов'язкову частку у спадщині за цивільним правом Української РСР. *Право України*. 2013. № 7. С. 319-325

19. Рябоконт С.О. Спадкове правовідношення в цивільному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2002. 20с.

Семінарське заняття № 16 (2 год.)

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАПОВІТОМ

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми слід звернути увагу на те, що заповіт є одностороннім правочином, на нього поширюються загальні положення про правоти тією мірою, якою вони не уточнені спеціальними нормами Книги 6. Залежно від змісту заповіту та характеру волевиявлення заповідача виокремлюють такі види заповітів: 1) частковий заповіт, яким охоплена не вся спадщина, а лише її частина; 2) натуральний заповіт, коли кожному спадкоємцю визначено, яке майно перейде у його власність після смерті заповідача; 3) пропорційний заповіт, коли частки спадкоємців визначаються рівними або нерівними; 4) змішаний заповіт, коли частину майна заповідач залишає конкретним особам, а іншу – ділить між спадкоємцями пропорційній основі. 5) заповіт з умовами (із заповідальним відказом (ст. 1237-1239

ЦК України), з покладенням на спадкоємців обов'язків (ст.1240 ЦК України), заповіт з умовою (ст. 1240 ЦК України), заповіт з встановленням сервітуту (ст. 1246 ЦК України); 6) заповіт з під призначенням спадкоємців (ст. 1244 ЦК України), 7) заповіт з позбавленням права на спадкування (ст. 1249 ЦК України). За суб'єктивним складом можна виокремити наступні види заповітів: особистий заповіт (ст. 1233 ЦК України); заповіт подружжя (ст. 1243 ЦК України). За особливостями процедури посвідчення заповіту можна виокремити: секретний заповіт (ст. 1249 ЦК України) та заповіт за участю свідків ст. 1253 ЦК України).

При вивченні питання «Право на заповіт ...» слід звернути увагу на те, що заповідачем може бути лише фізична особа з повною цивільною дієздатністю, а також на положення статей 1235 ЦК України та 1236 ЦК України.

Загальні вимоги до форми заповіту передбачені ст. 1247 ЦК України. Особливості посвідчення заповіту нотаріусом регламентуються не тільки ст. 1248 ЦК України, а й Законом України «Про нотаріат» та Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Важливою умовою процедури оголошення змісту секретного заповіту є те, що під час його оголошення складається протокол, який підписують нотаріус та свідки. За бажанням протокол можуть підписувати і заінтересовані особи, які вправі заносити до його змісту виявлені під час оголошення заповіту порушення.

При вивченні питання «Поняття та правова природа інституту виконання заповіту» слід звернути увагу на те, що виконавець заповіту може бути призначений як заповідачем (ст. 1286 ЦК України), так і за ініціативою спадкоємців (ст. 1287 ЦК України) або нотаріусом (ст. 1288 ЦК України). Особа може бути призначена виконавцем заповіту лише за її згодою. Виконавцем заповіту може бути фізична особа з повною цивільною дієздатністю або юридична особа. При здійсненні заходів щодо охорони спадкового майна до прийняття спадщини спадкоємцями виконавець заповіту керується вимогами ст. 1284 ЦК України та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України. Повноваження виконавця заповіту посвідчуються Свідоцтвом виконавця заповіту, що видається нотаріусом за місцем відкриття спадщини, в якому зазначається строк його чинності. Дії виконавця заповіт мають право контролювати спадкоємці.

❖ Питання для обговорення:

1. Поняття та юридичні ознаки заповіту. Види заповітів.
2. Право на заповіт, його скасування та зміну. Право на обов'язкову частку у спадщині.
3. Зміст заповіту. Особливі заповідальні розпорядження заповідача.
4. Форма заповіту. Порядок посвідчення заповітів. Оголошення заповіту.
5. Поняття та правова природа інституту виконання заповіту.
6. Повноваження виконавця заповіту та строк їх чинності.

☑ Основні поняття: заповіт, заповідальний відказ, обов'язкова частка у спадщині, заповіт подружжя, секретний заповіт, нікчемний заповіт, підпризначення спадкоємця.

❖ Питання для самоконтролю:

1. Які вимоги щодо особи заповідача передбачені законодавством?
2. Розкрийте зміст свободи заповіту.
3. Назвіть коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині.
4. Розкрийте зміст «таємниці заповіту».
5. Хто має право на обов'язкову частку у спадщині?
6. Дайте характеристику заповіту подружжя.
7. Що таке заповідальний відказ?
8. Перелічіть повноваження виконавця заповіту.
9. Ким може бути призначений виконавець заповіту?

10. Який порядок посвідчення секретного заповіту?
11. Перелічіть повноваження виконавця заповіту.
12. Ким може бути призначений виконавець заповіту?

✍ Практичні завдання:

Задача 1. С. склав заповіт, в якому все майно заповів матері. Через два роки він склав новий заповіт, в якому все майно заповів дружині. Після його смерті мати почала оскаржувати дію останнього заповіту, посиляючись на те, що в період, коли був складений останній заповіт, С. часто хворів, іноді не міг розуміти значення своїх дій, тому другий заповіт не можна вважати дійсним.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій матері С. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 2. К. заповів своє майно непрацездатній матері і зобов'язав її впродовж 5 років надавати посильну допомогу його дружині, яка страждала на бронхіальну астму. Заповіт також передбачав обов'язок надати дружині право користуватися частиною будинку, який перейшов у власність матері. Два роки мати допомагала невістці, а потім припинила допомогу, посиляючись на те, що дружина померлого вдруге вийшла заміж і матеріальної підтримки більше не потребує. Невістка звернулася до суду з позовом до матері спадкодавця про продовження виконання легату протягом строку, вказаного в заповіті. Крім того, позивачка вимагала усунення перешкод, які чинила відповідачка щодо вселення у будинок її нового чоловіка.

Проаналізуйте ситуацію і дайте правову оцінку дій матері та дружини спадкодавця.

Задача 3. У березні 2011 року подружжя склало спільний заповіт, у якому майно було заповідано їх 30-річній дочці-інваліду. Через місяць після складання заповіту чоловік помер. Дочка вважала, що половину майна за батьком вона мала право спадкувати. Її мати твердила, що дочка зможе успадкувати все майно за своїми батьками, але тільки після смерті матері.

Проведіть правовий аналіз ситуації і дайте правову оцінку аргументів дочки та дружини спадкодавця. Відповідь обґрунтуйте.

Задача 4. В. заповів все своє майно, у тому числі будинок, своєму брату. Заповіт було складено і підписано на прохання В. медичною сестрою лікарні, де він проходив стаціонарне лікування. В заповіті не було вказано місце та дата його складання. Після смерті В. його дружина заявила братові померлого, що заповіт є недійсним і він не має права на майно В.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання: 1) чи дотримані вимоги щодо форми заповіту? 2) чи правомірні аргументи дружини померлого В.?

Задача 5. У М. була дружина, дві доньки-близнючки 16 років, одна з яких була інвалідом з народження та 15-ти річний позашлюбний син. За один рік до 60-ти річчя М. склав заповіт, в якому спадкоємцями призначив своїх доньок. Однак, через те, що доньки та дружина забули про ювілей, М. переписав заповіт на користь позашлюбного сина та його матері. Після серцевого нападу М. помер. Дружина звернулася до суду із позовом про визнання заповіту недійсним.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 6. Дідусь після смерті залишив заповіт, за яким все своє майно передав внучці. В заповіті було також вказано, що внучка зобов'язана щорічно організовувати і проводити виставку його рідкісних і цінних книг в центральній бібліотеці міста. Одержавши спадщину, внучка відмовилась проводити виставки, тому центральна

бібліотека міста звернулася до суду із заявою про те, щоб суд зобов'язав її виконати заповіт.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання яке рішення повинен прийняти суд? Відповідь обґрунтуйте.

Задача 7. Коли О. було 22 роки, він звернувся до нотаріуса, щоб скласти заповіт. У заповіті він написав, що все своє майно заповідає дівчині, яку дуже кохає, і робить це заради того, щоб довести їй це. Але сталося так, що вони розійшлися. О. одружився на іншій. Через 15 років він загинув у ДТП. У нього залишилася дружина з трьома дітьми, двоє з яких малолітні.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання кому залишиться майно, якщо О. не переписував заповіт?

Задача 7. У подружжя було двоє дітей: 23-ти річна донька та 13-ти річний син. Подружжя склало спільний заповіт на користь онука, сина доньки, якому було 3 роки. Чоловік пережив дружину на два роки. З огляду на те, що після смерті дружини він змушений був сам піклуватися про свого сина, оскільки в цей період відносини між ним і донькою дуже погіршилися, він змінив наміри залишити все майно онуку і склав новий заповіт на користь свого сина.

Проведіть аналіз і дайте відповідь на такі питання: 1) чи дії батька щодо зміни заповіту подружжя відповідають чинному законодавству? 2) яке майно може успадкувати син, після смерті батька? 3) за яких умов до числа спадкоємців після смерті батька буде входити донька?

Задача 8. Десять років тому П. захворів. Його 30-ти річний син не хотів доглядати за батьком та допомагати матеріально. П. найняв помічницю, яка впродовж 10-ти років його доглядала та допомагала матеріально.

П. помирає та все своє майно за заповітом залишає помічниці. Син з цим не погоджується і звертається до суду із позовом про визнання заповіту недійсним.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання чи може спадщина (чи її частина) перейти до сина?

Задача 9. У подружжя було двоє дітей: донька, що має 5-ти річну дитину, та 14-ти річний син. Дружина померла і за заповітом все своє майно заповіла 5-ти річному онуку.

Проаналізуйте ситуацію і визначте коло спадкоємців. Відповідь обґрунтуйте.

Тематика рефератів:

1. Поняття, форма та види заповітів.
2. Інститут виконання заповіту теорія та практика.

Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. (глава 86: ст. 1258-1267). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про нотаріат: Закон України від 2.09.1993р. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>
3. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затверджений наказом Міністерства юстиції № 296/5 від 22.02.2012 р. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
4. Постанова Пленуму ВСУ Про судову практику у справах про спадкування № 7 від 30.05.2008 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>

5. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>

6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. / за ред. О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Н.С.Кузнецової, В.В.Луця. 5-е вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т. II. С. **1021-1057, 1090-1100.**

7. Цивільне право України. Особлива частина: підручник / за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. **1042-1108.**

8. Спадкування за заповітом. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глава 22. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi (дата звернення 01.2.2024)

9. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Спадкування за заповітом. *Цивільне право України*: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 36. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini (дата звернення 01.2.2024)

додаткова:

10. Гудзь Л.Є., Лайкова М. С. Підготовка справ про спадкування до судового розгляду. Х.: Фактор, 2014. 80 с. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/guidelines/guideline-inheritance-cases.pdf>

11. Ковальчук А. М. Право на обов'язкову частку у спадщині: дис. ... к.ю.н. за спец. 12.00.03. Хмельницький, 2020. 207 с. http://old.univer.km.ua/doc/specvr/diss_Kovalchuk.pdf

12. Міненкова Н. Свобода заповіту та її обмеження за цивільним законодавством України та деяких Європейських країн. *Право України*. 2013. № 8. С. 279-291

13. Чуйкова В.Ю. Правові питання спадкування за заповітом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Національна юридична академія України ім. Я.Мудрого. Х. 1999. 19 с.

14. Шевчук Л.В. Заповіт як підстава виникнення правонаступництва в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. НАН України: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2001. 17 с.

Семінарське заняття № 17-18 (4 год.)

СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ. ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДКУВАННЯ. СПАДКОВИЙ ДОГОВІР

Методичні рекомендації: при вивченні даної теми слід звернути увагу на підстави закликання до спадкування за законом, сутність спадкування за правом представлення, способи прийняття спадщини, порядок оформлення прав на спадщину, сутність спадкової трансмісії, обставини за яких спадщина може бути визнана судом відумерлою, порядок визначення частки у спадщині, якщо спадкоємців є декілька.

Право на спадкування за законом виникає за відсутності заповіту, визнання його недійсним, неприйняття спадщини або відмови від її прийняття всіма спадкоємцями за заповітом, а також у разі не охоплення заповітом усієї спадщини. При вивченні питання «Черговість спадкування за законом...» слід звернути увагу на те, що спадкування за законом будується на засадах послідовності закликання черг до спадкування та рівності часток спадкоємців однієї черги. Спадкоємці кожної

наступної черги спадкують за відсутності спадкоємців попередньої черги, тобто, якщо спадкоємців попередньої черги взагалі немає, або жоден з них не має права спадкувати, або вони усунуті від спадкування, або позбавленні спадщини, або ніхто з них не прийняв спадщину, або відмовився від неї.

При вивченні питання «Поняття, строки та способи прийняття спадщини...» слід звернути увагу на загальне правило прийняття спадщини спадкоємцями – подання до нотаріальної контори заяви про прийняття спадщини. Така заява подається спадкоємцем особисто у строки визначені законодавством. Незалежно від того, коли відкрилася спадщина і коли спадкоємець подав заяву, остання належить йому з часу відкриття спадщини. Спадкоємець, який постійно проживав разом із спадкодавцем на час відкриття спадщини, вважається таким, що прийняв спадщину.

Свідоцтво про право на спадщину – це процесуальний нотаріальний акт, який посвідчує перехід права власності на майно спадкодавця до спадкоємців. Видача Свідоцтва здійснюється після закінчення 6 місяців з часу відкриття спадщини і строком не обмежене. Коли у складі успадкованого майна є нерухоме майно, то спадкоємець отримує Свідоцтво про право на спадщину, яке є правовстановлювальним документом.

Новелою цивільного законодавства України є спадковий договір. Відчужувачами у спадковому договорі можуть бути подружжя, один з подружжя, інша особа, набувачем – фізична або юридична особа. Спадковий договір підлягає державній реєстрації у Спадковому реєстрі згідно з Порядком державної реєстрації заповітів і спадкових договорів у Спадковому реєстрі, затверджене постановою КМУ від 11.05.2011 р. № 491.

🔗 Питання для обговорення:

Заняття 1

1. Черговість спадкування за законом.
2. Спадкування усиновленими та усиновлювачами. Спадкування за правом представлення.
3. Поняття, строки та способи прийняття спадщини. Спадкова трансмісія.
4. Відмова від прийняття спадщини, її оформлення та правові наслідки.
5. Підстави та наслідки визнання спадщини відумерлою.

Заняття 2

6. Оформлення права на спадщину.
7. Спадковий договір:
  - поняття, сторони та зміст спадкового договору;
  - зміна та припинення спадкового договору.

Написання контрольної роботи

☑ Основні поняття: спадкування за правом представлення, прийняття спадщини, спадкова трансмісія, свідоцтво про право на спадщину, спадковий договір.

🔗 Питання для самоконтролю:

1. Які особи відносяться до першої черги спадкоємців?
2. Які особи відносяться до другої черги спадкоємців?
3. У яких випадках ЦК України допускає зміну черговості одержання права на спадкування?
4. Які способи прийняття спадщини, передбачені чинним законодавством?
5. Розкрийте особливості прийняття спадщини малолітніми, неповнолітніми, недієздатними та обмежено дієздатними особами.
6. Який порядок оформлення відмови від прийняття спадщини?
7. Розкрийте сутність спадкової трансмісії.
8. За яких умов у спадкоємців виникає відповідальність за боргами спадкодавця?
9. За яких обставин спадщина може бути визнана відмерлою?

10. До кого у власність переходить спадщина, визнана відумерлою?
11. Які повноваження має особа, яка управляє спадщиною?
12. Хто здійснює охорону спадкового майна?
13. Назвіть підстави визнання свідоцтва про право на спадщину недійсним.
14. Як співвідносяться відмова від прийняття спадщини та неприйняття спадщини?
15. Дайте визначення спадкового договору.
16. Перелічіть основні ознаки спадкового договору.
17. В яких випадках спадковий договір може бути припинено?

✍ Практичні завдання:

Задача 1. Н. був призначений єдиним спадкоємцем за заповітом. Через 5 місяців після відкриття спадщини він подав до нотаріальної контори заяву про відмову від спадщини. Дізнавшись про це через 2 місяці, його брат негайно звернувся до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини. Проте нотаріус повідомив брата, що, оскільки, 6-місячний строк для прийняття спадщини сплив ще 4 місяці тому, його заява не розглядатиметься, і спадщина перейде до територіальної громади.

Проаналізуйте ситуацію і дайте юридичну оцінку дій нотаріуса.

Задача 2. Після смерті в М. залишалася спадщина на суму 80 000 грн. Майно і кошти були придбані за період спільного життя з дружиною. З ним проживала тітка, яка знаходилася на його утриманні. З родичів є повнолітній син, який проживав окремо, дружина, мати. М. був складений заповіт на $\frac{1}{4}$ частку всього майна, за яким спадкоємцем цієї частки є син.

Проаналізуйте ситуацію і визначте коло спадкоємців та їх частки у спадщині.

Задача 3. Після оголошення К. померлим, спадщину прийняли його дружина та дочка. Нотаріус, до якого звернулися спадкоємці за свідоцтвом про право на спадщину, пояснив, що він повинен накласти заборону на відчуження квартири на 5 років. Спадкоємці вважали дії нотаріуса неправомірними і оскаржили дії нотаріуса в суді, пояснивши, що мають намір негайно переїхати на постійне місце проживання до Польщі і вже домовились з покупцем про продаж квартири.

Проаналізуйте ситуацію і дайте юридичну оцінку дій нотаріуса та спадкоємців

Задача 4. У подружжя було троє синів: перший – 35 років, другий – 31 рік, третій – 25 років. У другого сина є дружина та дитина (10 років). У подружжя було спільне майно – будинок, яка вони заповіли всім своїм синам. Подружжя померло. Після прийняття спадщини другий син потрапив у ДТП і загинув.

Проаналізуйте ситуацію і визначте коло спадкоємців та їх частки у спадщині.

Задача 5. Л. помер у січні 2010 року. Через 8 місяців його дружина, яка мешкала в іншому місті, звернулася до суду з позовом про визнання за нею права власності в порядку спадкування на будинок та автомобіль, які вони придбали під час шлюбу. На підтвердження своїх вимог Л. посилялася на фактичний вступ у володіння часткою спадкового майна – після поховання вона взяла обручку чоловіка і декілька його речей.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповідь на питання яке рішення повинен прийняти суд?

Задача 6. 75-ти річний Д. уклав з К. спадковий договір, за яким Д. виступав відчужувачем, а К. – набувачем. К. зобов'язався до настання смерті Д. упорядковувати належну Д. земельну ділянку та доглядати за його домашніми тваринами. До настання смерті Д., К. трагічно загинув. Його спадкоємці звернулися

до Д. з вимогою про передачу їм у власність майна, що було предметом спадкового договору. Д. у задоволенні заявлених вимог відмовив, заявивши, що зазначене майно перейшло б до К. і, відповідно, після його смерті, до його спадкоємців, лише у тому випадку, коли б К. помер після відкриття спадщини Д. Водночас Д. погодився оплатити спадкоємцям К. фактичні витрати, які він поніс у зв'язку з виконанням умов спадкового договору, за умови, що це не суперечитиме чинному законодавству. З метою одержання консультації свого питання Д. звернувся до юриста.

Проаналізуйте ситуацію і надайте консультацію Д.

 Тематика рефератів:

1. Поняття, підстави та правові наслідки неприйняття спадщини.
2. Поділ та перерозподіл спадщини.
3. Охорона та управління спадковим майном.

 Рекомендована література:

основна

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2025. (гл. 86: ст. 1225-1267, глава 87: ст. 1268-1285, глава 89: ст. 1296-1301). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затверджений наказом Мін. юстиції № 296/5 від 22.02.2012 р. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12>
3. Порядок державної реєстрації заповітів і спадкових договорів у Спадковому реєстрі, затвердженому постановою КМУ від 11.05.2011 р. № 491. Дата оновлення: 30.12.2023. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/491-2011-п>
4. Постанова Пленуму ВСУ Про судову практику у справах про спадкування № 7 від 30.05.2008 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08>
5. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ 16.05.2013 № 24-753/0/4-13. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>
6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України у 2 т. вид., перероб і допов. / за ред. О.В.Дзери (кер. авт. кол.), Н.С.Кузнецової. В.В.Луця. К. : Юрінком Інтер, 2013. Т. II. С. 1058-1089, 1100-1114.
7. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування. *Цивільне право*: підручник: у 2 т. / за ред. В.І.Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В.Л. Яроцького. Х. 2012. Т.1. Глави 23, 24. 656 с. URL: https://pidruchniki.com/1584072045843/pravo/tsivilne_pravo_tom_1_-_borisova_vi (дата звернення: 01.12.2024).
8. Цивільне право України. Особлива частина: підручник/ за ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової, Р.А.Майданика. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2010. С. 1109-1164.
9. Харитонов Є.О., Харитонova О.І., Старцев О. І. Спадкування за законом. Здійснення права на спадкування. Спадковий договір. *Цивільне право України*: підручник. Вид. 3, перероб. і доп. К.: Істина, 2011. Глава 37, 38. 40. 808 с. URL: http://pidruchniki.com/1584072046113/pravo/tsivilne_pravo_ukrayini (дата звернення 01.12.2024)

додаткова

10. Васильченко В.В. Спадковий договір: деякі міркування з приводу нормотворчості. *Підприємництво, господарство і право*. 2006. с. 34 – 35.
11. Даценко В. М., Гуцал Л. В., Юровська Г. В. 93 питання з сімейного права. Посібник для суддів. Під редакцією В. М. Даценка. Київ: Алерта, 2020. 98 с.
12. Зайцев О.Л. Межі здійснення прав суб'єктами спадкових правовідносин. *Право і безпека*. 2012. № 4 (46). С. 272-276.
13. Кухарєв О. Правова природа переоформлення відумерлої спадщини у власність територіальної громади. *Право України*. 2013. № 10. С. 218-225
14. Кухарєв О. Є. Теоретичні та практичні проблеми диспозитивності в спадковому праві: монографія. Київ: Алерта, 2019. 498 с.
15. Кухарєв О. Є. Спадкове право України : підручник. Київ : Алерта, 2020. 362 с.

16. Кухарєв О. Є. Аналіз судової практики розгляду цивільних справ про спадкування : практ. посіб., 2-е вид., перероб. і допов. Київ : Алерта, 2020. 362 с.
17. Мазуренко С.В. Спадковий договір у цивільному праві України.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одес. нац. юрид. академія. О., 2004. 20 с.
18. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу: монографія / за заг. ред. Н.С.Кузнєцової. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 690с.
19. Шама Н.П. Спадковий договір в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львівський нац. ун-т ім. І. Франка. Львів. 2008. 16 с.
20. Черногор Н.В. Строки та терміни у спадковому праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Одеса. 2011. 20 с.
21. Федорич І.Я. Здійснення права на спадкування. авореф. ... к.ю.н. за спец. 12.00.03. Івано-Франківськ, 2018. 18 с.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Відповідно до Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника, схваленого Вченою Радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол від 30 серпня 2024 р. № 08) та введеного в дію наказом ректора Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника від 18 вересня 2024 р. № 757 індивідуальні завдання з дисципліни (презентації, есе, творчі завдання, реферати, домашні контрольні роботи тощо), сприяють більш поглибленому вивченню здобувачем вищої освіти теоретичного матеріалу, формуванню умінь використання знань для вирішення відповідних практичних завдань. Індивідуальні завдання виконуються здобувачем вищої освіти самостійно із забезпеченням необхідних консультацій з окремих питань з боку викладача¹.

Орієнтовний перелік видів індивідуальних завдань визначено у пп. 3.1.4.1. Методичних рекомендацій до порядку оцінювання успішності здобувачів вищої освіти у Навчально-науковому юридичному інституті (далі - МРПОУ), затверджених Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол №13 від 27 червня 2024 року).

Індивідуальні завдання з дисципліни можуть виконуватися у таких формах:

- *реферат за вузько - спеціальною проблематикою;*
- *складання тестових завдань, практичних задач;*
- *бібліографічний опис наукових публікацій за тематикою дисципліни та їх коротка анотація;*
- *підготовка схем, порівняльних таблиць;*
- *розробка презентації;*
- *складання термінологічного словника.*

Вибір магістрантом теми індивідуального завдання здійснюється самостійно. Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуального завдання магістрантів здійснює викладач, який веде семінарські (практичні) заняття. За індивідуальну роботу магістрат має можливість отримати максимально 5 балів (пп. 3.1.4.1-3.1.4.3 МРПОУ).

Виконане індивідуальне завдання у формі реферату здобувач **подає до початку семінарського заняття, на якому розглядається тема за якою виконано це завдання.** Індивідуальні завдання, виконані в іншій формі повинні бути подані здобувачами до останнього семінарського (практичного) заняття. Подача виконаного індивідуального завдання в інший час допускається виключно з дозволу викладача.

Індивідуальні завдання у формі **реферату за вузько - спеціальною проблематикою.**

Теми рефератів, які пропонуються до індивідуального виконання, розміщені у розділі «Тематика та зміст семінарських занять» цих Методичних вказівок. Використання цієї форми індивідуального завдання забезпечує формування у здобувачів самостійного мислення та логічності застосування наявного фактичного матеріалу.

---

¹ Положення про організацію освітнього процесу та розробку основних документів з організації освітнього процесу в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника (редакція 8). С.15. URL: <https://efund.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/172/2023/09/polozhennia-pro-orhanizatsiiu-osvitnoho-protsesu-ta-rozrobku-osnovnykh-dokumentiv-z-orhanizatsii-osvitnoho-protsesu.pdf>

Під час оцінки результативності написання реферату враховується наявність власного бачення щодо розуміння винесеної для опрацювання тематики. Загальний обсяг реферату повинен становити не більше 10 сторінок.

Реферат складається із «Вступу», основної частини, «Висновків». У кінці додається «Список використаних джерел», на початку «Зміст» із нумерацією сторінок структурних частин.

У «Вступі» розкривається мета дослідження, відображається актуальність теми, дається характеристика напрацювань по даній темі. Основна частина має бути виконана у вигляді одного розділу. Виклад матеріалу повинен бути систематизованим, чітким, лаконічним та логічним. У «Висновках» слід висвітлити результати проведеного автором дослідження. Список використаних джерел подається в алфавітному порядку і має налічувати не менше ніж 5 джерел з яких не менше 3-х за останні три роки.

Об'єм «Вступу» – одна сторінка, основної частини – до семи сторінок, «Висновки» — одна сторінка.

Індивідуальне завдання **«Складання тестових завдань, практичних задач»** спрямоване на поглиблення умінь узагальнювати та систематизувати теоретичний матеріал, застосовувати набуті теоретичні знання на практиці та на набуття навиків їх моделювання. Це завдання включає такі можливі варіанти роботи, які обираються здобувачем:

- 1) розробку десять тестових завдань закритого типу різного рівня складності з чотирма відповідями, одна з яких є правильною;
- 2) розробку п'яти тестових завдань закритого типу, кожне з яких містить вісім відповідей, чотири з яких є правильними;
- 3) розробку п'яти практичних задач та ґрунтовний опис їх розв'язку.

Завдання повинні бути оригінальними, розробленими особисто з дотриманням правил академічної доброчесності.

Індивідуальне завдання **«Бібліографічний опис наукових публікацій за тематикою дисципліни та їх коротка анотація»** виконується здобувачем шляхом пошуку, добору і опрацювання за однією із тем дисципліни навчальних та наукових джерел (статей, тез, монографій, авторефератів тощо) і нормативно-правової бази, якою регулюються відносини з обраної теми навчальної дисципліни, їх оформлення, відповідно до вимог бібліографічного опису. Джерела не повинні носити загальний характер і не бути тотожними списку літератури, що міститься у цих Методичних вказівках. Кількість джерел – не менше десяти, з яких не менше половини – наукові праці, опубліковані за останні три – п'ять років. До кожного джерела здобувач подає коротку характеристику їх змісту.

Індивідуальне завдання у формі **«Підготовка схем, порівняльних таблиць»** спрямоване на закріплення теоретичних знань, отриманих під час вивчення дисципліни, їх узагальнення та систематизацію знань. Виконання завдання передбачає оформлення матеріалу за відповідною тематикою у формі схем або таблиць. Здобувач повинен розробити від п'яти до десяти схем та/ або таблиць.

Індивідуальне завдання **«Розробка презентації»** має на меті узагальнення та систематизацію знань, які здобувачі отримують у процесі вивчення окремих інститутів цивільного права.

Презентація – набір слайдів і спецефектів (слайд-шоу), текстовий зміст презентації, нотатки доповідача, а також роздатковий матеріал для аудиторії, що зберігається в одному файлі. Слайд-шоу – відеокліп, що формується з фотографій.

Метою презентації є візуальне подання систематизованої автором інформації з обраної тематики. Виконується, як правило, в програмі MS PowerPoint або з допомогою аналогічних програмних засобів для створення презентацій. Кількість слайдів повинна бути не менше десяти.

Створення презентації передбачає дотримання відповідних правил щодо її змісту та оформлення: 1) висвітлення на слайді основної думки; 2) ілюстрація із застосуванням графічних, аудіо- та відеоматеріалів (звукових та графічних ефектів) основної думки, що дозволяє її розкрити в зручний для слухача спосіб; 3) логічність подання матеріалу, що забезпечується хронологічною (тематичним) послідовністю слайдів.

Для досягнення високого результату слід керуватися такими рекомендаціями:

- не перевантажуйте слайд великим обсягом інформації;
- текстовий матеріал формулюйте лаконічно;
- оформлення слайду не повинно відволікати слухачів від змісту;
- анімаційні ефекти повинні створювати краще сприйняття інформації, що розміщена на слайді

Індивідуальне завдання **«Складання термінологічного словника»** повинно містити не менше 30 термінів за однією із тем навчальної дисципліни для висвітлення яких здобувач опрацював навчальні та наукові джерела (статті, монографії, автореферати тощо) та нормативно-правові акти (закони, підзаконні нормативно-правові акти тощо). До кожного терміна необхідно вказати джерело і номер відповідної сторінки.

Тематику індивідуального завдання за такими видами робіт як **підготовка бібліографічного опису наукових публікацій за тематикою дисципліни та їх коротка анотація; розробка презентації; складання тестових завдань, практичних задач; підготовка схем, порівняльних таблиць і складання термінологічного словника** та строк подачі виконаного індивідуального завдання здобувач погоджує із викладачем, який веде практичні заняття.

Тематика індивідуальних завдань за видами:

- *складання тестових завдань, практичних задач;*
  - *бібліографічний опис наукових публікацій за тематикою дисципліни та їх коротка анотація;*
  - *підготовка схем, порівняльних таблиць;*
  - *розробка презентації;*
  - *складання термінологічного словника.*
1. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи.
  2. Особисті немайнові права, що забезпечують соціальне буття фізичної особи.
  3. Загальні положення про право власності та інші речові права.
  4. Підстави набуття та припинення права власності.
  5. Право спільної власності.
  6. Право власності на землю (земельну ділянку) та право власності на житло.

7. Речові права на чуже майно.
8. Захист права власності.
9. Загальна характеристика права інтелектуальної власності.
10. Авторське право.
11. Суміжні права.
12. Право інтелектуальної власності на винахід, корисну модель та промисловий зразок.
13. Правова охорона засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг.
14. Право інтелектуальної власності на наукові відкриття, раціоналізаторські пропозиції, селекційні досягнення та інші об'єкти інтелектуальної власності.
15. Загальні положення про спадкування. Спадковий договір.
16. Спадкування за заповітом та законом.
17. Здійснення права на спадкування.

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ

Послідовність правового аналізу ситуації

Послідовність розв'язання ситуативної задачі схематично може бути представлена таким чином:

1. Ознайомлення з ситуацією

Уважно прочитайте умови задачі.

2. Встановлення фактичного змісту відносин між учасниками ситуації та інститутів права, якими ці відносини регулюються

Встановіть а) фактичний (економічний чи нематеріальний) зміст відносин між учасниками ситуації (купівля-продаж, завдання шкоди тощо) та б) якими інститутами права регулюються ці відносини. Обидва питання (а) і (б) тісно взаємопов'язані. Для відповіді на них слід використовувати нормативні акти, вказані у планах семінарських занять та матеріали навчального курсу.

3. Попередня юридична кваліфікація обставин справи та визначення основних питань

Визначте суть юридичної проблеми, яка постає з фабули задачі та головне(-і) питання, на котре(-і) необхідно дати відповідь.

4. Визначення норм права, котрі підлягають застосуванню

Слід використовувати положення цивільно-правових законів, рішення Конституційного Суду України з цивільно-правових питань, а у відповідних випадках – чинні міжнародні договори та прецедентну практику Європейського суду з прав людини, постанови Пленуму Верховного Суду України, роз'яснення вищих спеціалізованих судів України та юридичну доктрину. При цьому слід пам'ятати про те, які з вказаних вище актів офіційно визнані в Україні як джерела цивільного права, а які мають лише другорядне, допоміжне значення й джерелами права не визнаються.

Посилання на юридичну доктрину (коментарі законодавства, монографії, наукові статті тощо) можуть наводитись лише на додаток до посилань на законодавство та на роз'яснення вищих судових інстанцій.

У вказаних вище актах знайдіть цивільно-правові норми, які регулюють поведінку учасників ситуації. Перевірте, чи правильно визначені основні питання, які потребують з'ясування (п. 3).

5. Постановка допоміжних питань («логічний ланцюжок»)

Встановіть, які правові обставини мають значення для відповідей на основні питання (дійсність правочину, обсяг право- чи дієздатності учасників ситуації, наявність чи відсутність у них тих чи інших прав або обов'язків, пропуск позовної давності тощо).

Визначте ті правові питання, від яких залежить відповідь на основне питання задачі. Ці питання повинні утворювати своєрідний логічний ланцюжок, в якому відповідь на кожне наступне питання зумовлена відповіддю на попереднє. Таким чином необхідно встановити якомога повніший та точніший перелік питань, на які слід дати відповідь для юридичної кваліфікації ситуації.

У практичних ситуаціях, що потребують правової оцінки, часто виникають питання, котрі вивчаються в різних темах навчального курсу. Для правильного аналізу подібних ситуацій слід активізувати логічні зв'язки між розділами та темами дисципліни. Щодо кожного поставленого питання необхідно пригадати, якої теми воно стосується; у разі необхідності рекомендується повторити початковий матеріал за відповідною темою. Значення цієї стадії розв'язання задачі вельми важливе. Адже від вірної постановки правових питань залежить весь подальший хід аналізу ситуації та остаточна відповідь.

6. Виокремлення юридично значущих фактів

Звернувшись до норм цивільного законодавства, уточніть коло фактів, які мають юридичне значення для розглядуваної ситуації. Проаналізуйте фактичні обставини, викладені в умовах задачі і оцініть їхнє значення з огляду на питання, які попередньо поставлені (пп.3, 5). Потрібно взяти до уваги лише ті обставини, яким норми цивільного права в даному випадку надають певного юридичного значення.

7. Остаточна юридична кваліфікація обставин справи

Дати детальну й обґрунтовану правову оцінку ситуації, задля чого потрібно:

– визначити усі цивільно-правові наслідки, що виникають з описаних у фабулі задачі юридичних фактів;

– визначити цивільні права та обов'язки учасників наведеної ситуації

– у відповідних правовідносинах;

– встановити, чи були порушені, не визнані чи оспорені цивільні права та інтереси сторін, а якщо були, то які саме і ким;

– вказати конкретні способи захисту цих прав та інтересів.

За наявності цивільно-правового спору слід також:

– дати правову оцінку кожному з їх аргументів сторін;

– вирішити спір по суті.

Якщо за фабулою задачі справа вже вирішена судом чи іншим юрисдикційним органом, слід дати оцінку обґрунтованості такого рішення.

На цьому етапі має відбутись остаточне встановлення відповідності між змістом застосовуваних норм та конкретними фактичними обставинами справи. Проте на практиці трапляються випадки, коли в процесі аналізу ситуації стають очевидними неправильність у первинній постановці питань, помилки у визначенні застосовуваних норм права тощо. В такому випадку слід заново виконати всі операції, вказані у відповідних пунктах пропонованої методики.

З огляду на це умовно можна виділити підготовчий (1–3), основний (4–6) та підсумковий (7) етапи розв'язання задачі.

Правовий аналіз ситуації являє собою своєрідний рух по «спіралі»:

від попередньої загальної оцінки обставин справи (фактів), яка здійснюється на основі вивчених тем курсу – до уточнення кола норм права, які врегульовують розглядувані відносини, а згодом подальший рух від цих норм – до обставин справи, котрі переоцінюються вже з позиції точно встановлених та розглянутих у системі правил, якими регулюється відповідна ситуація.

Найбільш важливі правила застосування юридичних норм:

– ієрархія законів та підзаконних нормативно-правових актів за юридичною силою: за наявності двох нормативно-правових актів різної юридичної сили, кожен з яких регулює розглядувані відносини, правила, встановлені нормативно-правовим актом нижчої юридичної сили, застосовуються лише остільки, оскільки вони не суперечать правилам нормативно-правового акта вищої юридичної сили;

– новий закон скасовує попередній закон: за наявності двох нормативно-правових актів однакової юридичної сили, кожен з яких регулює розглядувані відносини, застосуванню підлягає акт, прийнятий пізніше;

– спеціальна норма заміняє норму загальну: загальні норми, які розраховані на невизначене коло випадків, застосовуються субсидіарно – лише остільки, оскільки вони не замінені спеціальними нормами (тобто нормами, розрахованими на вужче коло випадків);

– за відсутності норм цивільного законодавства, які врегульовують відносини між учасниками конкретної ситуації, за наявності визначених у законі підстав може бути застосована аналогія цивільного закону або аналогія цивільного права (ст. 8 ЦК).

На завершення аналізу необхідно перевірити, чи всі норми права, які регулюють дану ситуацію, враховано; чи правильно їх витлумачено та застосовано.

Послідовність викладу правового аналізу

1. Основне питання задачі.
2. Юридичні питання, на які слід дати відповідь для правової оцінки ситуації.
3. Фактичні обставини, що мають бути встановлені.
4. Необхідні нормативні акти та роз'яснення вищих судових інстанцій.

5. Аргументація (виклад змісту норм, які регулюють відносини сторін та правова оцінка ситуації: визначення, із посиланням на наведені норми, тих наслідків, які виникають з описаних у задачі юридичних фактів; встановлення цивільних прав, обов'язків та охоронюваних інтересів учасників ситуації, а також того, чи були вказані права чи інтереси порушені, не визнані чи оспорені (якщо були, то які саме і ким); правова оцінка кожного з аргументів сторін та/або відповідного рішення юрисдикційного органу.

6. Загальні висновки (визначення конкретних способів охорони та захисту відповідних цивільних прав та інтересів, рішення по суті цивільно-правового спору тощо).

Розв'язання задач підвищеної складності

У задачах, котрі допускають кілька варіантів розв'язання, для отримання оцінки «відмінно» від студента, окрім загальних вимог, вимагається встановлення усіх юридично значущих обставин, у тому числі й тих, які можуть бути не згадані в умовах задачі, але, тим не менше, мають бути з'ясовані для всебічного і повного аналізу справи.

У низці задач від студентів вимагається не просто «підведення» розглядуваних фактів під певні формально визначені правила, а знаходження належного балансу між правозгідними інтересами, що стосуються даної ситуації. Особливу увагу тут слід звернути на аналіз майнових та немайнових інтересів, наявних у безпосередніх учасників ситуації, а у відповідних випадках – також і публічних інтересів, котрі потребують урахування.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. <http://zakon.rada.gov.ua> – законодавство України: офіційний сайт Верховної Ради України
2. <http://www.president.gov.ua/> – офіційний сайт Президента України.
3. <http://www.kmu.gov.ua/> – офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> – офіційний сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського.
5. <http://www.ndiiv.org.ua/> – офіційний сайт Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.
6. <http://lib.pu.if.ua> – офіційний сайт наукової бібліотеки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.
7. <http://pidruchniki.ws/pravo/> – бібліотека українських підручників.
8. <https://reyestr.court.gov.ua/> – Єдиний державний реєстр судових рішень
9. <https://court.gov.ua/> – судова влада в Україні.
10. https://kcp.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/82/2021/10/Силабус_Цивільне-право-України-денна-форма-2021.pdf – Силабус навчальної дисципліни «Цивільне право України»